

Beheersplan Stadhuis met belfort, Lier

©Stad Lier en Steenmeijer Architecten BBVBA

Gebruik van dit document valt onder de strikte beperkingen van het auteursrecht; in het bijzonder wordt er gewezen op de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van resultaten uit dit document.

Alle foto's en tekeningen in dit document zijn, tenzij anders vermeld, gemaakt door Steenmeijer Architecten BBVBA.

Antwerpen, 31 augustus 2018

Stadhuis met belfort, Lier

Beheersplan

BETREFT	Stadhuis met belfort
LIGGING	Lier
BESCHERMINGSBESLUIT	Koninklijk Besluit van 25 maart 1938 Unesco Werelderfgoed sinds 4 december 1999 Ministerieel besluit van 3 mei 2018
BEHEERSPLAN OPGEMAAKT DOOR	Steenmeijer Architecten BVBA Kleine Pieter Potstraat 21 2000 Antwerpen T 03 225 26 40 info@steenmeijer.be ref: 0281_010_2000
OPDRACHTGEVER	Stad Lier Paradeplein 2 bus 1 2500 Lier
SUBSIDIËRENDE OVERHEID	Agentschap Onroerend Erfgoed Herman Teirlinckgebouw Havenlaan 88 bus 5 1000 Brussel
DATUM	31 augustus 2018

Inhoudsopgave

In overeenstemming met artikel 8.1.4 van het onroerend erfgoedbesluit van de Vlaamse regering betreffende de uitvoering van het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 en latere aanvullingen en wijzigingen, omvat dit beheersplan de volgende elementen:

1. Identificatie en afbakening van het onroerend erfgoed p 11
1.1. Aanleiding en doel voor de opmaak van het beheersplan	
1.2. Afbakening	
1.3. Identificatie	
1.3.1. Voorstelling van de site	
1.3.2. Voorstelling van het gebouw	
1.3.3. Beschermd onroerend erfgoed	
1.4. Eigendomssituatie	
2. Historische nota p 23
2.1. Lakenhal en belfort	
2.2. Van lakenhal tot stadhuis met belfort	
2.3. Stadhuis van Jan Pieter van Bourscheit de Jonge (1740-1745/1750)	
2.4. Restauratiecampagnes en constructiefouten	
2.5. Herbestemming van het stadhuis in 2017	
3. Inventaris van de erfgoedkenmerken en -elementen p 41
3.1. Stadhuis	
3.1.1. Exterieur	
A. Daken	
B. Dakconstructie	
C. Gevels	
3.1.2. Interieur	
A. Kelderverdieping	
B. Eerste verdieping	
C. Tweede verdieping	
D. Zolder	
3.2. Belfort	
3.2.1. Exterieur	
A. Torenromp	
B. Bekroning met torenspits	
3.2.2. Interieur	
3.3. Meridiaanlijn Quetelet	

4. Erfgoedwaarden	p 105
4.1. Monument	
4.1.1. Artistieke waarde	
4.1.2. Historische waarde	
4.1.3. Oudheidkundige - archeologische waarde	
4.2. Stadsgezicht	
4.2.1. Architecturale waarde	
4.2.2. Stedenbouwkundige waarde	
4.2.3. Historische waarde	
4.2.4. Esthetische waarde	
4.2.5. Culturele waarde	
4.3. UNESCO Werelderfgoed	
5. Onderbouwde visie op het toekomstig beheer	p 115
5.1. Visie	
5.1.1. Herbestemming van het stadhuis in 2017	
5.1.2. Toekomstig behoud en beheer	
5.2. Beheersdoelstellingen	
5.2.1. Actuele toestand van het bouwkundig erfgoed	
5.2.2. Beheersdoelstellingen	
6. Opsomming van de werkzaamheden	p 123
6.1. Werkzaamheden	
6.2. Werkzaamheden in tabelvorm	
7. Opvolging	p 141
7.1. Eenmalige werkzaamheden	
7.2. Terugkerende werkzaamheden en onderhoud	
7.3. Opvolging	
8. Bijlagen	p 145
8.1. Perimeter van het gebied waarvoor het beheersplan wordt opgemaakt	
8.2. Lijst van geplande werken	
8.3. Lijst van handelingen waarvoor de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	
8.4. Cultuurgoederen	
8.5. Extra bijlagen	
8.5.1. Bibliografie	
8.5.2. Digitale versie van het beheersplan	

afb.2. Luchtfoto van de Grote Markt van Lier, bron: Google Maps.

20 m

1. Identificatie en afbakening van het onroerend erfgoed

1.1. Aanleiding en doel voor de opmaak van het beheersplan

Lier heeft een mooi historisch centrum met veel interessante erfgoedsites – waaronder twee UNESCO-sites: het stadhuis met belfort en het begijnhof – en monumenten. De Stad Lier koestert haar rijke verleden en ijvert sinds jaren voor een goed beheer van het lokale erfgoed. Zo maakt het stadsbestuur jaarlijks de nodige middelen vrij voor publieksgerichte ontsluitingsprojecten van en restauratie- en onderhoudswerkzaamheden aan grote en kleine monumenten. Het stadsbestuur durft daarnaast ook de nodige stappen te zetten richting een passende herbestemming. Een herbestemming die soms nodig is om de toekomst van een gebouw te kunnen blijven verzekeren.

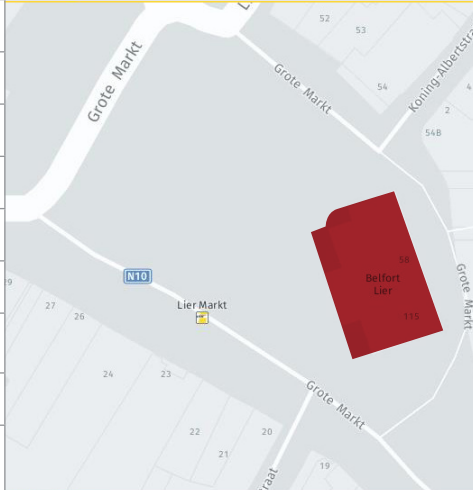
In 2017 realiseerde het stadsbestuur een passende herbestemming van het stadhuis. De ceremoniële functie van het gebouw bleef daarbij behouden. Verliefde koppels kunnen in de trouwzaal nog steeds hun ja-woord geven. Verschillende andere ruimten kregen evenwel een nieuwe of aangepaste functie. In de raadzaal komt iedereen nu terecht bij het bezoekersonthaal van de toeristische dienst: *Visit Lier*. De zalen op de eerste verdieping zijn ingericht als ruimten voor evenementen (o.a. receptie, persmoment, congres ...). De kelder heeft sinds 2017 een (semi) publiek karakter met o.a. openbare toiletten en berg- en vergaderruimten voor de toeristische dienst en de stadgidsen. Het belfort blijft als stadstoren een baken in de stad.

Naar de toekomst toe wenst de Stad Lier het stadhuis en het belfort zo optimaal mogelijk te behouden en te beheren. Met het opmaken van een beheersplan beoogt het stadsbestuur een prima onderhouden, goed uitgerust gebouw, vlot toegankelijk en ontsloten voor een breed publiek. Daarenboven wil ze de nodige beheersmaatregelen formuleren om het gebouwencomplex verder te restaureren en het courante onderhoud te organiseren. Dit slaat zowel op het exterieur als op het interieur met speciale aandacht voor het hekwerk van het stadhuis, waar een restauratie zich opdringt.

Het beheersplan wordt dus opgemaakt om een weldoordachte houvast te hebben voor het behoud en het beheer van de erfgoedwaarde(n) van het stadhuis en het belfort te Lier. Op basis van een actuele inventaris en diagnose van de gebouwen, een aanduiding van de erfgoedwaarden en een analyse van het huidige gebruik wordt een beheersvisie uitgeschreven voor een periode van 20 jaar. Het beheersplan moet evenwel ook een praktisch werkinstrument zijn. De visie wordt daarom verder uitgewerkt in concrete maatregelen en acties die nodig geacht worden om de erfgoedwaarden van het stadhuis en het belfort te vrijwaren, te versterken of te herstellen voor de toekomst.

1.2. Afbakening

Het beheersplan heeft betrekking op het stadhuis (inclusief hekwerk) en het belfort van de stad Lier en omvat het volgende perceel:

IDENTIFICATIEFICHE STADHUIS EN BELFORT	
ADMINISTRATIEF PERCEEL	
Gemeente	2500 Lier
Adres	Grote Markt
Afdeling	LIER 1 AFD
Sectie	G
Perceel	0842/00A000
Capakey	12021G0842/00A000
GEBOUW	
Huisnummer	58
Type	stadhuis en belfort
	
GEMEENTELIJKE RUP	
GRS	Lier stedelijk en open
Zone	Historisch/toeristisch centrum
Datum goedkeuring	9 oktober 2003

1.3. Identificatie

1.3.1. Voorstelling van de site

Het stadhuis en het belfort maken deel uit van de Grote Markt van Lier. De markt is vandaag een ruim en aangelegd plein met een vrij gesloten karakter. De drie pleinzijden zijn bebouwd door aaneengesloten gebouwen die onderbroken worden door enkele smalle straten die uitkomen op het plein. Het stadhuis en het belfort staan in het midden van de open ruimte en delen de Grote Markt op in twee pleinen: een groot rechthoekig plein ten noordwesten en een klein spitsvormig plein ten zuidoosten van het stadhuis. De Grote Markt is ouder dan het stadhuis en het belfort. Ze kent een oude en rijke geschiedenis.

In de 13de eeuw evolueerde Lier van een stedelijke vrijheid tot een volwaardige stad. De stad ontving in deze periode nieuwe privileges (o.a. recht om een stadsomwalling met poorten te bouwen) van de hertogen van Brabant, die de stedelijke vrijheid van Lier vanaf de 13de eeuw bevestigden. Lier was daarnaast een belangrijk handelsknooppunt aan de samenvloeiing van de Grote en de Kleine Nete. De bloeiende lakenhandel langs deze waterstromen droeg bij aan de stadsontwikkeling van Lier. De Grote Markt speelde in deze ontwikkeling een centrale rol.¹

De Grote Markt was in de 13de eeuw nog geen aangelegd plein. Het was een open ruimte in de binnenstad die werd gebruikt om afval te dumpen en waar zich een open drinkplaats - gekend als *De Verloren Kost* - bevond. Twee straten - de huidige Antwerpsestraat en de Florent Van Cauwenberghstraat - doorkruisten het plein. De centrale ligging en de verbinding van het plein met de verschillende hoofdstraten en stadspoorten zorgden ervoor dat deze open ruimte steeds meer aan belang won.

Tegen het einde van de 14de en het begin van de 15de eeuw liet het stadsmagistraat de Grote Markt aanleggen en deels kasseien. Het stadsplein groeide ondertussen uit tot het commerciële en bestuurlijke centrum van de stad. Een aangepaste infrastructuur drong zich bijgevolg op. In 1367-1368 werd de oude lakenhal vervangen door een nieuwe hal en een jaar later stond het belfort recht. Het stadsbestuur liet daarop het plein rond 1383 aanleggen als markt- en stadsplein. De drinkplaats *De Verloren Kost* werd in 1419 overwelfd. Vanaf de 16de eeuw liep het vee van de veemarkt rond op de Grote Markt. Het plein werd in dezelfde eeuw opgehoogd en volledig gekasseid.²

In de loop van de 17de en 18de eeuw nam de uitstraling van de Grote Markt sterk toe. De gilden bouwden en verfraaiden in deze periode hun gildehuizen rondom de markt. Het stadsbestuur liet daarnaast de oude lakenhal in de jaren 1740-1745 verbouwen tot een modern en statig stadhuis. De Grote Markt werd een spiegel van de rijkdom en de macht van de stad Lier.

In 1839 plaatste de Belgische overheid een meridiaan op de Grote Markt. Deze zonnwijzer moest het moment waarop het middag (12 uur) was aanduiden. De overheid hoopte met deze zonnwijzer het uur in de verschillende steden gelijk te harmoniseren. De linkerhoek van het stadhuis functioneerde daarbij als naald van de zonnwijzer.

Tot aan de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) was de 17de- en 18de-eeuwse bouwcampagne beeldbepalend voor de markt. In september-oktober 1914 werd de stad evenwel zwaar

1 VAN DER WEE, H. en AERTS, E., 'Van domeinkern naar stad', in: *Geschiedenis van Lier. Welvaart en samenleving van het ontstaan van de stad tot de Eerste Wereldoorlog*, Lier, 2016, p. 55-67.

2 CEULEMANS, L., *Lier, stad aan de Nete*, Lier, 1994, 5-9.

afb.3. De Grote Markt van Lier, bron: Google Maps.

afb.4. De Grote Markt en het stadhuis met belfort omstreeks 1777, bron: Geopunt, Ferrariskaart.

gebombardeerd, beschoten, geplunderd en in brand gestoken. De Grote Markt was daarbij één van de zwaarst gehavende plekken in de stad.

Na de oorlog realiseerde het stadsbestuur de historiserende wederopbouw van Lier. De Antwerpse architect Gerard De Ridder kreeg in 1915 de opdracht van het stadsbestuur om een wederopbouwplan uit te tekenen. Op de Grote Markt realiseerde hij de wederopbouw van een aantal huizen volgens de vooroorlogse toestand. Het merendeel van de gebouwen rond de markt werd evenwel op privéinitiatief heropgebouwd en dat volgens een meer vrije, creatieve en historiserende nieuwbouwarchitectuur.³

In 2011 liet het stadsbestuur de Grote Markt ter gelegenheid van het 800-jarig bestaan van de stad opnieuw aanleggen. Het ontwerp voor het nieuwe stadsplein kwam van de architecten Paul Robbrecht en Hilde Daem en bepaalt tot op vandaag het uitzicht van de Grote Markt. Sinds 2018 is de markt van Lier beschermd als stads- en dorpsgezicht.

3 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Inventaris Onroerend Erfgoed: Grote Markt Lier*, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/102612>, laatst geraadpleegd op 1 mei 2018.

afb.5. Het belfort en het stadhuis.

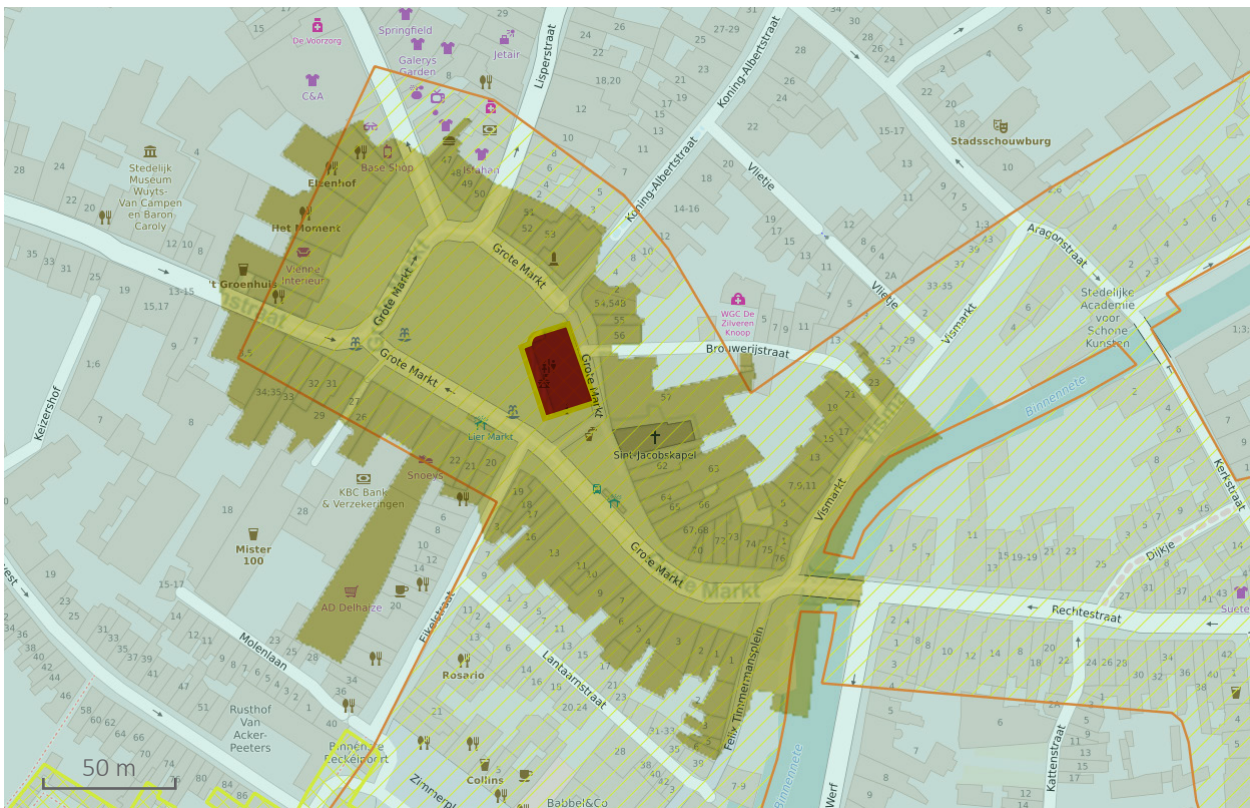
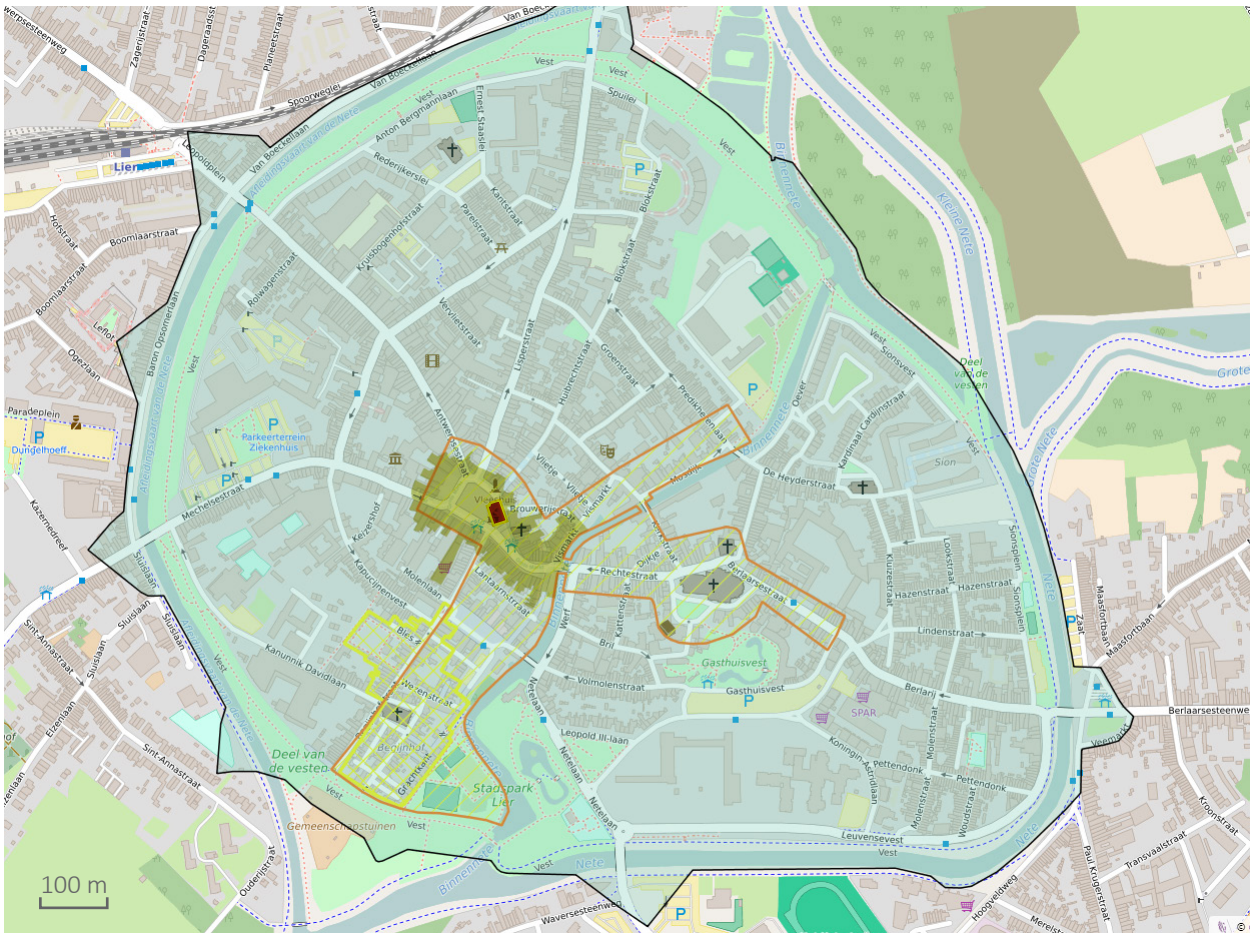
1.3.2. Voorstelling van het gebouw

Op de Grote Markt van Lier staan het stadhuis en het belfort van de stad. Het zijn twee historische gebouwen die hun oorsprong hebben in de 14de eeuw. Het stadhuis was oorspronkelijk de oude lakenhal (1367-1368) van Lier die vanaf 1411 uitsluitend werd gebruikt door het stadsmagistraat en haar administratie. Het belfort is sinds 1369 de stadstoren van Lier.

Het huidige stadhuis dateert uit de 18de eeuw. Na eeuwen van intens gebruik was het middeleeuwse raadhuis toe aan een renovatie. Architect Jan Pieter van Bauerscheit de Jonge (1699-1768) leidde de werken en verbouwde de oude lakenhal tot een groot en statig stadhuis in Brabantse rococostijl. De gotische belforttoren integreerde hij in het gebouw. Het interieur vatte hij rijkelijk op met als voornaamste blikvangers de imposante eiken wenteltrap, het beschilderde plafond en de bas-reliëfs in de raadzaal.

Het belfort is als een slanke gotische toren in twee fasen voltooid. Een eerste fase startte in 1369 en resulteerde in een bescheiden vierkante toren met houten afdekking, belegd met leien. De tweede fase in 1411 hield een gedeeltelijke afbraak van de bestaande toren en de verdere uitbouw tot zijn huidige vorm in.

In 1914 werd de stad zwaar gebombardeerd waarbij driekwart van de gebouwen rond de markt werd vernield. Het belfort en de stadhuis bleven als bij wonder gespaard. Sinds 1971 heeft de belforttoren een kleine automatische beiaard met 25 klokken, die om het kwartier een deuntje spelen.

Afb.6 en afb.7. Plan met weergave van de verschillende zones van bescherming, bron: Geoportaal.

	archeologische zone		beschermd als stadsgezicht
	beschermd als monument		kernzone Unesco Werelderfgoed
	bufferzone Unesco Werelderfgoed		

1.3.3. Beschermd onroerend erfgoed

Sinds 25 maart 1938 is het stadhuis met belfort bij koninklijk besluit beschermd als **monument** en dat omwille van het algemeen belang gevormd door de artistieke, historische of oudheidkundige waarden van het bouwkundig erfgoed.⁴

Vervolgens schatte ook **UNESCO** de site naar waarde. Op 4 december 1999 werden het belfort en het stadhuis erkend als werelderfgoed en aangeduid als de UNESCO-kernzone 'Stadhuis Lier met belfort'. Deze erkenning maakt deel uit van het dossier belforten in België en Frankrijk (UNESCO ID 943-013). Samen met de kernzone, werd in 1999 ook een UNESCO-bufferzone afgebakend: Stadhuis van Lier met Belfort: buffer.⁵

Sinds 14 september 2009 is het stadhuis met belfort eveneens **vastgesteld** als **bouwkundig erfgoed** in de inventaris van het agentschap Onroerend Erfgoed.⁶

Recent keurde Vlaams minister-president Geert Bourgeois de bescherming van de Grote Markt van Lier en haar omgeving als **stadsgezicht** goed. Het stadhuis en het belfort maken deel uit van dit beschermingsbesluit.⁷

Naast het bouwkundig erfgoed moet er ter hoogte van het stadhuis, het belfort en de Grote Markt ook rekening worden gehouden met de **archeologische zone** 'Historische stadskern van Lier'. Deze zone werd op 19 februari 2016 vastgesteld. Het stadhuis en het belfort vallen vandaag binnen deze archeologische afbakening.⁸

4 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Beschermingsbesluit stadhuis Lier met belfort*, <https://besluiten.onroenderfgoed.be/besluiten/28>, laatst geraadpleegd op 2 januari 2018.

5 Nederlandse UNESCO Commissie, *Belforten van België en Frankrijk*, <https://www.unesco.nl/erfgoed/belforten-van-belgie-en-frankrijk#zoom=3&lat=9.44521&lon=3.23139&layers=BT>, laatst geraadpleegd op 2 januari 2018.

6 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Besluit houdende vaststelling van de inventaris van het bouwkundig erfgoed en vastgestelde lijst*, 28 november 2014, <https://besluiten.onroenderfgoed.be/besluiten/5825/bestanden/16110>, laatst geraadpleegd op 2 maart 2018.

7 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Ministerieel besluit tot bescherming als stadsgezicht van Grote Markt en omgeving in Lier*, 3 mei 2018, <https://besluiten.onroenderfgoed.be/besluiten/14625>, laatst geraadpleegd op 22 mei 2018.

8 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Geoportaal Onroerend Erfgoed*, <https://geo.onroenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02>, laatst geraadpleegd op 2 januari 2018.

1.4. Eigendomssituatie

Het stadhuis en het belfort zijn eigendom van de stad Lier. Het stadsbestuur treedt op als opdrachtgever van dit beheersplan, als beheerder van het gebouw en als bouwheer bij instandhoudings-, herstel- of onderhoudswerkzaamheden.

Afb. 8. Bouwjaar van het belfort op de gevel.

2. Historische nota

Het stadhuis van Lier is in oorsprong geen stadhuis, maar een lakenhal. Haar geschiedenis gaat terug tot het midden van de 14de eeuw en is vanaf 1369 verbonden met die van het belfort.

2.1. Lakenhal en belfort

In de 13de eeuw evolueert Lier van een stedelijke vrijheid tot een volwaardige stad. De stad ontvangt in deze periode nieuwe privileges (o.a. recht om een stadsomwalling met poorten te bouwen) van de hertogen van Brabant, die de stedelijke vrijheid van Lier vanaf de 13de eeuw bevestigen. Toch blijven de hertogen ook inspraak en rechten behouden in de Brabantse steden. Om de geschiedenis van het stadhuis van Lier beter te begrijpen, dient hier verwezen te worden naar het banaliteitsrecht van de hertog van Brabant.

Als landsheer kan de hertog tot in de 14de eeuw banaliteitsrechten doen gelden in Lier. Dit houdt in dat hij het recht heeft om op zijn grondgebied infrastructuur (o.a. bruggen, sluizen, (water) molens, opslagruimten, ...) uit te bouwen en de bewoners te verplichten om hiervan gebruik te maken voor hun economische activiteiten. In ruil moeten de bewoners de hertog vergoeden in geld of natura. In de loop van de 14de eeuw weet de stad evenwel alle hertogelijke banaliteitsrechten af te kopen en de organisatie van de stedelijke economie naar zich toe te trekken.⁹

In Lier worden in deze periode enkele hertogelijke hallen, en later stedelijke hallen met hertogelijke toestemming, gebouwd. Eén van deze hallen is bestemd voor de lakenhandelaars in Lier. Gildeleden hebben er een verkoopstand en iedere donderdag wordt er een lakenmarkt gehouden. In 1367-1368 wordt de oude hal met middelen van de gilde vervangen door een nieuwe hal op de markt in Lier. Het gebouw doet eveneens dienst als handels- en stapelplaats van laken en heeft enkele verkoopzalen, kantoorruimten en een vergaderzaal voor de lakenhandelaars en het stadsmagistraat.¹⁰

De lakengilde heeft 30 jaar daarvoor het privilege van de Hoge Halle mogen ontvangen van hertog Jan III van Brabant. Dankzij dit charter breidt de macht van de gilde over de lakennijverheid uit. De gilde verwerft met dit charter ook het voorrecht om een publiekrechtelijke functie uit te voeren. Ze wordt lid van het stadsbestuur en bestuurt samen met de magistraat de stad Lier.

In dezelfde periode bouwt het stadsbestuur ook de fysieke en institutionele infrastructuur van de stad uit. Een aantal initiatieven worden genomen, waaronder de bouw van een belfort in 1369, naast de lakenhal. Een belfort of hallentoren wordt in deze periode in verschillende steden - voornamelijk in het graafschap Vlaanderen en in mindere mate in het hertogdom Brabant -

9 VAN DER WEE, H. en AERTS, E., 'Van domeinkern naar stad', in: *Geschiedenis van Lier. Welvaart en samenleving van het ontstaan van de stad tot de Eerste Wereldoorlog*, Lier, 2016, p. 55-67.

10 VAN DER WEE, H. en AERTS, E., 'Naar een bloeiende lakennijverheid en een prille bierindustrie', in: *Geschiedenis van Lier. Welvaart en samenleving van het ontstaan van de stad tot de Eerste Wereldoorlog*, Lier, 2016, p. 79-80.

Afb. 9. Een schilderij van een onbekende meester van de stad Lier tijdens de Lierse furie in 1595, bron: Museum Wuyts-Van Campen & Baron Caroly, inventarisnummer 11, foto van KIK IRPA.

tegen het stadhuis of de lakenhal gebouwd. Ze hebben zowel een praktische als een symbolische functie. Het is ten eerste een stedelijke wachttoren van waaruit de stad en de omgeving in het oog gehouden kunnen worden en waarin de (storm)klok hangt die de bewoners bij gevaar waarschuwt. Daarbij is de toren ook een veilige bewaarplaats voor het bergen van munitie, kluizen en eventueel gevangenen.¹¹ De toren is ook hét symbool van de stedelijke vrijheid.

Het belfort van Lier wordt in 1369 gebouwd naar een ontwerp van Hedrik Meys of *Mijs uten Anker*, een 14de-eeuwse Mechelse bouwmeester.¹² Hij bouwt een bescheiden vierkante toren met een voorlopige houten afdekking, belegd met leien. In 1387 wordt in de toren een werkklok opgehangen die de werkuren van de economische activiteiten in de stad reglementeert.¹³ Het belfort wordt in 1411 gedeeltelijk afgebroken en verbouwd tot zijn huidige vorm.¹⁴

11 In Lier werden belangrijke stadsdocumenten niet bewaard in het belfort, maar in de toren van de Sint-Gummaruskerk.

12 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Mijs uten Anker, Hendrik*, <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/persoon/3677>, laatst geraadpleegd op 5 januari 2018.

13 VAN DER WEE, H. en AERTS, E., 'Naar een bloeiende lakennijverheid en een prille bierindustrie', in: *Geschiedenis van Lier. Welvaart en samenleving van het ontstaan van de stad tot de Eerste Wereldoorlog*, Lier, 2016, p. 81.

14 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Stadhuis Lier met Belfort*, <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/10361>, laatst geraadpleegd op 13 maart 2018.

Afb. 10. De Grote Markt van Lier in de late 16de – begin 17de eeuw volgens kunstenaar Joos de Momper de Jonge, bron: Erfgoedbank Kempens Karakter.

Afb. 11. Het stadhuis op een kopergravure van de Lierse ommegang in 1722, vlak voor de renovatie van het stadhuis in de jaren 1740-1750, bron: Erfgoedbank Kempens Karakter.

2.2. Van lakenhal tot stadhuis met belfort

In 1418 verhuist de lakenhal naar het gebouw van het vleeshuis, dat achter het belfort ligt. Dit doet de Gilde wegens plaatsgebrek in de eigenlijke lakenhal. Bij de bouw van die hal in 1367-1368 hadden de Gilde en het stadsbestuur de hal ruim opgevat en zowel de lakenhandelaars als de stedelijke administratie er ondergebracht. In het begin van de 15de eeuw palmt de administratie evenwel bijna het volledige gebouw in. De Gilde is daardoor genoodzaakt om een nieuwe locatie te zoeken voor haar beroepsactiviteiten. Het gebouw van de lakenhal wordt daarop volledig tot stadhuis van Lier bestemd.¹⁵

Op een anoniem 16de-eeuws schilderij met als onderwerp de Lierse furie (de herovering van de stad op de Spanjaarden in 1595) staat het stadhuis met belfort afgebeeld.¹⁶ De anonieme kunstenaar schilderde de voorgevel van het stadhuis met een pui en een monumentale toegang. De pui wordt links geflankeerd door een portiek en rechts door een kleine aanbouw. De zijgevels hebben trapgevels en in het dak zitten enkele dakkapellen. Het belfort heeft vier kantelen. De lange spits van het belfort torent boven de stad uit.

Twee andere iconografische bronnen van het stadhuis en het belfort in de 16de eeuw zijn de schilderijen van Joos De Momper de Jonge (1564-1635), en zijn zoon Philippe (1589-1634). Beide schilders hebben een gelijkaardig - op enkele details na - schilderij gemaakt van de Grote Markt in Lier. Het stadhuis is op dit schilderij een lang en rechthoekig gebouw met in het midden een dwars bouwvolume met een trapgevel. Het stadhuis heeft centraal op het gelijkvloers een segmentboogvormige toegang (een portiek). Via een bordestrap is de eerste verdieping bereikbaar. Het bordes is overdekt door een afgewolfd zadeldakje dat rust op enkele (houten) zuilen. Het licht valt in het gebouw binnen via rechthoekige, kleine en grote vensters en op zolder via enkele dakkapellen. Links en rechts van de centrale trap, tegen de pui, is een overdekte plaats waar mensen lijken samen te komen.

Links tegen het stadhuis staat het belfort. De vorm van deze 16de-eeuwse stadstoren komt overeen met het huidige gebouw. Toch zijn er enkele verschillen op te merken: de toren maakt halverwege een knik, telt meer vensters dan nu en tegen de westgevel staat een klein gebouwtje met een oranje dak.

Een kopergravure uit 1722 is één van de laatste beelden van het stadhuis voor de verbouwing in 1740.¹⁷ De gravure is niet in perspectief en weinig gedetailleerd getekend, maar het stadhuis en het belfort staan in het midden duidelijk afgebeeld. Het stadhuis heeft centraal in het midden van de voorgevel een bordestrap met balustrade en een portiek versierd met barokke krulvoluten. Links van het portiek is een overdekte buitenplaats en het volume rechts lijkt op een kleine aanbouw of een tweede portiek. De voorgevel heeft twee bouwlagen met rechte vensters en kantelen. De zijgevels hebben trapgevels. Het torenuurwerk dat in 1704 tegen de gevel van het belfort wordt geplaatst, is ook zichtbaar.

15 VAN DER WEE, H. en AERTS, E., 'Naar een bloeiende lakennijverheid en een prille bierindustrie', in: *Geschiedenis van Lier. Welvaart en samenleving van het ontstaan van de stad tot de Eerste Wereldoorlog*, Lier, 2016, p. 81.

16 KIK IRPA, *Lierse Furie op 14 oktober 1595*, <http://balat.kikirpa.be/object/103934>, laatst geraadpleegd op 2 mei 2018.

17 ERFGOEDCEL KEMPENS KARAKTER, *Lierse Ommegang 1722*, <http://www.kempenserfgoed.be/erfgoed/16980-lier-lierse-ommegang-1722>, laatst geraadpleegd op 5 januari 2018.

2.3. Stadhuis van Jan Pieter van Bourscheit de Jonge (1740-1745/1750)

Aan het begin van de 18de eeuw blijkt het stadhuis of *raethuys* toe te zijn aan dringende herstellingswerken. Burgemeester Johannes Goyvaerts dient daarvoor een voorstel in bij het magistraat dat vervolgens door hen wordt goedgekeurd.¹⁸ In maart 1740 vertrekt rentmeester Rumoldus Torfs naar Antwerpen om een architect te zoeken. Daar spreekt hij met Jan Pieter van Bourscheit de Jonge. Van Bourscheit is op dat moment een gekend architect en heeft al enkele imposante projecten op zijn naam staan. Hij stemt in met de opdracht en begint in april 1740 aan het ontwerp van het nieuwe stadhuis. Van Bourscheit tekent gedurende de jaren 1740-1745 verschillende plannen voor het stadhuis. Hij maakt zowel plannen op schaal als tekeningen op ware grootte.¹⁹

Als architect heeft van Bourscheit een herkenbare stijl, die hij ook in Lier toepast. Kenmerken als het benadrukken van het middenrisaliet en het vasthouden aan de symmetrie past hij toe in zijn ontwerp voor het stadhuis. In tegenstelling tot andere ontwerpen en de mode laat van Bourscheit evenwel alle overbodige rococo-versieringen weg in Lier en kiest hij voor een zeer klassieke lijnvoering. Dat is een keuze die gezien kan worden als een voorbode van het classicisme.²⁰

In Lier krijgt van Bourscheit echter geen *carte blanche*. Van in het begin worden de werken bemoeilijkt door een hevige discussie tussen verschillende leden van het stadbestuur. Sommigen willen enkel een herstelling van het bestaande stadhuis, terwijl het voor anderen om een verbouwing gaat. Dit heeft tot gevolg dat van Bourscheit de bestaande voor- en achtergevel vernieuwt en de zijgevels behoudt. Ook het belfort is een vast gegeven waarmee hij moet werken. Hij zoekt bijgevolg naar een oplossing waarbij hij de bestaande structuren op een evenwichtige en organische manier met zijn ontwerp kan verbinden. Voor het uitvoeren van de werken wordt de Lierse aannemer Cornelis Van Everbroeck aangesteld, die voor een groot deel van de werkzaamheden wordt bijgestaan door personeel van de stad.²¹

In zijn ontwerp behoudt van Bourscheit uiteindelijk de rechthoekige vorm van het *raethuys*, samen met een gedeelte van de funderingen, de zijgevels en enkele binnenmuren. Het stadhuis krijgt een kelder, twee verdiepingen en een zolder. De gevels vat hij symmetrisch en geritmeerd op. Het belfort wordt geïntegreerd in het stadhuis.

Het accent legt van Bourscheit op de voorgevel, waarbij hij de nadruk legt op het middenrisaliet. De voorgevel laat hij uitvoeren in Balegemse steen en blauwe hardsteen. Hij voegt aan zijn ontwerp ook geblokte pilasters in blauwe hardsteen toe op de hoeken van de gevel en voor de aanduiding van het middenrisaliet. Penanten moeten meer diepgang geven aan de gevel. De kelderverdieping laat hij bezetten met een blauwe hardstenen plint en openwerken met kleine segmentboogvormige vensters. De pui schermt hij van de markt af met een smeedijzeren hek. Om het schoon verdiep te bereiken plaatst hij in het midden een rijkelijk versierde dubbele trap met een borstwering in smeedwerk. Deze trap vormt de aanzet van het middenrisaliet die als centrale as in de gevel fungeert.

18 Stadsarchief Lier, Collegiale act en propositieboeken VIII, 1726-1752.

19 ELEGANS, L., *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge 1699-1768*, Lier, 1995, p. 158.

20 DE BRUYN, A.-M., 'Jan Peter van Bourscheit de jonge en het stadhuis van Lier', in: ELEGANS, L., *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge 1699-1768*, Lier, 1995, p. 335-350.

21 DE BRUYN, A.-M., 'Jan Peter van Bourscheit de jonge en het stadhuis van Lier', in: ELEGANS, L., *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge 1699-1768*, Lier, 1995, p. 335-350.

Op de eerste verdieping plaatst van Bauscheit een dubbele deur, die wordt geflankeerd door twee Toscaanse zuilen op sokkels in blauwe hardsteen. Deze zuilen dragen het balkon van de tweede verdieping. De borstwering van dit balkon wordt uitgevoerd in hetzelfde smeedwerk met bloemmotief als de borstwering van de dubbele toegangstrap. Op het balkon plaatst van Bauscheit twee leeuwen. De middelste ramen op het balkon en op de zolder vult hij op met beschilderde luiken, die het middenrisaliet extra moeten benadrukken. Het risaliet bekroont hij uiteindelijk met een fronton. Het timpaan versiert van Bauscheit met het wapenschild van de stad in Bentheimersteen. Links en rechts van het middenrisaliet plaatst hij telkens drie segmentboogvormige vensters. Op zolder voegt hij aan weerszijde van het fronton een dakkapel in een mooie rococo-omlijsting toe. Het dak bekroont hij ten slotte met vier vazen in gedreven rood koper, bedekt met bladgoud.

De andere gevels vat van Bauscheit soberder op. De achtergevel ontwerpt hij als een vereenvoudigd evenbeeld van de voorgevel. Ook daar laat hij symmetrie en ritme de gevel bepalen. Centraal plaatst hij een middenrisaliet bekroond met een fronton. Verder laat hij alle overbodige versieringen weg en trekt hij de gevel op in baksteen in plaats van in natuursteen. Hij schikt de gevel zo dat de indeling en de verhoudingen de achtergevel een machtige uitstraling geven.

De zijgevels dient van Bauscheit van het stadsbestuur te bewaren. Hij past de bestaande gevels daarom aan zodat ze binnen de symmetrie en het ritme van zijn ontwerp passen. In het stadsarchief van Lier wordt een detailontwerp bewaard waarop te zien is dat van Bauscheit de zijgevels aanvankelijk rijker opvatte dan uiteindelijk is uitgevoerd. Het ontwerp toont traveeën die worden afgesloten met geblokte pilasters en verdiepte penanten rondom de vensters. Het prijskaartje van dit ontwerp lag waarschijnlijk te hoog voor het stadsbestuur, waardoor er voor een soberdere vormgeving werd gekozen.

Het belfort laat van Bauscheit aansluiten bij zijn ontwerp voor het nieuwe stadhuis. Hij laat de achtergevel van het stadhuis uitbreiden met twee traveeën zodat deze gevel aansluit bij het belfort. De deuropening van het belfort versiert hij met een omlijsting in blauwe hardsteen en een fronton. Verder laat hij de stadstoren met rust.

Ook in zijn ontwerp voor het interieur is van Bauscheit sterk gebonden aan de bestaande structuren. De fundering en enkele binnenmuren moeten namelijk behouden worden. Deze bestaande structuur vormt aldus het kader waarbinnen van Bauscheit moet ontwerpen. In lijn met de gevels deelt van Bauscheit het stadhuis symmetrisch in, met centraal telkens een hal met daarrond een gelijk aantal kamers. Op de eerste verdieping, links van de inkomhal, wordt de raadzaal ingericht met daarachter twee kleinere kamers. Aan de rechterkant schikt hij de trouwzaal, met daarachter ook weer twee kleinere kamers aan de achterzijde van het gebouw.

Op de tweede verdieping werkt hij met een gelijkaardige indeling: een grote kamer links en rechts van een centrale hal, met aansluitend telkens twee kleinere kamers aan de achterzijde. In het verlengde van de trapzaal laat hij een bijkomende ruimte inkleden, die toegang geeft tot het balkon.

De bouw van het stadhuis verloopt vlot. In de loop van 1744 zijn de gevels voltooid en wordt het wapenschild van de stad in het fronton geplaatst. Van Bauscheit heeft tot in 1750 contact met het stadsbestuur van Lier over de werkzaamheden.

Het afwerken van de binnenruimten verloopt evenwel niet zo vlot en neemt enkele decennia in beslag. Van Bauscheit maakt nog een aantal ontwerpschetsen en kiest materialen en interieurelementen uit zoals de rode Wesersandsteen in de inkom en de schouwen in Lodewijk XV-stijl in de vier grote kamers. Het merendeel van het interieur wordt evenwel pas na zijn dood in 1768 voltooid. In 1775 wordt onder meer de zwierige wenteltrap in de inkomhal, vermoedelijk

Afb. 13. De inkomhal van het stadhuis in 1901 (bron: KIK/IRPA).

Afb. 12. Het plafond van de raadzaal, verrijkt met engelen.

naar een ontwerp van van Bourscheit, door de Lierse timmerman Willem van Everbroeck geplaatst. In dezelfde periode worden de wanden en de plafonds van de raadzaal en de trouwzaal rijkelijk versierd. De raadzaal wordt onder meer in 1775 versierd met grisailles van de vier jaargetijden van de Lierse kunstenaar Pierre Joseph Denis (1750-1814). Het plafond van deze ruimte wordt verrijkt met verschillende engelen, deugden en ondeugden op doek. Dit kunstwerk hing tot dan toe in het bisschoppelijk paleis van Antwerpen.²²

22 Details over het verloop van de werken zoals aanbestedingen, prijzen, materialen, onderaannemers ... zijn grotendeels terug te vinden in de publicatie: ELEGANS, L., *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge 1699-1768*, Lier, 1995, p. 156-164 en p. 335-350.

Afb. 14. De meridiaanlijn van Quetelet (1839) vóór de heraanleg van de Grote Markt in Lier, bron: Wikipedia.

2.4. Restauratiecampagnes en constructiefouten

Na de 18de-eeuwse bouwcampagne blijft het stadhuis in de 19de eeuw grotendeels ongewijzigd. Enkel de voorgevel van het stadhuis wordt licht veranderd. De twee beeldbepalende leeuwen op het balkon worden dan vervangen door twee beelden van Frans De Vriendt (1829-1919). De twee nieuwe figuren beelden Rechtvaardigheid en Voorzichtigheid uit.²³ Daarnaast wordt in de inkomhal een windvang geplaatst. In het belfort wordt in 1834 een halfuurslagklok geplaatst.²⁴

In 1839 plaatst de astronoom Adolphe Quetelet (1796-1874) in opdracht van de Belgische overheid een meridiaan op de Grote Markt in Lier. Deze zonnwijzer moet het moment aanduiden waarop het middag (12 uur) is. De linkerhoek van het stadhuis functioneert daarbij als naald van de zonnwijzer. De overheid hoopt met de zonnwijzers van Quetelet het uur in de verschillende steden en dorpen te harmoniseren. Quetelet legt uiteindelijk tien meridiaanlijnen aan in België.²⁵

Op het einde van de 19de-eeuw wordt het smeedijzeren hekwerk en het arduinwerk gerestaureerd. De Lierse kunstsmid Lodewijk (Louis) Van Boeckel (1857-1944) herstelt de ijzeren afsluiting, terwijl F. Geuens de arduin onder handen neemt.²⁶

De Eerste Wereldoorlog slaat 25 jaar later hard toe in Lier. In oktober 1914 wordt rond en in Lier de slag aan de Nete uitgevochten, als onderdeel van het beleg van Antwerpen. Eind september beginnen de Duitsers de buitenforten van de dubbele fortengordel rond Antwerpen met artillerievuur te bestoken. De forten van Walem, Sint-Katelijne-Waver, Koningshooikt, Kessel en ook Lier worden aan flarden geschoten. Op 1 oktober volgt de uiteindelijke aanval van de Duitsers en op 3 oktober nemen zij het fort van Lier in. Na de beschietingen van september en de doortocht in oktober 1914 ligt Lier grotendeels in puin. Bij wonder - het merendeel van de huizen in de omgeving van de markt wordt verwoest tijdens de oorlog - komen het stadhuis en het belfort vrij ongeschonden uit de vuurzee van de Duitse artillerie.²⁷

23 Deze beelden werden later verplaatst naar het Hof van Santhoven aan de Vismarkt in Lier. AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Inventaris Onroerend Erfgoed: Hof Van Santhoven*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10669>, laatst geraadpleegd op 18 mei 2018.

24 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Lastenboeken en bestekken 1943-1951, doos 2534.

25 BESTOR, *Meridiaanlijn van Quetelet in Lier*, https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Meridiaanlijn_van_Quetelet_in_Lier, laatst geraadpleegd op 13 maart 2018.

26 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Inventaris onroerend erfgoed: Stadhuis Lier met belfort*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10361>, laatst geraadpleegd op 13 maart 2018.

27 LIER 2014-2018, *De slag aan de Nete*, https://www.google.be/search?q=slag+aan+de+nete&client=firefox-b&dcr=0&source=lnms&sa=X&ved=0ahUKewjj-KO_mMjYAhVEyKQKHZO-ABMQ_AUICSgA&biw=686&bih=776&dpr=1, laatst geraadpleegd op 8 januari 2018.

Afb. 15. Het stadhuis en het belfort na de verwoestende oorlog van 1914-1918. Vanop het balkon kijken de figuren Rechtvaardigheid en Voorzichtigheid uit over de puin hoop die de oorlog achterliet, bron: Stadarchief Lier, nummer SLI001008800.

Voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog krijgt het stadhuis in 1937 een nieuwe diensttrap en worden de nodige sanitaire voorzieningen getroffen. Voor de nieuwe trap wordt de oorspronkelijke houten vloerconstructie doorgeslagen. De diensttrap komt aan de achterzijde van het stadhuis, rechts van de monumentale trap, te staan. Ze wordt uitgevoerd in beton met arduinen treden. In dezelfde periode wordt ook het belfort gerestaureerd door de Lierse architect Stan Leurs (1893-1973). Hij is als ingenieur-architect en doctor in de kunstwetenschappen gerenommeerd binnen de restauratiepraktijk.²⁸

Een algemene restauratie van het stadhuis volgt in de jaren 1960-1962. De aanzet hiervan is evenwel al in 1947 gegeven. In 1951 schrijft schepen J. Van de Velde aan architect Lauwers het volgende: *'Van 1947 zijn we dan toch in 1951 gesukkeld. Ik vat het vijfde jaar van mijn mandaat als Schepen aan en ben er nog steeds niet in gelukt het bundel voor de restauratiewerken van het stadhuis aan de goedkeuring van het Schepencollege voor te leggen.'*²⁹ De restauratiewerken blijken hoogdringend te zijn, want op 18 juni 1953 wordt een schrijven naar architect Lauwers verzonden met de boodschap: *'Wij moeten uwe aandacht vestigen op de toestand van het dak van het stadhuis. Bij regenweder komt het water op tientallen plaatsen door het dak en loopt door de verschillende plafonds tot op het gelijkvloers. Uit de geornamenteerde plafonds vallen stukken en het water staat op het doek van het geschilderd plafond van de raadszaal.'*³⁰

Uit brieven en verslagen blijkt dat het stadhuis naast vochtproblemen ook met stabiliteitsproblemen kampt. Balken en vloeren zijn aangetast door insecten en daardoor ernstig vermolmd. Het schrijnwerk vertoont eveneens verval. Een algemene restauratie dringt zich dus op. Daarenboven zijn de politiediensten in de jaren 1940 verhuisd naar de kelder van het stadhuis. Uit het register van beraadslagingen blijkt dat dit gebeurde zonder de nodige infrastructuur (o.a. verwarming, praktische indeling van de ruimten, elektriciteit ...) te voorzien. Stadsbouwmeester Alfons Alpaerts doet na de verhuis verschillende voorstellen om de situatie van de politiediensten te verbeteren.³¹

Op 6 augustus 1951 krijgt het stadsbestuur uiteindelijk van de Dienst Der Gebouwen van de provincie Antwerpen de goedkeuring om de gevraagde werken te laten uitvoeren. In het besluit worden naast de algemene restauratie van het stadhuis werken als het verder afwerken van de veranderingswerken in de kelder, het plaatsen van centrale verwarming en nieuwe verlichting, het afbreken en bergen van materialen en bouwelementen (o.a. beelden van het balkon) en het veranderen van de voordeur door een dubbele inkomdeur goedgekeurd. Het zal echter nog tien jaar duren vooraleer de eerste werken worden uitgevoerd.³²

28 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, Inventaris Onroerend Erfgoed: Stan Leurs, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/dibe/persoon/7426>, laatst geraadpleegd op 8 januari 2018.

29 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Voorstellen en verslagen 1948-1958, Brief van schepen J. Van de Velde aan de heer Lauwers inzake de restauratie van het stadhuis, 1951, doos 2536.

30 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Voorstellen en verslagen 1948-1958, Brief van schepen J. Van de Velde aan de heer Lauwers inzake de restauratie van het stadhuis, 5 augustus 1953, doos 2536.

31 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie 1943-1964, doos 2536

32 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Voorstellen, verslagen en lastenboek 1943-1951, Nota betreffende de ontworpen restauratiewerken van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, 1951, doos 2533.

De plannen, het lastenboek en het bestek voor de werkzaamheden worden toevertrouwd aan architecten Jan Lauwers en R. De Bruyn. Door het aanstellen van een gerenommeerd restauratiearchitect als Lauwers wil het stadsbestuur de restauratie op een respectvolle en wetenschappelijk verantwoorde manier laten uitvoeren.³³

De aanbesteding voor de restauratie vindt plaats op 3 oktober 1960. De werken worden uitgevoerd door aannemer Floris D'Hulst uit Lier. Ze worden uitgevoerd in vier fasen en duren tot in 1964.³⁴ Aan de buitenkant worden herstellingen uitgevoerd aan de bakstenen in de achtergevel, de blauwe en de witte natuursteen in de voor- en zijgevels, het voegwerk, het smeedijzeren hekwerk etc. Het vervangen van de beelden op het balkon door siervazen in blauwe hardsteen, het plaatsen van een nieuwe kroonlijst en het schilderen van het wapenschild zijn nog enkele voorbeelden uit de lange lijst van uitgevoerde werken aan de buitengevel.

In het interieur worden verfraaiingswerken (o.a. binnenschrijnwerk, schermen voor de radiatoren, vloeren...) uitgevoerd. De kelder wordt ingericht tot politiebureau, het sanitair wordt uitgebreid en op de bovenste verdieping wordt een keuken ingericht.³⁵

De restauratiecampagne van de jaren 1960 wordt opgehouden door onvoorziene gebreken in de bouwconstructie. De balken van de plafonds waren in de 18de eeuw ingekapseld en bezet met stucwerk. Ze blijken tijdens de restauratie volledig vermolmd te zijn. De plafonds worden daarom verstevigd door een metalen en betonnen constructie. Het stucwerk wordt tijdens deze ingreep deels vervangen.³⁶ De grenen dakconstructie wordt op haar beurt vervangen door een eikenhouten. Het gebinte krijgt ook een plat dak zodat de kilgoten aan de binnenzijde verdwijnen. De oude structuur wordt behouden, waardoor het plat dak niet zichtbaar is op zolder. De dakbasis wordt versterkt met ringbalken en de dakkapellen met betonnen kolommen.³⁷

In dezelfde periode worden ook de nodige werken uitgevoerd om de infrastructuur van de politiediensten en het stadsbestuur te moderniseren. Telefoonlijnen worden getrokken en aangesloten, een belsysteem wordt ingebouwd en het meubilair (o.a. vloerkleden, meubilair en luchters) wordt hersteld of vernieuwd.³⁸

Tien jaar later krijgt het belfort een kleine beiaard van 25 klokken uit de klokkengieterij van Jacques Sergeys uit Herent. De twee oude klokken van Alexis Julien uit 1704 en de Leuvense klokkengieterij Van Aerschot – Vanden Gheyn uit 1834 blijven bewaard.³⁹

In de loop van de jaren 1980 worden enkele dringende herstellingwerken uitgevoerd aan de toren van het belfort. In 1980 wordt de torenbedekking hersteld. In 1982 worden vervolgens de ornamenten van de torenspits vernieuwd. De gehavende koperen bol wordt opnieuw verguld.

33 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Lastenboeken en bestekken 1943-1951, Nota van het schepencollege inzake de binnenherstelling, doos 2534.

34 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Vorderingsstaten en eindafrekening firma D'Hulst 1961-1963, doos 2534.

35 Projectteam Belfort Lier, *Herbestemming stadhuis Lier. Ingerepen toegankelijkheid en herbestemming. Bouwhistorische nota*, onuitgegeven rapport in opdracht van de stad Lier, 2015, p. 6.

36 Ibid, p. 6.

37 Ibid, p. 6.

38 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Voorstellen en verslagen, Verslag en voorstel inzake herstellen stoelen en aankopen luchters en vloerkleden voor het stadhuis, 18 december 1962, doos 2535.

39 Stadsarchief Lier, Beiaard in belfort, nr. 222.

Afb. 16. De zolder van het stadhuis.

In 2003-2006 volgt dan een algemene restauratie van het belfort en het dak van het stadhuis. Het belfort heeft te lijden onder de aantasting van het hout door waterinfiltratie en door houtborende insecten. Duiven vinden vrij hun weg in de toren. Verschillende bouwelementen zijn verweerd of verdwenen. De volledige houten constructie krijgt daarom een curatief-preventieve en brandremmende behandeling. Dit gebeurt ook op de zolderverdieping van het stadhuis. Het belfort krijgt verder een opknapbeurt waarbij o.a. gevels worden gereinigd en behandeld tegen mosvorming, het buitenschrijnwerk, de luiken en de balustrade worden geschilderd en de trap van het belfort wordt hersteld. Andere gebreken aan het dak, de gevels, het schrijnwerk, het uurwerk en het interieur worden tijdens deze werken ook aangepakt.⁴⁰

Het stadsbestuur neemt tevens het dak van het stadhuis op in dit restauratiedossier, omdat het dichten van een aantal lekken en het behandelen van de volledige dakconstructie tegen insecten, houtrot en zwammen ... zich ook daar opdrong. De koperen dakbekleding van het plat dak wordt vernieuwd. De zoldervloer wordt bijkomend geïsoleerd om het warmteverlies in het gebouw te beperken.⁴¹

40 Stadsarchief Lier, Restauratie belfort en dak stadhuis, Diagnose en verantwoordingsrapport, 2003, doos 10154.

41 Stadsarchief Lier, Restauratie belfort en dak stadhuis, 2002-2006, doos 10154 en 10159

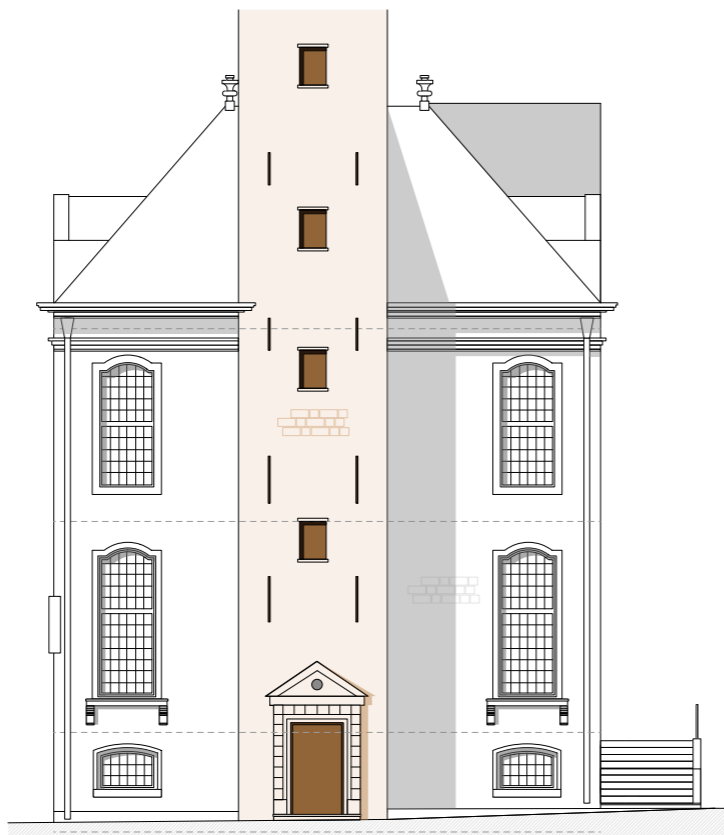
Afb. 17. De moderne onthaalbalie in de raadzaal.

2.5. Herbestemming van het stadhuis in 2017

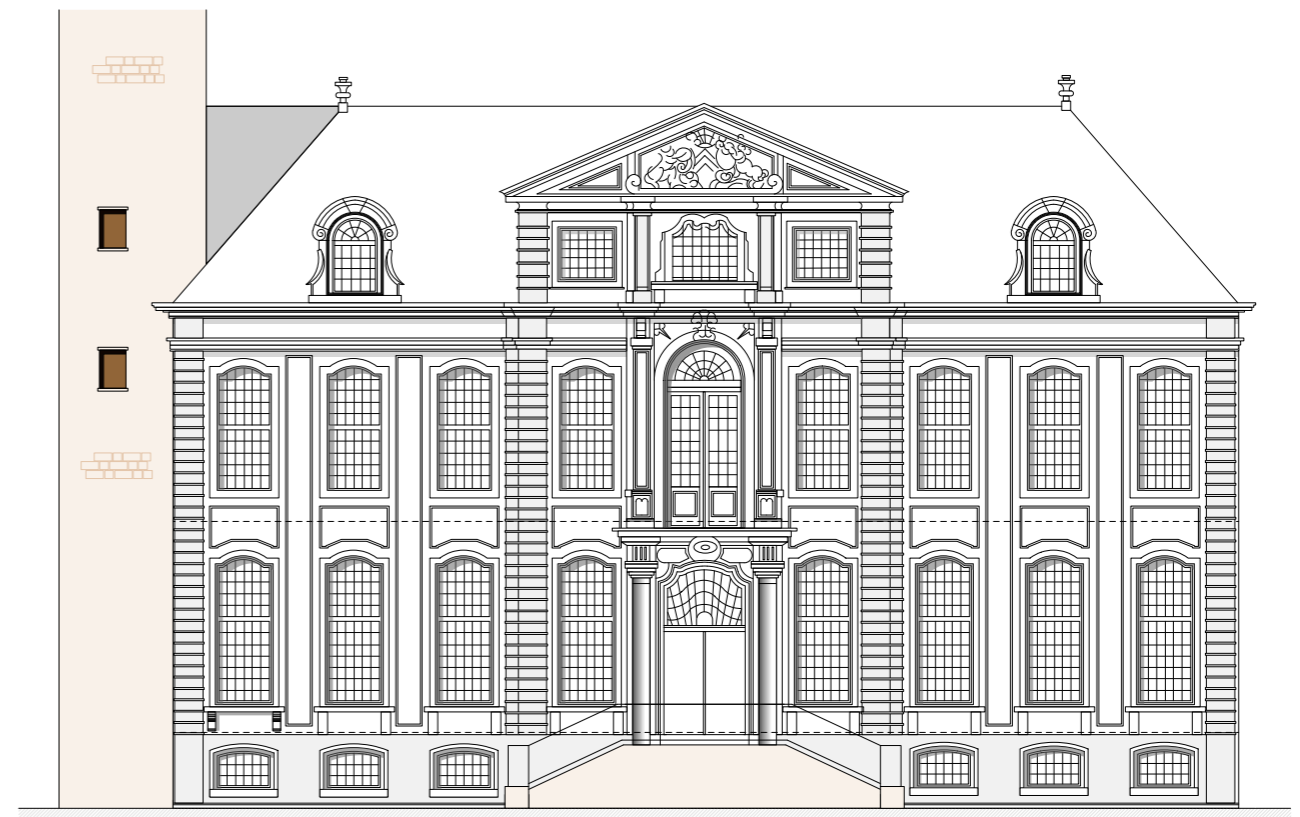
In 2011 start het stadsbestuur van Lier met de zoektocht naar een gepaste herbestemming voor het stadhuis op de Grote Markt. Uit een voorstudie blijkt vervolgens dat het behouden van de ceremoniële functie en het uitbouwen van een professioneel toeristisch onthaal de meest haalbare en passende kaart voor het stadhuis is.

In 2017 zijn de voornaamste aanpassings- en verfraaiingswerken, waaronder een modern onthaal voor de toeristische dienst in de raadzaal, een nieuwe tochtal in de inkomhal, een moderne keuken op de bovenste verdieping en uitgebreid sanitair in de kelder, achter de rug. Een moderne trappenhal en lift worden ingepast om de toegang tot de verschillende ruimten te verbeteren. Een nieuw brand- en inbraakbeveiligingssysteem waakt sindsdien over de veiligheid van en in het gebouw.

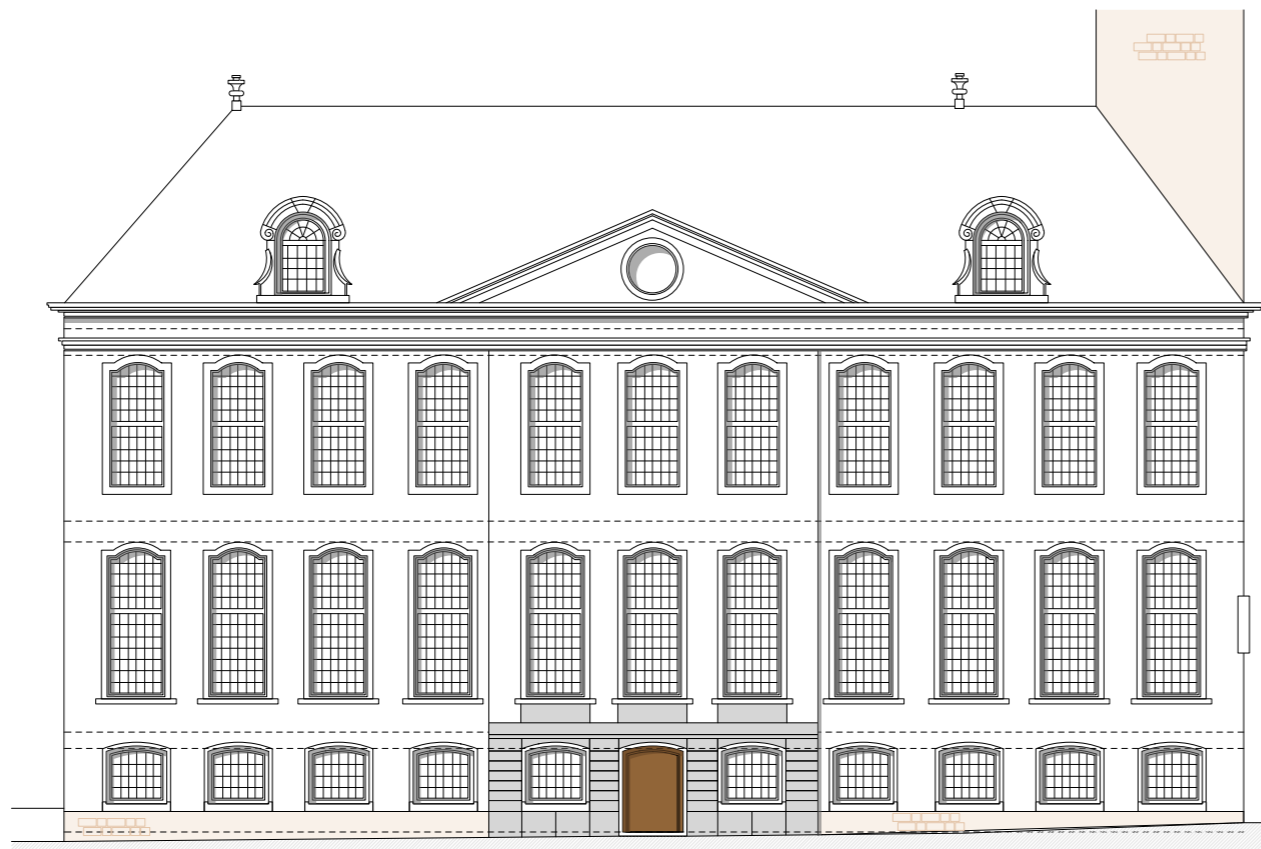
Het grootste deel van het meubilair en de kunstcollectie van het stadhuis verhuist in 2017 naar naar het depot van het stedelijk museum Wuyts-Van Campen & Baron Caroly. Het wordt daar sindsdien veilig bewaard.

Afb. 18. Noordgevel, bron: Stad Lier.

Afb. 19. Westgevel, voorgevel, bron: Stad Lier.

Afb. 20. Oostgevel, bron: Stad Lier.

Afb. 21. Zuidgevel, bron: Stad Lier.

3. Inventaris van de erfgoedkenmerken en -elementen

3.1. Stadhuis

Het huidige stadhuis van Lier is een ontwerp van de Antwerpse architect Jan Peter van Burscheit de Jonge (1699-1768). Hij begint aan de plannen in april 1740 en bouwt het nieuwe stadhuis deels op de bestaande structuren van het *raethuys* of middeleeuwse stadhuis. In oorsprong was dit stadhuis de voormalige lakenhal van Lier. In 1418 werd het gebouw volledig ingenomen door de stedelijke administratie en verhuisden de lakenhandelaars naar het vleeshuis. Naast het bestaande stadhuis moet van Burscheit in 1740 ook rekening houden met het 14de-eeuwse belfort.

Jan Peter van Burscheit maakt een classicerend rococo ontwerp voor een stadhuis met een rechthoekig grondplan, opgebouwd uit vier niveaus: kelder, eerste verdieping, tweede verdieping en zolder. Het middeleeuwse belfort integreert hij in zijn ontwerp.

Afb. 22. Het afgeplatte schilddak.

3.1.1. Exterieur

A. DAKEN

Het stadhuis heeft een afgeplat schilddak dat in het noorden aansluit op het belfort. Aan voor- en achterzijde is het dak opengewerkt met een fronton en twee dakkapellen. In de zuidelijke zijgevel zit slechts één dakkapel. De dakkapellen zijn rondbogig afgedekt en hebben een rococo-omlijsting in blauwe hardsteen. Deze lijst is versierd met festoenen, een waterlijst met krulvoluten en een uitspringende sluitsteen met acanthusmotief. Het raam bestaat uit twee delen: een vast bovenlicht met een waaiervormige roedeverdeling en een vleugelraam met een rechthoekige roedeverdeling. Het originele vensterglas is 18de-eeuws Boheems blank glas.⁴²

De dakbedekking bestaat uit genagelde blauwe en avondroze natuurleien. Tijdens de restauratiecampagnes van 1960-1962 en 2002-2006 werd de leien dakbedekking telkens respectvol behandeld door verweerde of gebroken leien te vervangen door nieuwe leien. De restauratie-architecten kozen daarbij leien van dezelfde soort afkomstig uit de groeven van Herbeumont en St.- Lambert belle-Rose.⁴³ De ladderhaken werden in 2002-2006 aangebracht.

De daknokken zijn bezet met nokpannen van gebakken klei of bekleed met zink. De koperen dakbekleding met staande naad van het plat dak (jaren 1960) werd recent (circa 2006) vernieuwd. Doorheen dit dak steken twee schoonstenen in metselwerk en verschillende verluchtingspijpen.

Het hemelwater wordt via koperen goten, afvoeren en ijzeren standpijpen afgevoerd.

De hoekeinden van het dak zijn versierd met vergulde vazen. Ze bestaan uit gedreven rood koper en zijn afgewerkt met 18 karaats bladgoud. De oorspronkelijke vazen waren afkomstig uit het atelier van de Antwerpse edelsmid Balthasar Lepies (1677-1746). Ze werden tijdens de restauratie van 1960-1962 vervangen door vier nieuwe exemplaren.⁴⁴

DIAGNOSE:

- Een aantal leien en nokbeugels zijn beschadigd.
- Enkele naden van dakaansluitingen staan open of hechten slecht aan.
- Het lood is plaatselijk verweerd of ingescheurd.
- Er zijn in de jaren 2002-2006 onvoldoende ladderhaken geplaatst. Om een optimale toegankelijkheid tijdens onderhoud of werken te verzekeren, dienen bijkomende haken geplaatst te worden.
- De dakkapellen zijn in vrij goede staat, maar het voegwerk van de blauwe hardsteen, de loden aansluitingen met het dak en het raam (incl. hout en hang- en sluitwerk) zijn plaatselijk verweerd.
- De ijzeren standpijpen zijn geroest. Een indringende geur doet vermoeden dat de afvoerbuis niet voorzien is van een stankslot.
- Een aantal schoorsteen- en verluchtingspijpen zijn niet voorzien van vogelwerende maatregelen (vb. gaas).

42 DE BRUYN, A.M., 'Jan Peter van Bourscheit de jonge en het stadhuis van Lier', in: *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge (1699-1768)*, Lier, 1995, p. 338.

43 Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Voorstellen, verslagen en lastenboek 1951-1964, Lastenboek van architecten Lauwers en De Bruyn, 19 oktober 1960, doos 2533.

44 ELEGANS, L., *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge (1699-1768)*, Lier, 1995, p. 158.

Afb. 23. Dakconstructie.

Afb. 24. Dakconstructie.

B. DAKCONSTRUCTIE

Het stadhuis heeft twee open dakstoelen die sinds de jaren 1960 deels onder een plat dak zitten. De gebinten zijn opgetrokken in eikenhouten balken. De kepers van de gebinten en de bebording van het dak bestonden oorspronkelijk uit dennenhout. Deze houtsoort werd vóór de 18de eeuw voornamelijk in Oostenrijk en Duitsland gebruikt. Vanaf de 18de eeuw pasten architecten, waaronder van Bauscheit, deze houtsoort steeds meer toe in onze regio.

In de jaren 1960 bleek echter dat deze houtsoort minder geschikt was voor dakconstructies. Het zachtere dennenhout was op de zolder van het stadhuis namelijk sterk verweerd en verzwakt. Bij de restauratie van 1960-1962 werd het daarom vervangen door rood Noors grenenhout.

De dakconstructie is aan de voor-, de achter- en de zuidzijde doorbroken door enkele dakkapellen. Aan de noordelijke zijde is het dakgebinte geconstrueerd rondom het belfort.

DIAGNOSE:

- De dakconstructie verkeert in vrij goede staat.
- Op een aantal muurplaten en kepervoeten is vochtschade te zien veroorzaakt door oude lekken in de gootbekleding. In de noordoostelijke hoek is er daardoor zwam- en schimmelvorming ontstaan.
- Op zolder zijn enkele gaten – door gebroken of verschoven leien – in de dakbekleding aangetroffen. Deze dienen dringend te worden hersteld om gevolgschade te voorkomen.
- De grote klopper heeft schade veroorzaakt aan het houtwerk, maar zonder constructieve problemen te veroorzaken. In 2003 werden enkele balken en balkkoppen polymeerchemisch hersteld.

Afb. 25. Voorgevel (westgevel).

Afb. 26. Detail voorgevel (westgevel).

C. GEVELS

VOORGEVEL

Algemene beschrijving

De 18de-eeuwse voorgevel is naar het ontwerp van Jan Peter van Bourscheit de Jonge uitgevoerd in de periode 1740-1745. Sporen van de middeleeuwse lakenhal of het raadhuis zijn hier niet meer terug te vinden. Van Bourscheit ontwierp een symmetrische lijstgevel van negen traveeën. Hij vatte de gevel heel symmetrisch op en paste een strenge lijnvoering toe in de stijl van de klassicerende rococo.

De gevel heeft een parament van Balegemse zandsteen en blauwe hardsteen uit Doornik. Geblokte hoekpilasters, verdiepte penanten, grote ramen en een hoger oplopend middenrisaliet geven de voorgevel een verticaal ritme. Het middenrisaliet versterkt haar centrale positie met haar sterke detaillering.

De voorgevel van het stadhuis telt vier niveaus: een pui, twee verdiepingen en een attiek (cfr. zolderverdieping) bekroond met een fronton.

Kelderverdieping - pui

De kelderverdieping of pui is bezet met blauwe hardsteen en is opengewerkt met segmentboogvormige keldervensters. Het zijn in totaal zes vensters, evenwichtig en symmetrisch opgesteld aan weerszijde van het middenrisaliet. Het raamwerk is wit geschilderd en heeft een rechthoekige roedeverdeling. Voor de pui ligt een terras waarop een smeedijzeren hekwerk staat gemonteerd. Het hek schermt de kelderverdieping van de markt af.⁴⁵ Het terras is opgemetseld met natuursteen met daarop een terrasvloer van blauwe hardsteen.

Het hek vormt een ensemble met de smeedijzeren borstweringen van de trap en het balkon. Ze zijn een ontwerp van Jan Peter van Bourscheit. Volgens rekeningen die bewaard worden in het stadsarchief van Lier maakte van Bourscheit het ontwerp van het hekwerk op ware grootte. Hij tekende één of meerdere hekken op houten planken.⁴⁶ Van Bourscheit koos ook voor het hekwerk voor een eenvoudige rococostijl. Het hekwerk is sierlijk uitgewerkt, maar heeft niet de kenmerken van de overladenheid van de rococo. Van Bourscheit opteerde voornamelijk voor arabesken en bladmotieven en in mindere maten voor bloemen. Een bloem was namelijk moeilijk vorm te geven in smeedijzer. Verder verwerkte hij krullen, druppels en bollen in zijn ontwerp.

Het ontwerp van het hekwerk werd in 1745 uitgevoerd door de smeden Cornelis Marckx (of Merckx) en Jan Verbeucken uit Kontich.⁴⁷ De blauwe hardsteen werd geleverd door steenleverancier J.B. Lisse, de vaste leverancier van van Bourscheit. Uit kleuronderzoek blijkt dat het hekwerk eerder een blauwe kleur had.⁴⁸ Anno 2018 is het hekwerk zwart geschilderd. Het hekwerk liep voordien ook tot aan het belfort. Op een ets van 1944 is te zien hoe de hoek tussen het belfort en de linker zijgevel van het stadhuis afgesloten is met hekwerk.⁴⁹

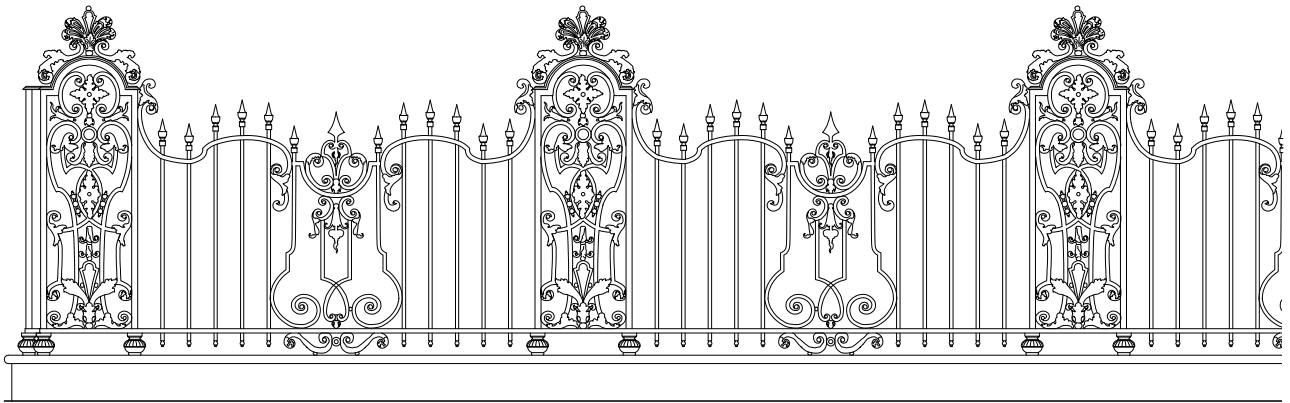
45 Het hekwerk wordt uitvoerig besproken in de studie van BAUDOIN, F., *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge (1699-1768)*, Lier, 1995 en ERFGOED&VISIE, *Hekwerk stadhuis Lier*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2012.

46 BAUDOIN, F., *Architect Jan Peter van Bourscheit*, p. 160.

47 Van deze smeden is verder weinig geweten.

48 ERFGOED&VISIE, *Hekwerk stadhuis Lier*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2012, p. 17.

49 ERFGOED&VISIE, p. 6.

Afb. 27. Tekening hekwerk, detail. Bron: Erfgoed&Visie.

Afb. 28. Detail voorgevel (westgevel).

Op het einde van de 19de eeuw werd het hekwerk hersteld door de gerenommeerde Lierse kunstsmit Lodewijk (Louis) Van Boeckel. Hij voerde de nodige herstellingen uit en vulde de lacunes van verdwenen ornamenten aan. Van Boeckel perfectioneerde het smeden van rozen en paste deze techniek ook toe op het hekwerk van het stadhuis. Verder is zijn meesterschap terug te vinden in het feit dat hij bij het herstellen van het smeedwerk trouw bleef aan de 18de-eeuwse technieken. Hij laste bijvoorbeeld geen enkel onderdeel vast.

Het is bijgevolg moeilijk om vandaag een onderscheid te maken tussen de 18de en 19de-eeuwse aanhechtingen. Verschillende technieken zijn terug te vinden in het bestaande hekwerk: bolle en platte nagels, klinken, splitbouten, wellen en lasverbindingen. De meeste staven van het hekwerk zijn vierkant van vorm, terwijl andere meer decoratieve staven rond zijn. Met een anker gat is het geheel vermoedelijk bevestigd in de natuurstenen dorpel.⁵⁰

Eerste verdieping

De eerste verdieping of het schoon verdiep is toegankelijk via een dubbele steektrap. De treden en de pui van de trap zijn bezet met blauwe hardsteen. De leuning van de trap zitten verwerkt in een smeedijzeren borstwering, die een geheel vormt met de afsluiting voor de pui. De natuurstenen pui is versierd met een gestileerd bloemenmotief.

De smeedijzeren borstwering met leuning werd samen met het hekwerk geplaatst in 1745 door de smeden Cornelis Marckx (of Merckx) en Jan Verbeucken. Louis Van Boeckel herstelde rond 1890 dit sierlijke smeedwerk (zie hogerop).

De trap maakt deel uit van het weldoordachte ontwerp van van Bourscheit dat wordt gekenmerkt door een strakke en symmetrische lijnvorming: de trap valt namelijk samen met de traveeën van het middenrisaliet, de leuning van de trap lopen parallel met de schuin opgaande zijden van het fronton en de geblokte pilasters van de trap benadrukken de centrale positie van het risaliet.

Op het bordes geeft een dubbele schouderboogdeur toegang tot de eerste verdieping van het stadhuis. Het is een gelakte eikenhouten deur. De deurpanelen zijn fraai versierd met profiellijsten en een bekronende rocaille. De deur vormt een harmonisch geheel met de hardstenen omlijsting rondom de deuropening. De bovenzijde van deze deurlijst is versierd met krulmotieven, rocailles en een sluitsteen met engelenhoofd. De deur wordt geflankeerd door twee Toscaanse zuilen, versierd met triglifien met regulae en guttae, op een eenvoudig basement. Het geheel is uitgevoerd in blauwe hardsteen. De zuilen ondersteunen het balkon van de tweede verdieping.

De deur van het middenrisaliet wordt ook geflankeerd door twee vensters. Naast deze twee vensters staan telkens drie vensters van hetzelfde type. De vensters hebben een schouderboogvormige afdekking en een kwarthol geprofileerde blauwe hardstenen lijst. Ze worden ondersteund door een geprofileerde lekdorpel in blauwe hardsteen die rust op twee voluutconsoles met schelpmotief.

Het raamwerk is wit geschilderd eikenhout met een rechthoekige roedeverdeling. Het origineel glas is 18de-eeuws Boheems blank glas. Op een aantal plaatsen is het 18de-eeuwse glas na schade vervangen door modern vensterglas. Het bijzondere aan deze ramen is dat het schijfrahmen of guillotineramen zijn. Dit was in de 18de eeuw een nieuw raammodel.

50 ERFGOED&VISIE, *Hekwerk stadhuis Lier*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2012, p. 16-17.

Afb. 29. Detail voorgevel, toegang tot het stadhuis.

Tweede verdieping

Op de tweede verdieping wordt dezelfde indeling als op de eerste verdieping herhaald. Deze verdieping is alleen iets minder hoog. Dit is duidelijk te zien aan de ramen die twee vensterroeden kleiner zijn dan hun evenbeeld op de eerste verdieping.

Op de twee Toscaanse zuilen rust het balkon van de tweede verdieping. Het balkon is uitgevoerd in blauwe hardsteen en heeft een smeedijzeren borstwering. Deze borstwering werd samen met het hekwerk en de borstwering van de trap ontworpen door van Bourscheit. De voorzijde van het hekwerk is driedimensionaal uitgewerkt. De achterzijde is niet uitgewerkt en volledig vlak. Het smeedijzeren sierwerk zit gevat tussen twee postamenten met daarop twee siervazen. In de 18de eeuw waren de postamenten bekroond met twee leeuwen. In 1863 werden de leeuwen vervangen door de figuren Gerechtigheid en Voorzichtigheid van beeldhouwer Frans De Vriendt. De leeuwen werden verplaatst naar het Vleeshuis in Lier.⁵¹ Tijdens de restauratie van 1960-1962 werden de figuren op hun beurt vervangen door twee arduinen siervazen.

Het balkon is bereikbaar via een rondboogdeur. Deze deur is niet origineel. Oorspronkelijk stonden er houten beschilderde deurluiken in de halfronde, geprofileerde boog. Samen met de beschilderde houten luiken van de hoofddeur en het middelste zolderraam versterkten de deurluiken de centrale as van het middenrisaliet. In 1960-1962 werden de luiken van de balkondeur vervangen door twee deurvleugels met roedeverdeling en een waaivormig bovenlicht.

De halfronde, geprofileerde deurlijst is uitgevoerd in blauwe hardsteen. Ze is versierd met rozassen en heeft een sierlijke rocaille als sluitsteen. De boog wordt geflankeerd door twee pilasters die de waterlijst dragen en waarop twee natuurstenen krulvoluten rusten die de kroonlijst ondersteunen.

Zolderverdieping

Het middenrisaliet wordt bekroond met een attiek met driehoekig fronton, die boven de kroonlijst uitspringt. Het fronton bekroont en benadrukt het middenrisaliet van de voorgevel. De attiek wordt begrensd door geblokte pilasters. Ze ondersteunen het fronton.

De attiek is verder opengewerkt met drie vensters. Het middelste venster is sierlijk afgewerkt met een hardstenen omlijsting met krulmotieven. De lijst heeft naar binnen zwenkende hoeken, links en rechts gecombineerd met aanzetten tot een segmentboog. Deze boog loopt niet door, maar wordt in het midden onderbroken door twee kleine voluten. De buitenste vensters zitten gevat in een sobere rechthoekige lijst. Het raamwerk is wit geschilderd eikenhout en heeft een rechthoekige roedeverdeling. Oorspronkelijk zaten er gesloten en geschilderde luiken in het middelste venster. Ze werden in de jaren 1960-1962 vervangen door het huidige raam.

Het driehoekig fronton heeft een blauwe hardstenen geison en cimaas. Het timpaan is uitgewerkt in Balegemse natuursteen en is versierd met het wapenschild van de stad Lier. Twee leeuwen houden het wapenschild vast dat gedecoreerd is met krulmotieven en een bekroning. Het wapenschild en de leeuwen zijn gehouwen uit Bentheimer steen. Dit is een Duitse zandsteen die eerst een licht geelbruine kleur heeft en later door verwerking steeds donkerder wordt.⁵²

De zolder wordt verder geritmeerd door twee dakkapellen waarvan de rococo-lijst eenzelfde rondboogige vorm heeft als de balkondeur. Ze vormen een ensemble en brengen ritme en symmetrie in de voorgevel.

51 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Inventaris onroerend erfgoed: stadhuis Lier met belfort*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10361>, laatst geraadpleegd op 10 april 2018.

52 DE BRUYN, A.M., 'Jan Peter van Bourscheit de jonge en het stadhuis van Lier', in: *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge (1699-1768)*, Lier, 1995, p. 340.

Afb. 30. Detail voorgevel (westgevel).

DIAGNOSE:

- Het smeedijzeren hekwerk is gecorrodeerd met of zonder gevolgschade. Op de meeste plaatsten gaat het om oppervlakkige roestvorming. Vooral aan de decoratieve elementen heeft corrosie zware schade veroorzaakt o.a. lacunes in smeedwerk, verlies van sierelementen en verbindingen, ...(cfr. uitgebreide diagnose: ERFGOED&VISIE, Hekwerk stadhuis Lier, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2012.)
- De natuurstenen aansluitingen van het hekwerk hebben schade opgelopen door het gecorrodeerde smeedwerk. Scheuren ontstaan door de druk van het hekwerk op de natuursteen. (cfr. uitgebreide diagnose: ERFGOED&VISIE, *Hekwerk stadhuis Lier*, onuitgegeven onderzoeksrapport, 2012.)
- Plaatselijk zijn voegen tussen de natuurstenen uitgespoeld.
- De natuursteen is plaatselijk vervuild of begroeid door mossen.
- Het buitenschrijnwerk (incl. hang- en sluitwerk) heeft nood aan een groot onderhoud. Het hang- en sluitwerk moet worden hersteld zodat alle ramen opnieuw functioneel zijn. Enkele glaspanelen zijn gebarsten. Aan de binnenzijde zijn condensgootjes verstopt. Het schilderwerk is niet overal oordeelkundig uitgevoerd.
- Het hekwerk is verschillende malen overschilderd waardoor de contouren van een aantal sierelementen zijn afgevlakt.
- De witte natuursteen is plaatselijk – voornamelijk onder lijsten, onder het balkon – verweerd, verontreinigd of met mos begroeid.
- Het voegwerk van de natuurstenen is beperkt uitgespoeld.
- Het buitenschrijnwerk (incl. hang- en sluitwerk) heeft nood aan een groot onderhoud. Het hang- en sluitwerk moet worden hersteld zodat alle ramen opnieuw functioneel zijn. Enkele glaspanelen zijn gebarsten. Aan de binnenzijde zijn condensgootjes verstopt. Het schilderwerk is niet overal oordeelkundig uitgevoerd.
- De smeedijzeren borstwering is verschillende malen overschilderd waardoor de contouren van een aantal sierelementen zijn afgevlakt.
- De zachte Bentheimer zandsteen dient met een hoogtewerker geïnspecteerd te worden. Van deze gelegenheid kan ook gebruik worden gemaakt om de natuursteen te evalueren.
- Het houten schrijnwerk van de zolderramen is plaatselijk verweerd. De verf bladdert af. Het hang- en sluitwerk heeft nood aan onderhoud.

Afb. 31. Achtergevel.

ACHTERGEVEL

Algemene beschrijving

De achtergevel is grotendeels als evenbeeld van de voorgevel gebouwd. De bouwlagen zijn symmetrisch opgevat en worden geritmeerd door grote ramen die symmetrisch aan weerszijde van het middenrisaliet staan opgesteld. De vensters zijn van hetzelfde type als in de voorgevel, maar hun aantal is groter. De achtergevel heeft namelijk elf traveeën, tegenover negen traveeën in de voorgevel. Een attiek met fronton accentueert ook hier de middenpartij.

In plaats van een natuurstenen parament – zoals de andere gevels van het stadhuis – wordt de achtergevel gekenmerkt door baksteenmetselwerk in staand verband. De bakstenen zijn gemaakt van Rupelklei.⁵³ Natuurstenen hoekblokken in regelmatig verband begrenzen het gevelvlak. Sierlijke krulmotieven of andere sierelementen zijn, op de bekronende lijst van de dakkapellen na, afwezig. De achtergevel verkrijgt zijn grootsheid door zijn indeling en zijn verhoudingen.

Kelderverdieping - pui

De kelderverdieping is opgetrokken uit baksteenmetselwerk dat rust op een natuurstenen plint van drie rijen hoog. Het middenrisaliet is ter hoogte van de kelderverdieping afgewerkt met rustica in blauwe hardsteen. In het midden zit een segmentboogvormige deuropening met een houten paneeluur. De deur heeft een bronzen deurklopper en postgleuf.

De tien vensteropeningen staan symmetrisch aan weerszijde van de deur opgesteld. Ieder venster zit gevat in een blauwe hardstenen geprofileerde segmentboogvormige lijst. De vensters die buiten het middenrisaliet vallen, hebben ook een bakstenen rollaag. Het houten schrijnwerk is wit geschilderd. De ramen hebben een rechthoekige roedeverdeling en zijn van hetzelfde type als aan de voorzijde.

Eerste verdieping

Het middenrisaliet springt vanaf de eerste verdieping naar voor met een niveauverschil van ongeveer één baksteen ten opzichte van het gevelvlak. Hoekstenen in Balegemse natuursteen begrenzen het middenrisaliet. De hardstenen lijsten van de drie middelste vensteropeningen versterken eveneens het middenrisaliet.

De originele ramen zijn van hetzelfde type als hun evenbeeld in de voorgevel: witte 18de-eeuwse eikenhouten schijframes met een rechthoekige roedeverdeling en Boheems glas. Ze zitten gevat in een hardstenen lijst en hebben een bakstenen rollaag.

Tweede verdieping

De tweede verdieping is iets minder hoog dan de eerste verdieping. Dit uit zich in de vensteropeningen die minder hoog zijn. De originele 18de-eeuwse schuiframes zijn bewaard. Ze zitten gevat in een schouderboogvormige hardstenen lijst en een bakstenen rollaag. De gevel wordt bovenaan bekroond met een waterlijst in blauwe hardsteen en een overkragende kroonlijst.

Zolderverdieping

Het middenrisaliet wordt aan de achterzijde van het stadhuis eveneens bekroond door een driehoekig fronton. De schuine zijden van het fronton zijn bezet met een houten geprofileerde lijst. Het timpaan is opgevuld met baksteenmetselwerk en natuursteen. In het timpaan zit een klein rond gemetseld venster of oculus met traliewerk. Het oculus zit gevat in een natuurstenen

53 DE BRUYN, A.M., p. 342.

Afb. 32. Detail achtergevel.

Afb. 33. Detail achtergevel, middenrisaliet zolderverdieping.

lijst. Aan weerszijde wordt het fronton geflankeerd door een dakkapel. Deze kapellen zijn een kopie van de dakkappen in de voor- en zijgevel van het stadhuis. In de achtergevel zijn het evenwel de enige bouwelementen die sierlijk zijn uitgewerkt.

DIAGNOSE:

- Het baksteenmetselwerk is in vrij goede staat. Plaatselijk zijn enkele voegen uitgespoeld of/ en bakstenen vervuild of met mos begroeid (o.a. onder of op lijsten en dorpels). Hetzelfde geldt voor het natuurstenen parament.
- Het buitenschrijnwerk (incl. hang- en sluitwerk) heeft nood aan een groot onderhoud. het hang- en sluitwerk moet worden hersteld zodat alle ramen opnieuw functioneel zijn. Enkele glaspanelen zijn gebarsten. Aan de binnenzijde zijn condensgootjes verstopt. Het schilderwerk is niet overal oordeelkundig uitgevoerd.
- De dakkapellen zijn in vrij goede staat, maar het voegwerk van de blauwe hardsteen en de loden aansluitingen met het dak zijn plaatselijk verweerd.

Afb. 34. Zuidelijke zijgevel.

ZUIDELIJKE ZIJGEVEL

Algemene beschrijving

Bij de bouw van het stadhuis in 1740 werden de zijgevels van het oude raadhuis behouden. Deze zijgevels werden aangepast (o.a. vensters) zodat ze binnen het symmetrische ontwerp van van Bourscheit pasten. De bouwsporen van de 18de-eeuwse ingrepen op de gevel zijn nog steeds zichtbaar.

De zuidelijke zijgevel heeft drie traveeën die geritmeerd worden door negen vensteropeningen en één deuropening. De gevel heeft een natuurstenen parament. Over de muur lopen links en rechts in het gevelvlak koperen regenafvoeren met ijzeren standpijpen.

Kelderverdieping

De zijgevel rust op een natuurstenen plint. Een eikenhouten paneeldeur met bronzen deurklopper geeft toegang tot de kelderverdieping. Deze deur wordt geflankeerd door twee segmentboogvormige vensters.

De deur en de vensters zitten gevat in een blauwe hardstenen lijst. Het 18de-eeuwse schrijnwerk van de ramen is wit geschilderd. Het raam heeft een rechthoekige roedeverdeling waarin het originele 18de-eeuwse Boheemse vensterglas is bewaard.

Eerste verdieping

De eerste verdieping heeft drie grote schouderboogvormige vensteropeningen. De vensters hebben een blauwe hardstenen lijst. De lekdrempels in blauwe hardsteen rusten op voluutconsolen versierd met een schelpmotief. De originele 18de-eeuwse schuiframen zijn ook op deze verdieping bewaard.

Tweede verdieping

Drie schouderboogvormige vensters ritmeren de tweede verdieping. De 18de-eeuwse witte schuiframen zijn bewaard en zijn identiek aan de ramen in de andere gevels. Over de breedte van de gevel loopt een waterlijst in blauwe hardsteen. Een kroonlijst in blauwe hardsteen bekroont de gevel.

Zolder

De zuidelijke zijgevel heeft geen attiek of fronton. Eén dakkapel siert het dak. De dakkapel is rondbogig afgewerkt en heeft een rococo-omlijsting in blauwe hardsteen. Deze lijst is aan weerszijde versierd met festoenen en een waterlijst met krulvoluten en een uitspringende sluitsteen met acanthusblad. Het 18de-eeuwse raam bestaat uit twee delen: een vast bovenlicht met een waaivormige roedeverdeling en een raamvleugel met roedeverdeling.

DIAGNOSE:

- De ijzeren standpijpen zijn geroest.
- De witte natuursteen is plaatselijk – voornamelijk onder lijsten, dorpels, goten ... – verweerd, verontreinigd of met mos begroeid.
- De ramen van de zuidgevel zijn recent niet herschilderd. De verf is verschaald en bladdert af. Het buitenschrijnwerk (incl. hang- en sluitwerk) heeft verder nood aan een groot onderhoud. Het hang- en sluitwerk moet worden hersteld zodat alle ramen opnieuw functioneel zijn. Enkele glaspanelen zijn gebarsten. Aan de binnenzijde zijn condensgootjes verstopt.

Afb. 35. Detail zuidelijke zijgevel.

- De dakkapel is in vrij goede staat, maar het voegwerk van de blauwe hardsteen en de loden aansluitingen met het dak zijn plaatselijk verweerd. Het schrijnwerk (incl. hang- en sluitwerk) heeft nood aan een groot onderhoud.

Afb. 36. Noordelijke zijgevel.

NOORDELIJKE ZIJGEVEL

Algemene beschrijving

De noordgevel van het stadhuis sluit aan op het belfort, dat op zijn beurt deels wordt ingesloten door de muren van het stadhuis. Ter hoogte van de achtergevel is het belfort volledig ingesloten door het stadhuis. De achtergevel telt daar elf traveeën. De voorgevel telt slechts negen traveeën, waardoor het belfort hier deels vrij staat.

Deze zijgevel is opgetrokken in Balegemse natuursteen. Aan ieder geveluiteinde voert een koperen afvoerbuis met ijzeren standpijp het hemelwater van het dak naar beneden weg.

Kelderverdieping - pui

Aan weerszijde van het belfort heeft de kelderverdieping twee segmentboogvormige vensteropeningen. De vensters hebben een blauwe hardstenen omlijsting. Het linkervenster heeft een natuurstenen ontlastingsboog. Het originele 18de-eeuwse witte raamwerk met roedeverdeling is ook hier bewaard.

Eerste verdieping

De eerste verdieping heeft twee grote schouderboogvormige vensteropeningen. De vensters hebben een blauwe hardstenen kwarthol geprofileerde omlijsting. De lekdrempels in blauwe hardsteen rusten op voluutconsoles versierd met een schelpmotief. De originele 18de-eeuwse schuiframen zijn bewaard.

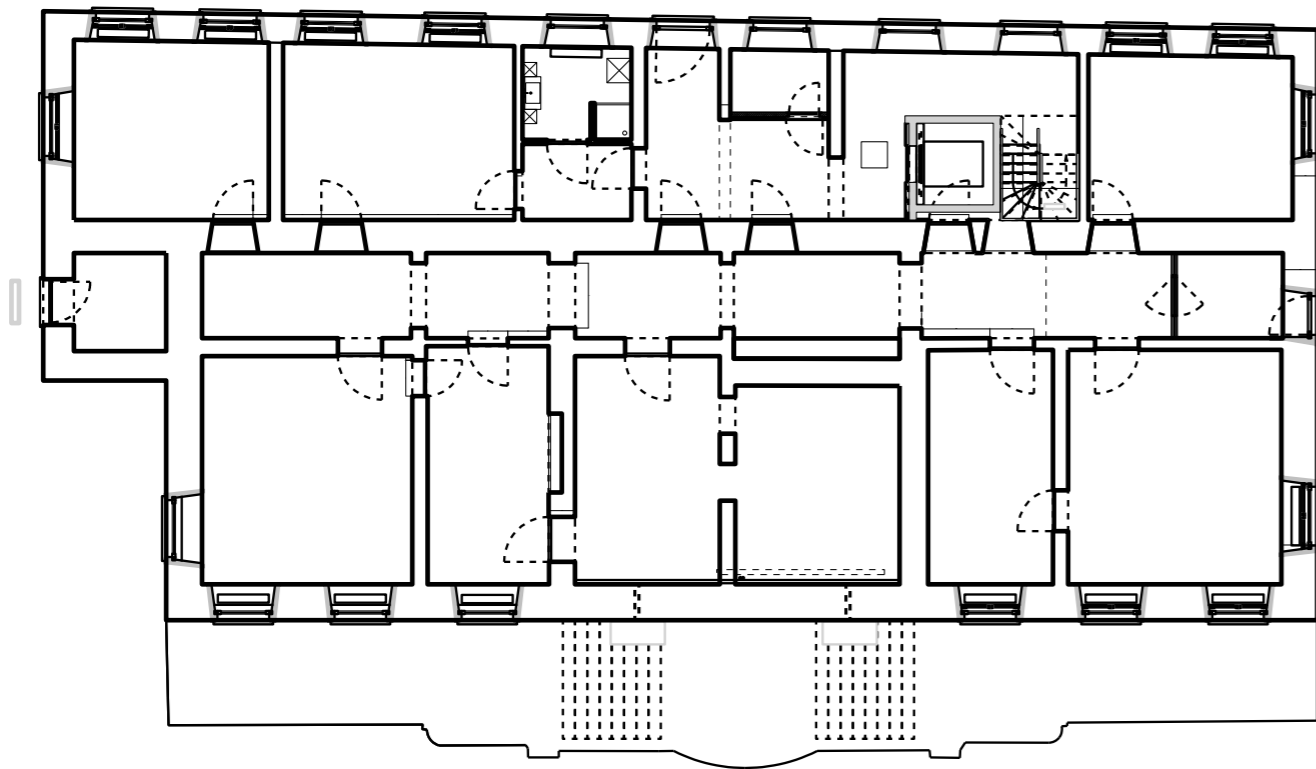
Op de hoek van de zijgevel met de achtergevel zit een neogotisch nis met het beeld van Onze-Lieve-Vrouw met Kind. Dit beeldje is een ontwerp van Bruno Gerrits uit 1931-1932. Onder de nis hangt een neogotisch armatuur. De elektriciteitskabel wijst erop dat het beeld verlicht werd.

Tweede verdieping

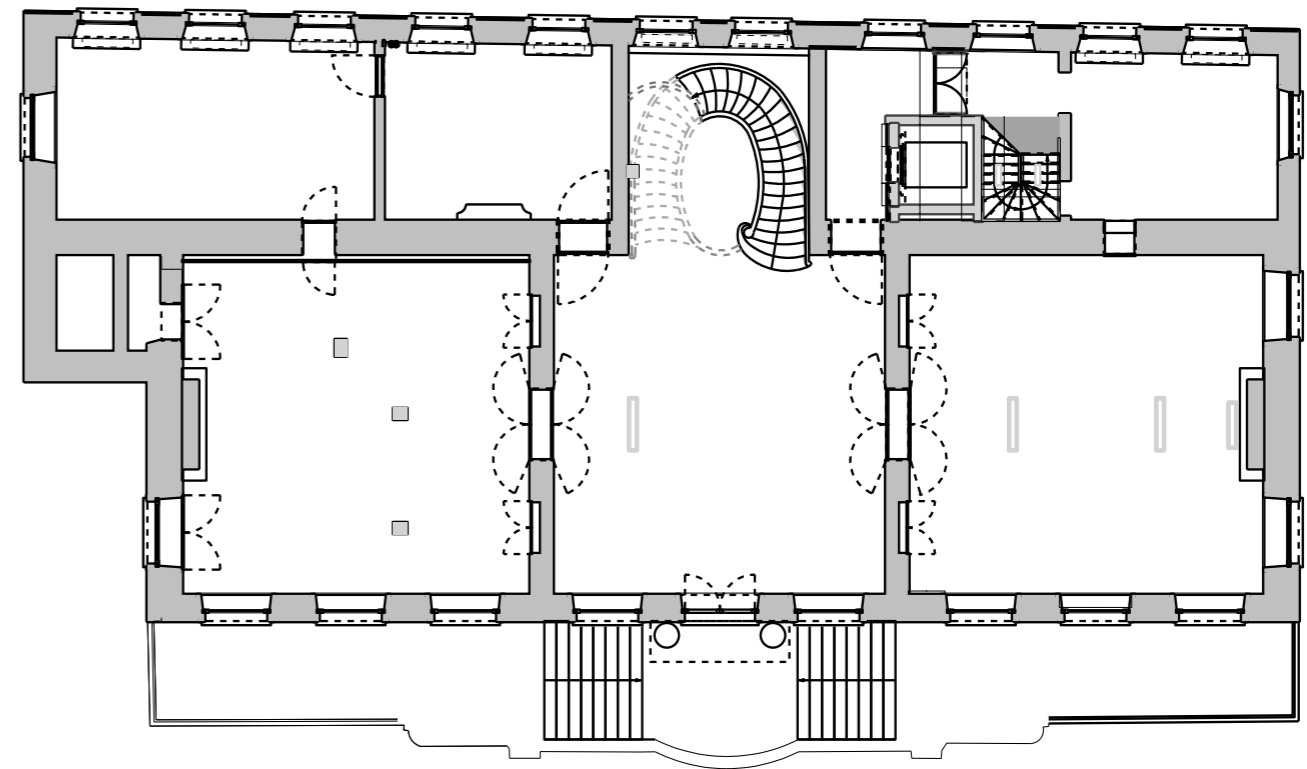
Twee schouderboogvormige vensters ritmeren de tweede verdieping. Deze vensters hebben een blauwe hardstenen kwarthol geprofileerde omlijsting. Het linkervenster heeft een ontlastingsboog in natuursteen. De 18de-eeuwse witte schuiframen zijn bewaard en zijn identiek aan de ramen in de andere gevels. Over de breedte van de gevel loopt een waterlijst in blauwe hardsteen. Een kroonlijst in blauwe hardsteen bekroont de gevel.

DIAGNOSE:

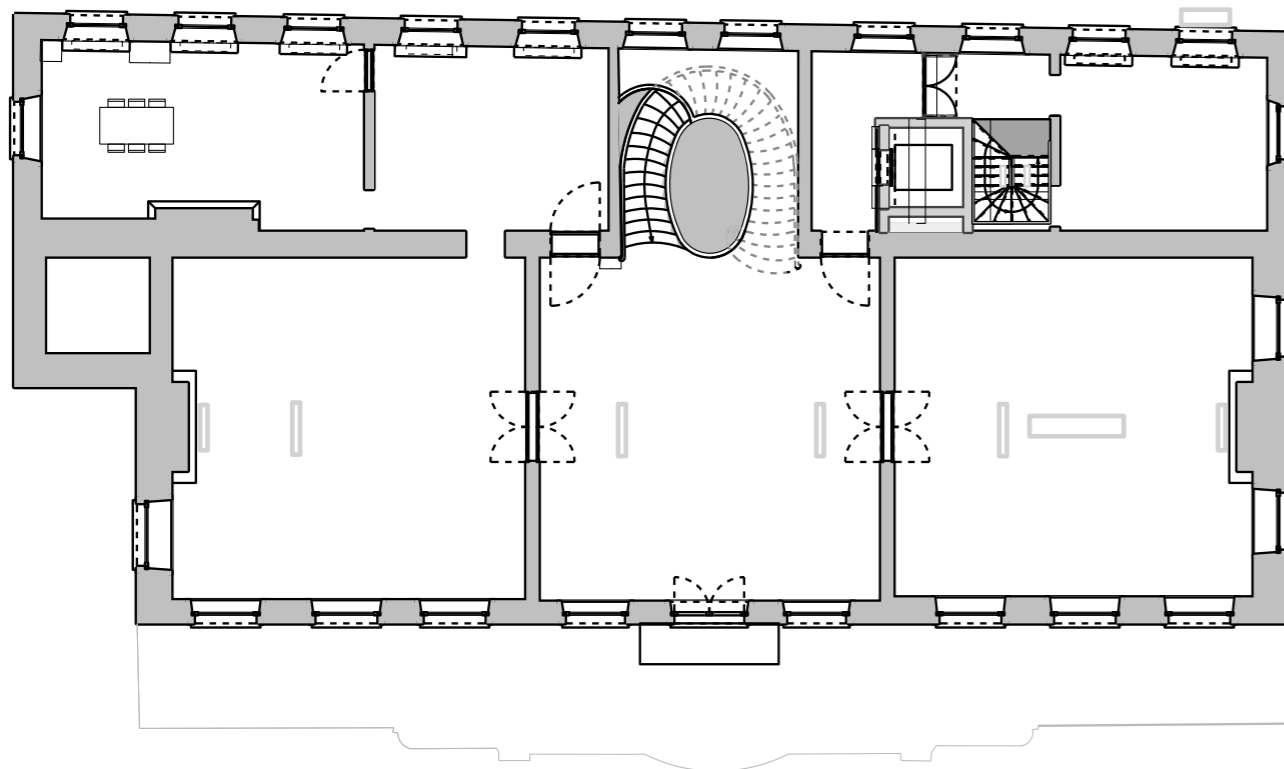
- De ijzeren standpijp is gecorrodeerd. Een indringende geur komt uit het afvoerkanaal naar boven.
- De witte natuursteen is plaatselijk – voornamelijk onder lijsten, dorpels, goten ... – verweerd, verontreinigd of met mos begroeid.
- Het buitenschrijnwerk (incl. hang- en sluitwerk) heeft nood aan een groot onderhoud. Het hang- en sluitwerk moet worden hersteld zodat alle ramen opnieuw functioneel zijn. Enkele glaspanelen zijn gebarsten. Aan de binnenzijde zijn condensgootjes verstopt. Het schilderwerk is niet overal oordeelkundig uitgevoerd.
- Het beeld van Onze-Lieve-Vrouw met Kind is verweerd. Het neogotisch armatuur hangt er beschadigd bij.

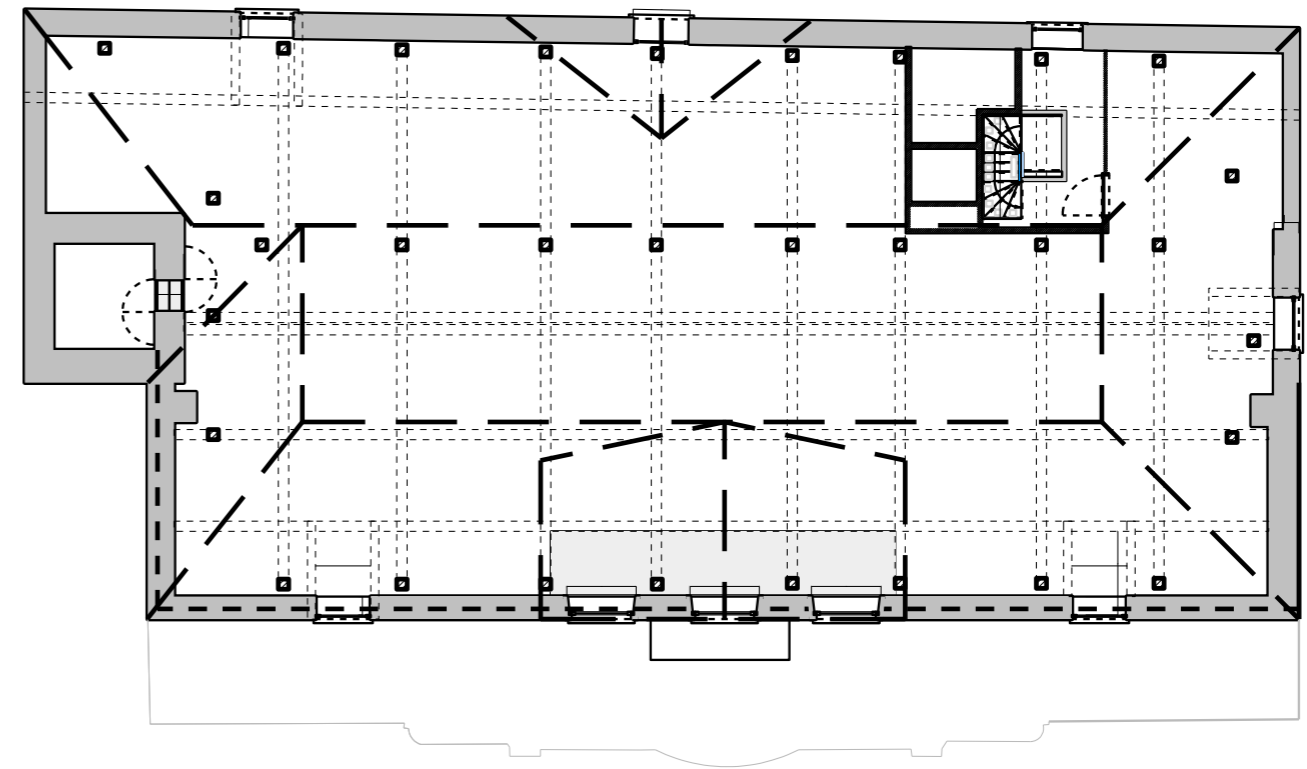
Afb. 37. Grondplan kelderverdieping, bron: Stad Lier.

Afb. 38. Grondplan eerste verdieping, bron: Stad Lier.

Afb. 40. Grondplan tweede verdieping, bron: Stad Lier.

Afb. 39. Grondplan zolderverdieping, bron: Stad Lier.

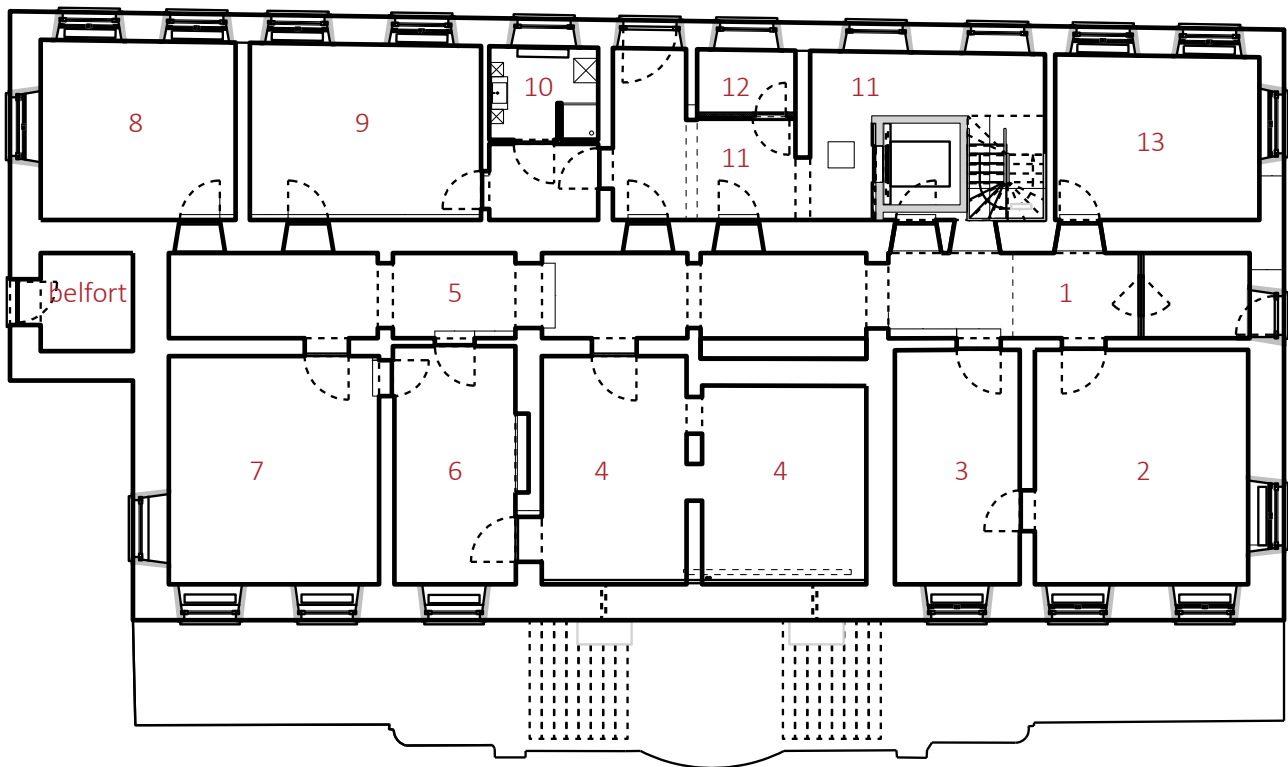
3.1.2 Interieur

De buitenschil van het stadhuis was klaar rond 1745. Het interieur daarentegen werd later, in de loop van de tweede helft van de 18de eeuw, verder verfraaid en aangekleed. Jan Peter van Bourscheit de Jonge drukte nog deels zijn stempel op het interieur, maar zag nooit het eindresultaat omdat hij overleed in 1768.

Het oorspronkelijke interieur is in een aantal ruimten deels bewaard. Deze ruimten – bijvoorbeeld raadzaal en de trouwzaal - ademen de 18de eeuw uit en zijn ingericht in Lodewijk XV-stijl, ook gekend als de rococo. In tegenstelling tot de symmetrie in het grondplan en de buitenzijde van het gebouw, is het 18de-eeuwse interieur speels en asymmetrisch. Het wordt gekenmerkt door uitbundige en krulvormige versieringen op muren, plafonds, los en vast meubilair.

In de 18de en 19de eeuw werd het stadhuis verder ingericht met een rijke verzameling schilderijen, meubelen, porselein, luchters, vazen, zilverwerk ... waarvan een groot deel afkomstig was uit de nalatenschap van baron Georges Caroly (1862-1935). Bij de herbestemming van het stadhuis in 2017 liet het stadsbestuur het merendeel van deze waardevolle stukken overbrengen naar het Stedelijk Museum Wuyts – Van Campen en Baron Caroly.

In de jaren 1960-1962 was het stadhuis het onderwerp van een grote restauratie. Dit bleek nodig te zijn, want het gebouw kampte onder meer met vocht- en stabiliteitsproblemen. De restauratie was vrij ingrijpend. Zo werden in de buitenmuren ringbalken en trekkers ter verbinding van binnen- en buitenmuren aangebracht. Moerbalken werden verwijderd en vernieuwd. Ingrepen die hun sporen hebben nagelaten op het interieur.

Afb. 41. Grondplan kelderverdieping, bron: Stad Lier:

1. toegang en centrale gang
2. evenementenbureau
3. stilteruimte
4. toiletten
5. gang berging
6. kleine (dranken)berging
7. grote berging
8. berging (ICT)
9. berging (voormalige leefruimte conciërge)
10. berging (voormalige leefruimte conciërge)
11. wachtzaal met lift en trappenhal
12. ruimte voor technieken
13. evenementenbureau

A. KELDERVERDIEPING

Algemene beschrijving

De funderingen van de kelderverdieping rusten op die van de oude lakenhal van Lier. Van de oude buiten- en scheidingsmuren is momenteel niets zichtbaar, maar uit oude archiefstukken is geweten dat Van Bourscheit het nieuwe stadhuis ontwierp mét behoud van de oude funderingen en enkele zijmuren van de lakenhal. Ter hoogte van de noordelijk zijgevel, ligt in de centrale hal wel een oude waterput verborgen. Welke functie deze put had, is tot op heden niet gekend.⁵⁴

Het interieur van de kelderverdieping is vandaag grotendeels het resultaat van de restauratiecampagne van de jaren 1960 en de recente herbestemming van het stadhuis. In de verschillende ruimten zijn restanten terug te vinden van de voormalige politiediensten, de conciërgewoning en de toeristische dienst. Een moderne technische ruimte, een lift, een sanitaire blok etc. werden bij de herbestemming van het stadhuis ingepast. Verschillende kamers wachten nog op een verdere afwerking en inrichting.

In de jaren 1960 werd de kelderverdieping grondig gerestaureerd. Uit verslagen van de aannemer blijkt dat de stabiliteit van de kelder in het gedrang was gekomen door: opstijgend vocht, wankel gewelven en de impact van voorbijrijdend verkeer.⁵⁵

De kelderverdieping is opgedeeld in één centrale doorgang met aan de voor- en achterzijde van het gebouw verschillende kleine ruimten. In het midden sluit deze doorgang aan op een centrale trappenhal die toegang geeft tot de eerste verdieping. De kelder is verder opgedeeld in een publieke (o.a. sanitair, vergaderruimten) en een private (o.a. voormalige conciërgewoning, berging ...) zone.

1. Toegang en centrale gang

De kelder is te bereiken via de 18de-eeuwse buitendeur in de zuidelijke zijgevel van het stadhuis. Deze eikenhouten paneel deur geeft eerst uit op een kleine tochthal die wordt afgesloten door een tweede paneel deur. De deur hangt op aan een houten paneelwand die een scherm vormt tussen de tochthal en de centrale gang in de kelder. De originele handgreep is bewaard.

De plafonds van de tochthal en de gang bestaan uit bepleisterde en wit geschilderde kruisribgewelven. Deze gewelven zijn niet origineel, maar dateren uit de restauratiecampagne van de jaren 1960. Om de stabiliteit van de oorspronkelijke bakstenen gewelven te verzekeren werd een betonschaal over het originele baksteenmetselwerk geplaatst. De betonschalen werden over alle ruimtes aangebracht, bepleisterd en beschilderd.⁵⁶

Kolommen in bak- en natuursteen ondersteunen het gewelf. De blauwe hardstenen vloer in de gang werd bij de recente renovatie in 2016-2017 vernieuwd. In de tochthal werd tapijt gelegd. De plinten en tussendeurdorpels in blauwe hardsteen werden behouden.

De lichtschakelaars en de verlichting werden bij de renovatie van 2016-2017 vernieuwd.

54 Volgens een toelichting bij het voorstel tot het bekomen van bijkredieten voor meerdere werken, bewaard in het archief, blijkt dat de ondergrondse waterput een afmeting van 3,50 x 2,80 meter heeft en een diepte van ruim 2,5 meter. Stadsarchief Lier, Dossier restauratie stadhuis, voorstellen, verslagen en lastenboek, doos 2533.

55 Stadsarchief Lier, Dossier restauratie stadhuis, 1948-1964, doos 2533-2536.

56 Stadsarchief Lier, Dossier restauratie stadhuis, Map voorstellen, verslagen en lastenboek, 1951-1964, doos 2533.

Afb. 43. Centrale gang en toegang (1).

Afb. 42. Evenementenbureau (2).

DIAGNOSE:

- In goede staat, de ruimte werd recent vernieuwd.

2. Evenementenbureau

Een segmentboogvormige paneeldeur, geflankeerd door natuurstenen negblokken, geeft uit op een ruimte die in de 20ste eeuw werd gebruikt als politiebureau en later als onthaal van de toeristische dienst van Lier. De eikenhouten deur heeft een geprofileerd raam met roedeverdeling. Het sluitwerk werd recent vernieuwd.

Het plafond in deze ruimte bestaat eveneens uit een bepleisterd en wit geschilderd kruisribgewelf (jaren 1960). Op de vloer liggen rode gebakken tegels. Een blauwe hardstenen plint boordt de vloer af.

In de muraalbogen steken drie 18de-eeuwse segmentboogvormige ramen met roedeverdeling. Aan de buitenkant is het schrijnwerk wit geschilderd. Aan de binnenzijde heeft het houtwerk een natuurkleur. Een modern rolgordijntje werd tegen het raam bevestigd.

Het meubilair, de verwarming, de verlichting, ... dateren van de restauraties en renovaties in de tweede helft van de 20ste eeuw en de 21ste eeuw.

DIAGNOSE:

- De ruimte wordt in het kader van de herbestemming verder ingericht.
- De condensgootjes van de ramen zijn verstopt. Het raamwerk heeft nood aan een groot onderhoud en herstel (cfr. buitenschrijnwerk).

3. Stilteruimte

Naast het evenementenbureau ligt een kleinere ruimte die voordien ook in gebruik was door de politiediensten en later de toeristische dienst. Momenteel doet deze ruimte dienst als bergruimte. Het interieur is op dezelfde manier afgewerkt als dat van het evenementenbureau (2).

DIAGNOSE:

- De ruimte wordt in het kader van de herbestemming verder ingericht.
- De condensgootjes van de ramen zijn verstopt. Het raamwerk heeft nood aan een groot onderhoud en herstel (cfr. buitenschrijnwerk).

4. Toiletten

Een derde segmentboogvormige deur geeft uit op het sanitaire blok waar in de periode 2016-2017 toiletten werden geplaatst voor vrouwen, mannen en mindervaliden. Deze twee ruimten zijn volledig vernieuwd met een keramische tegel op de vloeren, keramische wandtegels, moderne binnendeuren, sanitair ... Ter hoogte van het toilet voor mindervaliden werd een doorgang dichtgemaakt.

Enkel de tongewelven – met daarachter vermoedelijk de kruisribgewelven zoals in de andere ruimten? - van het plafond verwijzen nog naar de middeleeuwse en de 18de-eeuwse oorsprong van het gebouw.

DIAGNOSE:

- Ter hoogte van het toilet voor mindervaliden (kruising van de buitenmuur en een scheidingsmuur) vertoont de muur vochtproblemen.

Afb. 44. Stilteruimte (3).

Afb. 45. Kleine berging (6).

5. Gang berging

Een tweede paneeldeur splitst de centrale keldergang op in twee delen. Grenzend aan de publieke doorgang geeft deze deur uit op een keldergedeelte waar vroeger de conciërge woonde. Op deze gang komen vier ruimten uit. De 18de-eeuwse (of in de jaren 1960 vernieuwde) eikenhouten paneeldeur hangt op aan een houten paneelwand. De deur heeft een geprofileerd raam met roedeverdeling. Het sluitwerk is niet origineel.

Het plafond van deze gang bestaat eveneens uit bepleisterde en wit geschilderde kruisribgewelven (cfr. restauratie jaren 1960). Kolommen in bak- en natuursteen ondersteunen het gewelf. De blauwe hardstenen vloer werd bij de recente renovatie in 2016-2017 vernieuwd. De plinten en tussendeurdorpels in blauwe hardsteen werden behouden.

In het noordelijke gedeelte van deze gang zit de mysterieuze waterput verdoken onder de vloer.

6. Kleine (dranken)berging

Deze bergruimte werd voordien gebruikt als keuken bij de conciërgewoning. Momenteel doet deze ruimte dienst als bergruimte. Het interieur is op dezelfde manier afgewerkt als dat van het evenementenbureau (2). Enkel de vloer verschilt. Hier ligt een vierkante groengrijze tegel. De muren werden recent herschilderd.

De deur die oorspronkelijk toegang gaf tot de ruimte ernaast - waar nu het sanitairblok is - bleef bewaard. De doorgang is evenwel dichtgemaakt.

DIAGNOSE:

- De ruimte wordt in het kader van de herbestemming verder ingericht.
- De condensgootjes van de ramen zijn verstopt. Het raamwerk heeft nood aan een groot onderhoud en herstel (cfr. buitenschrijnwerk).

7. Grote berging

Deze grote bergruimte behoorde voordien tot de conciërgewoning. Het behang op de muren duidt nog op deze woonfunctie. Verder is het interieur op dezelfde manier afgewerkt als dat van het evenementenbureau (2). De vloerbekleding werd in deze ruimte reeds weggenomen.

DIAGNOSE:

- De ruimte wordt in het kader van de herbestemming verder ingericht.
- De condensgootjes van de ramen zijn verstopt. Het raamwerk heeft nood aan een groot onderhoud en herstel (cfr. buitenschrijnwerk).

8. Berging (ICT)

Deze ruimte ligt achter het belfort, in het kelderdeel dat van Bourscheit in de 18de eeuw, samen met de achtergevel, uitbreidde. De ruimte doet vandaag dienst als bergruimte. Het interieur is op enkele verschillen na identiek aan het evenementenbureau (2) aan de overzijde. De 18de-eeuwse ramen zijn in deze kamer evenwel voorzien van 20ste-eeuwse binnenramen. De vloer is ontdaan van zijn vloerbekleding. De twee kruisribgewelven zijn van elkaar gescheiden door middel van een natuurstenen scheiboog.

DIAGNOSE:

- De ruimte wordt in het kader van de herbestemming verder ingericht.

Afb. 46. Grote berging (7).

Afb. 47. Berging, voormalige leefruimte conciërge (9).

- De condensgootjes van de ramen zijn verstopt. Het raamwerk heeft nood aan een groot onderhoud en herstel (cfr. buitenschrijnwerk).
- Ter hoogte van de buitenste hoek tekent zich vocht af op het pleisterwerk.

9 en 10. Berging (voormalige leefruimte conciërge)

Deze vier ruimten behoorden voordien ook toe tot de conciërgewoning. De gordijnen aan de ramen, het behang aan de muren en de badkamer verwijzen nog naar de woonfunctie van een gedeelte van de kelderverdieping. Het interieur bestaat ook hier uit dezelfde elementen als in het evenementenbureau (2). Aan de binnenzijde van de 18de-eeuwse ramen zijn ook hier 20ste-eeuwse ramen geplaatst.

DIAGNOSE:

- De ruimten worden in het kader van de herbestemming verder ingericht.
- De condensgootjes van de ramen zijn verstopt. Het raamwerk heeft nood aan een groot onderhoud en herstel (cfr. buitenschrijnwerk).
- Het pleisterwerk van de gewelven komt plaatselijk los.
- Enkele muren en gewelven vertonen (oude) vochtsporen.
- De ruimte heeft nood aan verluchting.

11. Wachtzaal met lift en trappenhal

Via een segmentboogvormige doorsteek in het midden van de zijmuur van de centrale gang komt de bezoeker van het stadhuis terecht in de wachtzaal met de lift en de trappenhal die toegang geven tot de hogerliggende niveaus. Deze ruimte is totaal gerenoveerd: het pleisterwerk op de muren werd hersteld en geschilderd, de vloer werd bezet met blauwe natuurstenen tegels ... Enkel de 18de-eeuwse ramen in de achtergevel bleven bewaard.

Reeds in de jaren 1960 werd hier een nieuwe diensttrap geplaatst om een betere circulatie in het gebouw te bekomen. Voordien bevond zich er een doorsteek naast de monumentale wenteltrap in de hal op de eerste verdieping.

DIAGNOSE:

- In goede staat, recent gerenoveerd.

12. Ruimte voor technieken

Een kleine ruimte in de kelder werd bij de herbestemming afgemaakt om alle technieken in onder te brengen. Deze ruimte werd verder niet aangepakt. De muren zijn bepleisterd en grijs geschilderd. Op de vloer ligt dezelfde rode gebakken tegel als in enkele andere lokalen.

DIAGNOSE:

- Het schilderwerk bladdert af.

Afb. 48. Wachtzaal met lift en trappenhal (11).

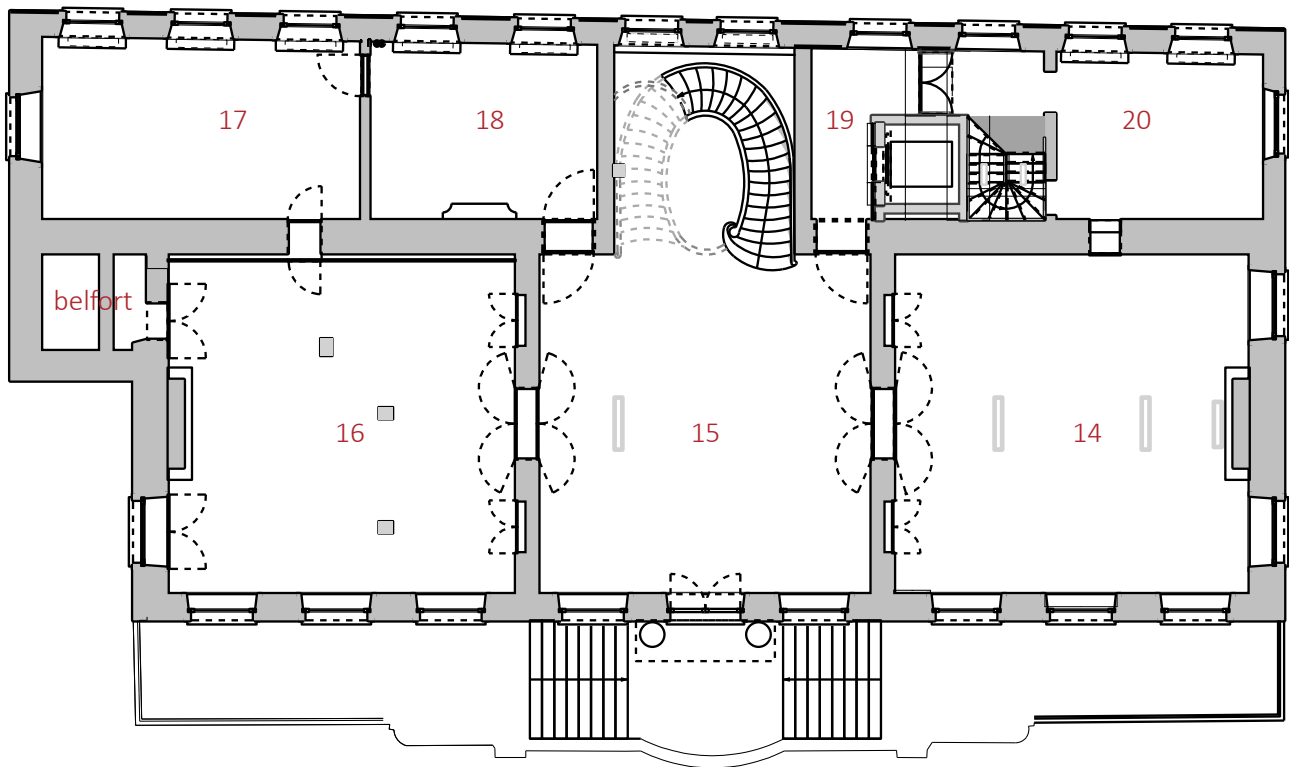
Afb. 49. Wachtzaal met lift en trappenhal, 18de-eeuws raam in achtergevel (11).

13. Evenementenbureau

Momenteel doet deze ruimte dienst als (fiets)bergruimte. Het interieur is op dezelfde manier afgewerkt als dat van het evenementenbureau (1) aan de overzijde. De 18de-eeuwse ramen zijn in deze kamer evenwel voorzien van 20ste-eeuwse binnenramen.

DIAGNOSE:

- De ruimte wordt in het kader van de herbestemming verder ingericht.
- De condensgootjes van de ramen zijn verstopt. Het raamwerk heeft nood aan een groot onderhoud en herstel (cfr. buitenschrijnwerk).

Afb. 50. Grondplan eerste verdieping, bron: Stad Lier:

- 14. trouwzaal
- 15. inkomhal
- 16. raadzaal- balie Visit Lier
- 17. bureel 1 (Toerisme Lier)
- 18. bureel 2 (onthaal burgemeester)
- 19. traphal en lift
- 20. bureel burgemeester

B. EERSTE VERDIEPING

De eerste verdieping of het schoon verdiep is naar het ontwerp van van Bourscheit symmetrisch ingedeeld. Via een buitentrap komt de bezoeker binnen in een centrale hal met daarrond een gelijk aantal kamers. Links van de inkomhal schikte hij de trouwzaal, met daarachter twee kleinere kamers. Aan de rechterkant plaatste hij de trouwzaal, met daarachter opnieuw twee kleinere kamers aan de achterzijde van het gebouw. Deze kamers deden dienst als wacht- en werkruimten voor o.a. de burgemeester en de stadssecretaris. Vandaag heeft de burgemeester van Lier nog steeds een bureel naast de trouwzaal. De overige ruimte zijn herbestemd.

Het interieur van deze verdieping is het rijkst gedecoreerd. De weelderige 18de-eeuwse rococostijl is terug te vinden in de traphal, de raadzaal en de trouwzaal. Het oorspronkelijke 18de-eeuwse kader is evenwel niet intact bewaard gebleven. In de jaren 1960 bleek het gebouw in een dergelijke slechte toestand te verkeren dat ingrijpende herstel- en aanpassingswerken onafwendbaar waren.

Het interieur van de eerste verdieping is bijgevolg een mengeling geworden van 18de, 19de, 20ste en 21ste-eeuwse elementen.

14. Trouwzaal

Het stadsbestuur van Lier hechtte samen met architect Van Bourscheit en latere ontwerpers veel belang aan deze kamer. Als ceremoniële ruimte moest – en moet – deze zaal de stad Lier representeren en uitdragen. Het interieur is bijgevolg zeer rijkelijk uitgewerkt.

De trouwzaal is met de jaren vrij intact bewaard. Verschillende originele 18de-eeuwse interieurelementen zijn bewaard. De monumentale segmentboogvormige schuiframen met Boheems blank glas dateren uit de periode van de renovatie van het stadhuis in 1740. De originele binnenluiken bleven ook bewaard. Uit dezelfde bouwfase stammen met zekerheid ook: de grijze marmeren schouw (1745) van de hand van B. Jacquet, de houten lambrisering met ingewerkte paneeldeuren van kasten en deuren (o.a. dubbele paneeldeur tussen de trouwzaal en het bureel van de burgemeester) en de medaillons met allegorische taferelen van Willem Herreyns. De oude spiegel tegen de haardboezem en de haardijzers dateren vermoedelijk ook uit de 18de en de 17de eeuw.⁵⁷ Van de kristallen kroonluchter met meerdere siervazen en bekroningen in het midden van de ruimte is de datum van fabricage onbekend.⁵⁸

Naast de 18de-eeuwse inrichting door van Bourscheit heeft ook de restauratiecampagne van de jaren 1960 het interieur bepaald. In deze ruimte vernieuwde de firma D’Hulst, in opdracht van het stadsbestuur, de houten vloeren, het pleisterwerk en het stucwerkplafond. Onder de 18de-eeuwse ramen pasten ze marmeren (Rouge Bezzantin) venstertabletten en houten radiatorkasten in. Het meubilair werd bovendien opnieuw gestoffeerd.

In de trouwzaal zijn verder nog verschillende waardevolle kunstwerken terug te vinden:

- een portret op doek van Felix Timmermans door Isidore Opsomer (1878-1967);
- een schilderij op doek getiteld ‘Sint-Gummarus en het wonder van de boom’ door Theodor Boeyermans (1620-1678);
- een klok in Boulle-marqueterie en twee sierlijke keramische vazen op de schouw;
- ...

De trouwzaal heeft haar ceremoniële functie als trouwzaal bij de herbestemming in 2017 behouden.

57 Het is niet uitgesloten dat deze stukken behoren tot de collectie van baron Caroly.

58 De luchters van het stadhuis worden reeds vermeld in een inventaris die werd opgemaakt bij de werkzaamheden in de jaren 1960, maar een exacte datering ontbreekt.

Afb. 51. Trouwzaal (14).

DIAGNOSE:

- De parketvloer is mechanische beschadigd en verkleurd door het zonlicht.
- De lage beschilderde lambrisering heeft mechanische schade opgelopen door het gebruik van de ruimte (o.a. door verschuiven van stoelen).
- Het raamwerk van de allegorische figuren is vervuild. Sommige onderdelen sluiten niet meer goed op elkaar aan. De schilderijen zijn in het verleden hersteld, maar oude stoplappen en overschilderingen tekenen zich nu af op de taferelen.
- Het schrijnwerk van de 18de-eeuwse schuiframen en luiken heeft nood aan een groot onderhoud. Het hout is verweerd. Het hang- en sluitwerk is niet meer intact of functioneert niet meer optimaal.
- De 18de-eeuwse spiegel is zeer fragiel, maar stabiel.
- Het schilderij van Felix Timmermans is stabiel, maar het doek hangt slap. Plaatselijk vertoont de verflaag lacunes. Een expert moet hier verder over oordelen.

15. Inkomhal

De centrale inkomhal met monumentale trap heeft bij de recente herbestemming een nieuw glazen tochtportaal gekregen. De natuurstenenvloer bestaat nog uit de originele 18de-eeuwse rode Weserzandsteen. De muren zijn tijdens de jaren 1960 opnieuw bepleisterd en beschilderd.

In tegenstelling tot de andere ruimten in het stadhuis bleven de oorspronkelijke rococo stucwerkplafonds boven de hal en de wenteltrap bewaard. In de jaren 1960 werd namelijk het stucwerkplafond meteen naar waarde geschat en voorzichtig verwijderd voor het herstel van de rotte balken. Na het vernieuwen van de balklagen werd het plafond weer teruggeplaatst en geschilderd.⁵⁹

Onder de oorspronkelijke 18de-eeuwse monumentale ramen werden in de jaren 1960 marmeren (Grès de Welling) venstertabletten met roosters en houten radiatorkasten geplaatst. De deurenopeningen werden in deze periode verbreed en voorzien van nieuwe eikenhouten deuren en omlijstingen.

Naast het imposante plafond zijn de Venetiaanse lichter en de monumentale eikenhouten trap de blikvangers van deze ruimte. De (18de-eeuwse?) kroonluchter is rijkelijk gedecoreerd met bladeren en bloemen in glas, gecombineerd met rijkelijk behang van hol geblazen pegels. De zwierige wenteltrap in rococo-stijl is - vermoedelijk naar ontwerp van architect van Bourscheit - door de Lierse timmerman Willem van Everbroeck geplaatst in 1775. De balustrade van de trap ligt in de lijn van de zwierige en vegetatieve stijl van de Duitse ontwerper Johann Christian Hoppenhaupt (1719-1778/1786).⁶⁰ Boven de trap sieren twee consoles in de vorm van rocailles van de hand van Jacobus Johannes van der Neer de ruimte.⁶¹

Verder siert het smeedijzeren kunstwerk getiteld 'Gevecht van de arend met de draak' van Lodewijk Van Boeckel (1857-1944) de ruimte.

59 Studiebureau Ornament heeft in 2017 stratigrafisch onderzoek gedaan naar de kleurstelling van dit 18de-eeuwse plafond.

60 BREEDVELDT BOER, I.M, *Tekenen en vasseren, Jan Peter van Bourscheit (1699-1768)*, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Faculteit Letteren, Universiteit Utrecht, p. 283.

61 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Inventaris onroerend erfgoed: stadhuis met belfort*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10361>, laatst geraadpleegd op 3 mei 2018.

Afb. 52. Inkomhal (15).

Afb. 53. Inkomhal (15).

DIAGNOSE:

- De vloer vertoont plaatselijk kleine gebreken, maar is stabiel.
- Het huidige glazen portaal houdt de inkomende tocht onvoldoende tegen.
- Het interieur heeft te lijden onder de normale gebruiksslijtage.
- De verschillende schilderijen worden niet optimaal bewaard door: het invallende zonlicht waaraan ze worden blootgesteld, het verkeerde ophangstelsel dat ervoor zorgt dat er onvoldoende luchtcirculatie achter het schilderij is, het stof dat zich op het schilderij zet ...
- De kroonluchter is zeer fragiel. Een beperkt aantal onderdelen vertonen gebreken of breuken. Het glas is vervuild en plaatselijk verweerd.
- De wenteltrap is fragiel en vertoont de nodige mechanische schade door het dagelijkse gebruik. Enkele onderdelen van het sculpteerwerk zijn afgebroken. De trap kan geen overbelasting (in gewicht) aan. De trap moet aldus met de nodige voorzichtigheid worden gebruikt.

16. Raadzaal – balie Visit Lier

De raadzaal is naast de trouwzaal de meest rijkelijk versierde en authentieke kamer van het stadhuis. De blikvanger is een imposante 18de-eeuwse houten lambrisering in Lodewijk XV-stijl waarin verschillende taferelen zijn verwerkt. De lambrisering is sierlijk uitgewerkt met grillige florale motieven en rocailles. Het houtsnijwerk is geschilderd in blauwtinten. Panelen van deuren en kasten, luiken van ramen en zelfs de rood marmeren haardboezem zijn geïntegreerd in het ontwerp. De lambrisering is aldus en totaalkunstwerk voor de kamer.

In vergulde lijsten, tegen de verschillende zijden van de lambrisering, staan verschillende taferelen afgebeeld, bestaande uit:

- supraportas of bovendeurstukken van Pierre Joseph Denis (1750-1814) uit 1765 waarop grisaille engelenfiguren de vier jaargetijden uitbeelden;
- supraportas van Willem Jacob Herreyns (1743-1827) met verschillende grisaille engelenfiguren;
- twee 18de-eeuwse schilderijen van Pieter Van Reysschoot (18de eeuw) met landschapstaferelen;
- een supraporta met het portret van koning Leopold I van België van een onbekende meester.

Voor de ruimte ontwierp B. Jacquet in 1745 ook een rood marmeren schouw. De marmeren schoorsteenmantel en de haardvloer zijn opgebouwd in Rouge Royal. De boezem daarentegen is opgetrokken uit hout met marmerimitatie. Een monumentale (20ste-eeuwse?) spiegel in een vergulde rococo-sierlijst hangt tegen de haardboezem.

De blikvanger in deze ruimte is evenwel het beschilderd plafond. Dit plafond is geen ontwerp van architect van Bourscheidt, maar werd pas later aan de ruimte toegevoegd. De verschillende panelen op lijnwaad, waarop de Deugden en de Ondeugden staan afbeeld, zijn afkomstig uit het voormalig bisschoppelijke paleis van Antwerpen, dat tijdens de Franse periode kwam leeg te staan. In de late 18de-eeuw kreeg het kunstwerk een nieuwe bestemming in het stadhuis van Lier. In de jaren 1960 werd het grondig gerestaureerd door Lode Bosmans.⁶²

In het midden van de kamer hangt ook nog een imposant verguld smeedijzeren gasluchter van Lodewijk Van Boeckel (1857-1944). Deze luchter werd op het einde van de 19de of de eerste helft van de 20ste eeuw aan de ruimte toegevoegd.

62 Stadsarchief Lier, Dossier restauratie stadhuis, map voorstellen en verslagen, verslag van Lode Bosmans, 1961, doos 2535.

Afb. 54. Raadzaal (16).

Afb. 55. In de trouwzaal hing een tweede lucher van Lodewijk Van Boeckel die later verdween (bron: Delcampe).

Elementen die in de jaren 1960 zijn veranderd of toegevoegd zijn: de eikenhouten parketvloer in visgraadverband, de marmeren venstertabletten in Rouge Royal en de houten radiatorkasten.

Recent werden de moderne balie, de infopanelen en –kasten aan de ruimte toegevoegd om te kunnen voldoen aan de nieuwe functie als toeristische onthaalbalie van de stad Lier.

DIAGNOSE:

- De lambrisering draagt de typerende tekens van hout dat werkt (o.a. scheuren van uitzetten en inkrimpen) en gebruiksslijtage, maar is verder stabiel. Op een aantal plaatsen stuwt de verflaag evenwel op en ontbreken kleine onderdeeljes van ornamenten.
- De parketvloer is plaatselijk verzakt waardoor grote open voegen zijn ontstaan. Verder vertoont het hout schade en slijtage ten gevolge van het gebruik (o.a. naaldhakken, slepende stoelen ...) en onderhoud (o.a. poetswater).
- De muur- en plafondschilderingen hebben te kampen met verschillende problematieken o.a. scheurvorming in de molures en het doek, opstuwende verflagen, verzakkingen en glooiingen van het doek, vervuilde verflagen, ... (cfr. Inspectierapport A-40/10178/2016/I van Monumentenwacht vzw).
- Op de schouwboezem stuwen enkele verflagen op.

17. Bureel 1 (Toerisme Lier)

De achterliggende kabinetten van het stadhuis waren minder representatief en daarom vanaf het begin vermoedelijk ook minder rijkelijk afgewerkt. In 2017 werden deze ruimten naast de raadzaal herbestemd tot burelen voor het personeel van het toeristisch onthaal.

De meest authentieke elementen in dit interieur zijn de 18de-eeuwse schuiframen met binnenluiken. De houten parket, de bepleisterde muren en stafwerkplafonds (bepleisterde betonplaat op consoles), de houten binnendeuren, de marmeren venstertabletten en radiatorkasten dateren uit de restauratiecampagne van de jaren 1960.

DIAGNOSE:

- De parketvloer is plaatselijk verzakt waardoor grote open voegen zijn ontstaan. Verder vertoont het hout schade en slijtage ten gevolge van het gebruik (o.a. slepende stoelen ...) en onderhoud (o.a. poetswater).
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

18. Bureel 2 (onthaal burgemeester)

Het interieur van dit bureel ligt in de lijn van het aangrenzende bureel (17). De vloeren, de muren, het plafond en het binnenschrijnwerk dateren uit de jaren 1960. Originele 18de-eeuwse elementen zijn: de schuiframen en de marmeren haard.

DIAGNOSE:

- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

Afb. 56. Bureel 2 (onthaal burgemeester, 18).

19. Traphal en lift

In de jaren 1960 werd in deze ruimte reeds een diensttrap gerealiseerd. Hiervoor werd de oorspronkelijke 18de-eeuwse structuur van het gebouw doorbroken. Bij de recente herbestemming is deze ruimte, samen met het naastliggende wachtkamertje, volledig gerenoveerd tot een moderne doorgang met traphal en lift. De twee 18de-eeuwse schuiframen zijn evenwel behouden gebleven.

DIAGNOSE:

- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

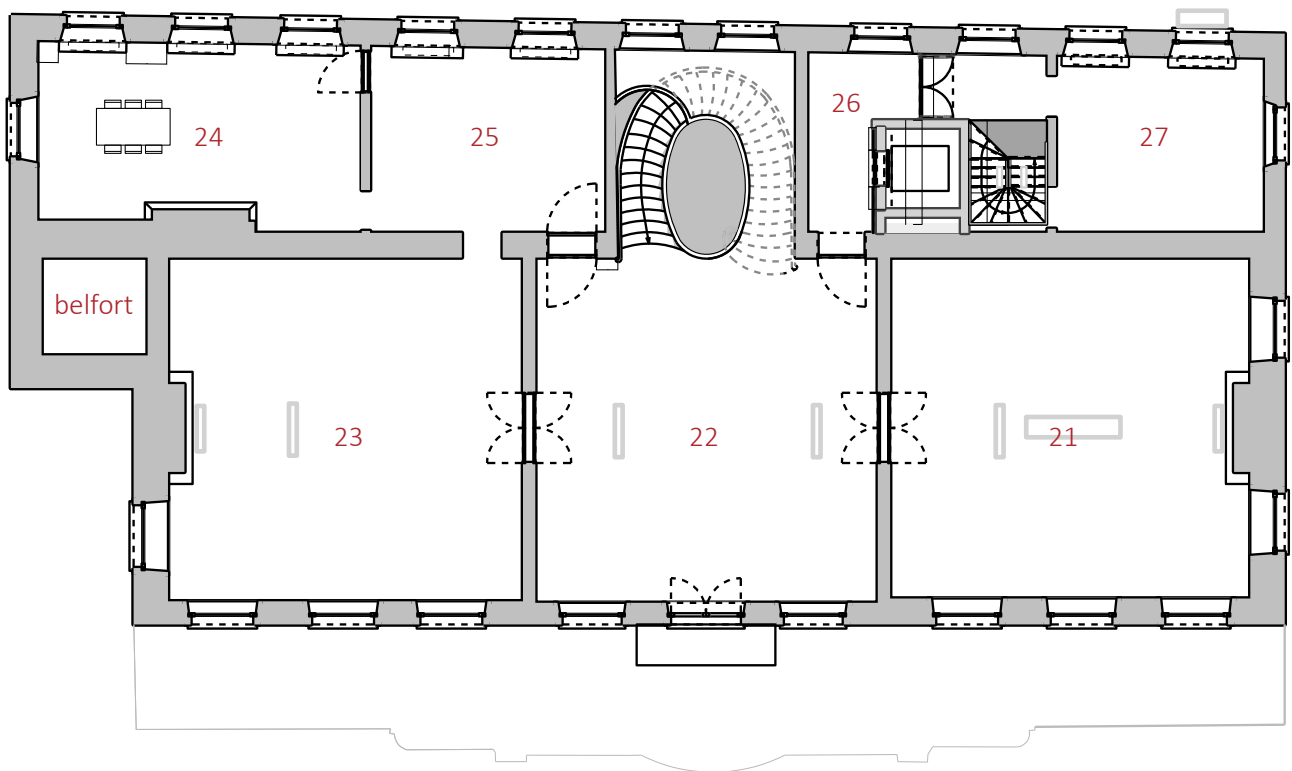
20. Bureel burgemeester

De ruimte is niet toegankelijk voor onbevoegden en kon daardoor niet geïnspecteerd worden.

De inrichting van deze kamer is gelijkaardig met de andere kamers aan de achterzijde van het stadhuis.

DIAGNOSE:

- De parketvloer is plaatselijk verkleurd, maar verder stabiel.
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

Afb. 57. Grondplan tweede verdieping, bron: Stad Lier:

- 21. Baron Caroly zaal
- 22. traphal met ontvangstruimte voor evenementen
- 23. ontvangstruimte
- 24. keuken en vestiaire
- 25. keuken en vestiaire
- 26. traphal en lift
- 27. toiletten

C. TWEEDE VERDIEPING

Het grondplan van de tweede verdieping is een evenbeeld van het schoon verdiep. Opnieuw komt de bezoeker in een centrale hal met daarrond een gelijk aantal kamers. Vooraan liggen twee grote zalen met daarachter telkens twee kleinere kamers. Vandaag zijn deze ruimten in gebruik als onthaalruimten voor o.a. recepties, evenementen, persmomenten, tentoonstellingen etc.

Het interieur van deze verdieping is vandaag eerder sober opgevat. De weelderige 18de-eeuwse rococostijl is eens voorbij de monumentale wenteltrap nauwelijks terug te vinden. Vooral de herstel- en aanpassingswerkzaamheden uit de jaren 1960 zijn terug te vinden op deze verdieping.

21. *Baron Caroly zaal*

De zaal boven de trouwzaal wordt de Baron Caroly zaal genoemd. Een verwijzing naar baron Georges Caroly (1862-1936), een verwoede verzamelaar van kunst en antiek. Zijn weduwe schonk in 1887 zijn omvangrijke collectie aan het Lierse stadsbestuur. Een collectie die lange tijd in het interieur van het stadhuis stond. Vandaag doet de ruimte dienst als onthaal- en expositieruimte. Enkele beelden van de Lierse kunstschilder Lodewijk van Boekel staan in de ruimte tentoongesteld.

De indeling van deze ruimte is 18de-eeuws, maar het merendeel van de huidige interieurafwerking is 20ste-eeuws. De houten strokenvloeren, de gewitte pleistermuren en het gewit stafwerkplafond zijn het resultaat van de restauratie in de 1960-1962. De 18de-eeuwse ramen kregen destijds ook marmeren venstertabletten (Grès de Wellin). De radiatoren werden weggewerkt achter houten omkastingen met roosters.

Authentieke elementen in deze ruimte zijn nog de 18de-eeuwse schuiframen met Boheems glas en de donker marmeren (of donkere kalksteen) schouw. De luchter is een Maria-Theresia kroonluchter. Een type luchter dat wordt gekenmerkt door het goudkleurige metalen platte kader, tweezijdig bedekt met glazen platen en vastgezet met bloemrozetten. Aan de armen hangen glazen pegels en onderaan een geslepen bol. Bij deze luchter staan ook enkele siervazen in het midden van de luchter. De datum van vervaardiging is evenwel niet gekend.

De verlichting, de gordijnen, de spiegel boven de schouw en het podium zijn recente toevoegingen aan het interieur.

DIAGNOSE:

- De houten plankenvloer is verkleurd door het zonlicht. Daar waar geen vloerkleed ligt, zijn er plekken.
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

22. *Traphal met ontvangstruimte evenementen*

De 18de-eeuwse wenteltrap leidt naar een tweede centrale hal, die toegang geeft tot de verschillende kamers van de tweede verdieping en het balkon. De eikenhouten plankenvloer, het plafond in stafwerk, de marmeren vensterbanken, de radiatorkasten en de vleugel deur met waaivormig bovenlicht van het balkon dateren uit de jaren 1960. De originele 18de-eeuwse schuiframen met blank Boheems glas zijn bewaard.

In het midden van de ruimte hangt een Venetiaanse luchter bestaande uit twee lichtniveaus en een bekroning, rijk gedecoreerd met bladeren en bloemen in glas, gecombineerd met een rijkelijk behang van hol geblazen pegels.

Afb. 58. Baron Caroly zaal (21).

Afb. 59. Moors geïnspireerde luchter in toiletten (27).

Afb. 60. De Moorse luchter in de inkomhal in 1972 (bron: KIK/IRPA).

DIAGNOSE:

- De vloer vertoont gebruiksslijtage o.a. plekken en mechanische schade door meubels.
- Op de marmeren venstertabletten tekenen zich kringen van glazen af.
- De luchter is fragiel, maar stabiel.
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

23. Ontvangstruimte

De andere grote ontvangstruimte aan de voorzijde van het gebouw doet vandaag dienst als onthaal- en receptieruimte voor huwelijken, evenementen, persmomenten, etc. Deze ruimte is qua indeling en qua interieur het evenbeeld van de Baron Caroly zaal. Enkel de gebruikte marmersoort voor de venstertabletten (Rouge St. Remy) en de schouw (Rouge Royal) verschillen.

In het midden van de ruimte hangt een Luikse luchter. De luchter is opgevat als een kaarsenluchter. De luchter is rijkelijk behangen met pegels en glazen kettingen. De centrale kolom bestaat uit kristallen siervazen met ertussen twee kristallen schalen. De luchter werd later geëlektrificeerd.

DIAGNOSE:

- De vloer is mechanisch beschadigd door het gebruik.
- Op de marmeren venstertabletten, als op de schouw, tekenen zich kringen van glazen af.
- De luchter is fragiel. Op sommige glazen deeltjes zijn breuken en lacunes te zien. Enkele elementen ontbreken.
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

24 en 25. Keuken en vestiaire

De twee achterste kamers, voordien een vergader- en schepenzaal, zijn in 2017 herbestemd tot aanhorige keuken en werkplaats bij de ontvangstruimten aan de voorzijde van het gebouw. De ruimten zijn volledige gerenoveerd met werkzaamheden als het herschilderen van de witte pleistermuren en het plafond (jaren 1960), het bekleden van de vloer met linoleum, het verwijderen van het oorspronkelijke meubilair (inclusief verlichting), het inbouwen van een keuken, het wijzigen van een deuropening, ...

Naast de recente renovatie, zijn nog enkele bouwelementen (o.a. venstertabletten, radiatoren ...) uit de jaren 1960 blijven staan. Opnieuw behoren de 18de-eeuwse schuiframen met Boheems glas hier tot de laatste sporen van het ontwerp van architect Van Bourscheit.

DIAGNOSE:

- In goede staat, recent gerenoveerd.
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

Afb. 61. Traphal met ontvangstruimte (22).

26. *Traphal en lift*

De kleinere ruimte achter de Baron Caroly zaal deed sinds de jaren 1960 dienst als diensttrap met poetsberging en toiletten. In 2017 werd deze ruimte volledig vernieuwd. Een moderne liftkoker en traphal werden ingepast. De 18de-eeuwse schuiframen met Boheems glas werden evenwel behouden.

DIAGNOSE:

- In goede staat, recent gerenoveerd.
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

27. *Toiletten*

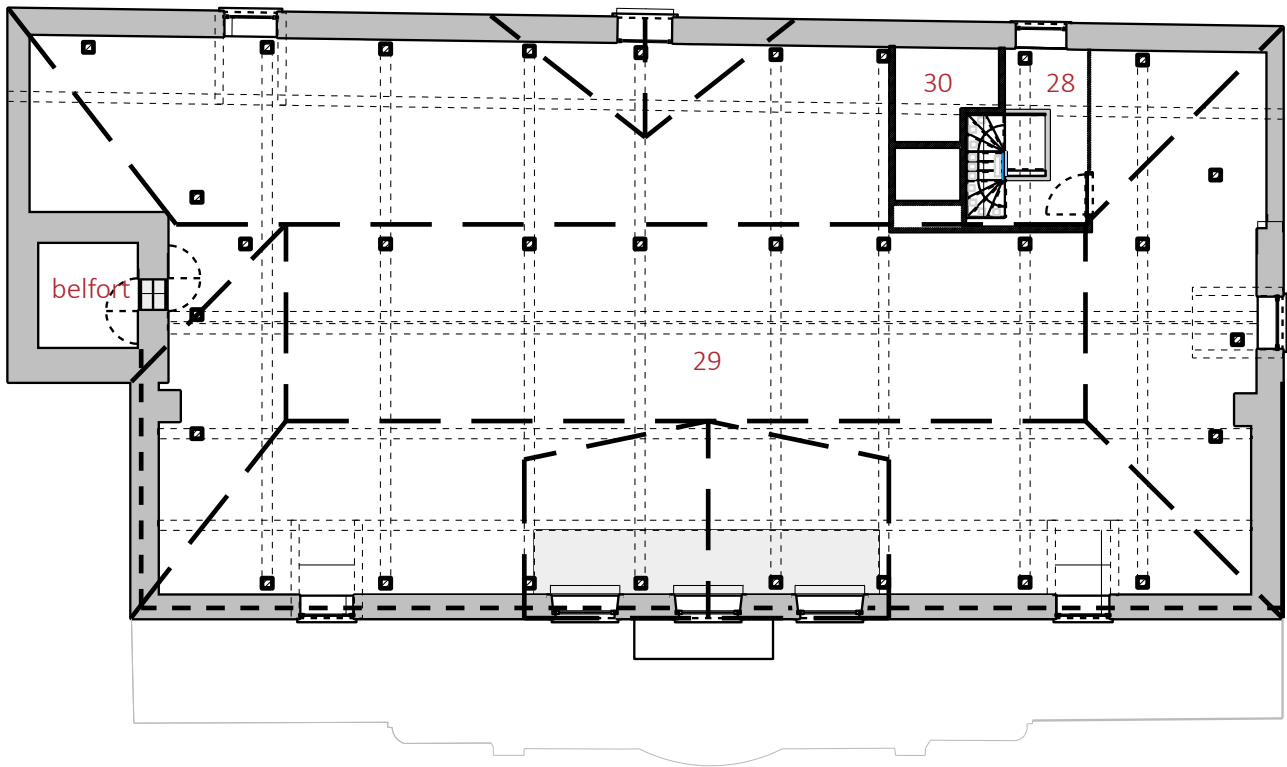
Voor de herbestemming deed deze ruimte dienst als keuken. Sinds 2017 is het sanitair hier terug te vinden. De ruimte werd voor deze herbestemming volledig gerenoveerd, maar met respect voor de 18de-eeuwse schuiframen.

Een opmerkelijk detail in deze ruimte is de Moors geïnspireerde luchter (18de eeuw) die er hangt. Deze of een soortgelijke luchter hing oorspronkelijk in de centrale inkomhal van het stadhuis.⁶³

DIAGNOSE:

- In goede staat, recent gerenoveerd.
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

⁶³ Een oude tekening van Paul Smekens (1890-1983), bewaard in het stadsarchief van Lier, toont de inkomhal van de stadhuis met in het midden een soortgelijke luchter. Ook op foto's uit het begin van de 20ste eeuw is een Moors geïnspireerde luchter zichtbaar.

Afb. 62. Grondplan zolderverdieping, bron: Stad Lier:

- 28. traphal
- 29. zolder
- 30. CV-ruimte

Afb. 63. Zolder (29).

D. ZOLDER

28. Traphal

De zolder is enkel via een trap toegankelijk. De lift stopt op de tweede verdieping. De traphal is in de periode 2016-2017 gerealiseerd met eigentijdse technieken en materialen.

DIAGNOSE:

- In goede staat.

29. Zolder

De zolderruimte onder de open dakstoel wordt gebruikt als bergruimte. De vloer is recentelijk geïsoleerd met bovenop de isolatie mdf-platen. In de noordelijke zijgevel is de zolder verbonden met het belfort.

DIAGNOSE:

- De stukken (o.a. replica's van Lierse monumenten) die op zolder staan, worden niet onder ideale omstandigheden bewaard (o.a. risico op beschadiging, stof, vuil ...).
- Enkele leien zijn gebarsten of verschoven. Dit zorgt voor vochtschade op zolder.
- Cfr. B. Dakconstructie
- De 18de-eeuwse ramen hebben nood aan een groot onderhoud (cfr. diagnose buitenschrijnwerk gevels).

30. CV-ruimte

Naast de traphal is bij de herbestemming van het stadhuis een ruimte gemaakt voor de centrale verwarmingsketel. Deze ruimte is reversibel op zolder ingepast.

DIAGNOSE:

- In goede staat.

Afb. 64. Het belfort.

3.2. Belfort

Algemene beschrijving

Aan de noordwestelijke zijde van het stadhuis pronkt het 14de-eeuwse belfort van Lier. Deze statige stadstoren is het resultaat van twee bouwcampagnes. In 1369 werd tegen de lakenhal aanvankelijk een eerder bescheiden belforttoren gebouwd. De vierkante toren was een ontwerp van de Mechelse bouwmeester Hendrik Meys of *Mijs uten Anker*.⁶⁴ Een halve eeuw later, in 1411, werd de toren verbouwd tot zijn huidige vorm: een gotische vierkante toren van zeven niveaus met een monumentale en volumineuze bekroning.

De 18de-eeuwse renovatie van het stadhuis o.l.v. architect van Bourscheit zorgde er vervolgens voor dat de torenromp van het belfort grotendeels ingesloten geraakte door het stadhuis. Van Bourscheit kreeg voor zijn ontwerp van het nieuwe stadhuis namelijk geen vrij spel van het stadsbestuur. Hij moest vanuit de bestaande situatie vertrekken en ontwerpen. Het belfort integreerde hij vervolgens op een evenwichtige en organische manier in zijn ontwerp van het nieuwe stadhuis. De gebouwen lijken sindsdien onlosmakelijk verbonden te zijn met elkaar. Toch loopt het metselverband tussen beide gebouwen niet door.

De toren heeft een totale lengte van 42,5 meter. Het gebouw kan worden opgedeeld in drie geledingen: de stenen torenromp (ca. 25,50 meter), de sierlijke bekroning (ca. 7 meter, incl. klokkenhuis) en de spits (ca. 10,5 meter).

64 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Mijs uten Anker, Hendrik*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/3677>, laatst geraadpleegd op 5 januari 2018.

Afb. 65. Het belfort.

3.2.1 Exterieur

A. TORENROMP

De torenromp heeft een gesloten en verdedigend karakter. In vergelijking met de bekroning is de torenromp ook uiterst eenvoudig uitgewerkt. Voor de bouw van de toren werd in de 14de eeuw Gobertange steen (= een witte kalksteen) gebruikt.

Op het gelijkvloers is de toren toegankelijk via een 18de-eeuwse deur in de noordelijke gevel. Deze classicistische deuropening kreeg bij de bouwcampagne van de jaren 1740 een afgeschuinde omlijsting in blauwe hardsteen, rustend op twee boordstenen. Verder werd deze toegang versierd met rustica en bekroond door een fronton met oculus in natuursteen. Sinds de jaren 1960 is het belfort ook via een deur op de zolder van het stadhuis bereikbaar.⁶⁵

De toren heeft verder een aantal muuropeningen. In de zuid-, de west- en de oostgevel bevinden zich telkens twee muuropeningen. De noordgevel heeft er vier. De muuropeningen van de onderste geledingen zijn rechthoekig uitgewerkt. De dorpels, de lateien, de negblokken en de ontlastingsbogen zijn telkens vervaardigd uit natuursteen. De bovenste muuropeningen zijn groter en sierlijker uitgewerkt. Deze gotische ramen hebben een gelobde bekroning. Alle muuropeningen zijn gesloten met luiken.

De torenromp wordt verder geritmeerd door de verschillende muurankers, die telkens het volgende niveau markeren. Tegen de zuidelijk gevel pronken ook vier smeedijzeren getallen die het bouwjaar '1369' aanduiden. Boven het bouwjaar hangt het vergulde torenuurwerk.

DIAGNOSE:

- De natuurstenen torenromp verkeert in vrij goede staat. Ze werd recent (2002-2006) gerestaureerd.
- Onder dorpels en lijsten is de natuursteen opnieuw licht vervuild. Vooral de westelijke zijgevel (= de regenkant, in de schaduw van het stadhuis) van de toren is hieraan onderhevig.

⁶⁵ Stadsarchief Lier, Stadhuis restauratie, Map Voorstellen, verslagen en lastenboek 1951-1964, Uittreksel uit het register van de beraadslagingen van de gemeenteraad, 30 maart 1962, doos 2533.

Afb. 66. De torenspits van het belfort.

B. BEKRONING MET TORENSPITS

Het belfort van Lier heeft een monumentale bekroning. Een leien naaldspits rijst op te midden van vier uitkragende, vijfzijdige en licht buitenwaarts hellende arkel- of erkertorens. Deze veelhoekige torentjes zijn uitgevoerd in Balegemse zandsteen (in tegenstelling tot de Gobertange steen van de torenromp). Ze rusten op een drielobbige boogfries en zijn met een rondom lopende tandfries met elkaar verbonden. Elk torentje is bekroond met een leien spits en vergulde vaantjes. De torenrompjes hebben een gesloten karakter en zijn voorzien van slechts één klein rechthoekig kijkgat.

Tussen de arkeltorens zit telkens een dakkapel. De vier dakkapellen zijn bezet met leien en worden bekroond met een verguld bolvormig ornament.

Boven de arkeltorens torent vooreerst de opengewerkte klokkenkamer uit. Deze houten constructie draagt vervolgens de leien naaldspits van het belfort. Deze centrale spits wordt tenslotte bekroond door een vergulde bol en een staartster die dienst doet als windijzer.

De bekroning contrasteert in zijn complexiteit met de eenvoud van de torenromp.

DIAGNOSE:

- De houten balustrade vertoont plaatselijke schade. Het schilderwerk is verschaald.
- De perforatie van de ophanging van de klokkenstoel is niet waterdicht.
- De torenspits heeft onvoldoende ladderhaken om een veilige inspectie van de dakbekleding te kunnen uitvoeren.

Afb. 67. De houten trappen in het belfort.

Afb. 68. De zevende verdieping van het belfort, met dakkapellen.

3.2.2 Interieur

Het belfort heeft een rechthoekig grondplan en bestaat uit zeven niveaus. De toren is aan de binnenzijde eenvoudig en functioneel afgewerkt. De muren bestaan uit baksteenmetselwerk, waarbij de stenen met een kalmortel in kruisverband zijn opgemetst. De bakstenenmuren van de eerste vier niveaus zijn afgewerkt met een witte kaleilaag. Vanaf het vijfde niveau lijkt deze afwerkingslaag evenwel achterwege gelaten te zijn.

De verschillende verdiepingen zijn met houten trappen te bereiken. Op het gelijkvloers bestaat de aanzet van de trap uit enkele treden in kalksteen. Tot en met de tweede verdieping is de toren bereikbaar met een houten spiltrap die tegen de wand loopt en telkens uitkomt op een houten plankenvloer. De bovenliggende verdiepingen zijn verder te bereiken met enkele houten steektrappen.

Iedere verdieping is bovendien van een muuropening voorzien. Luiken van verticale planken en horizontale klampen sluiten deze muuropeningen af. De houten luiken hebben soms een rechthoekig glazen venstertje. Niet alle luiken kunnen worden geopend.

Enkele segmentboogvormige nissen duiden op deur- en muuropeningen die bij de verbouwing van het stadhuis in de 18de eeuw werden gedicht. Deze bouwsporen zijn terug te vinden op niveau twee en drie.

Op het vierde niveau bevindt zich een kleine beiaard van 25 klokken gegoten in de klokkengieterij van J. Sergeys uit Herent. In 1971 werd deze beiaard in het belfort geplaatst. In 1990 werd de aansturing van de beiaard vernieuwd door de firma Cloc-o-matic. Het systeem bestaat sindsdien uit het Apollo I-programma-uurwerk, de Cariomat beiaardcomputer (MCC) en het aansturingsvermogengedeelte SBSI. In 2018 wordt het Apollo III systeem geplaatst. Naast de beiaard zijn op dit niveau ook de vroegere galmgaten – langwerpige muuropeningen - van de belfortoren terug te vinden.

Vanaf het zesde niveau begint de houten onderbouw van de bekroning en de torenspits van het belfort. Deze onderbouw bestaat uit houten balken en pen- en gatverbindingen. Op het zevende en hoogste niveau begint vervolgens de onderbouw van de torenspits. De houten constructie van de toren steunt op een bakstenen borstwering, waarop verder een houten muurplaat rust. Op de vier hoeken zijn de vier uitsprongen van de arkeltorens zichtbaar. De dakstoel is ten slotte bezet met een horizontale bebording waarop de leien rusten.

In de vier wanden van de bekroning (op de zevende verdieping) bevinden zich de vier dakkapellen. Elke dakkapel heeft een opening die ook hier met een houten luikje wordt afgesloten. In het midden van het luikje zit een rechthoekig glazen venstertje. Ter hoogte van het zuidwestelijke torentje staat ten slotte de tekst 'Govaerts Alfons Lier 17-6-62' te lezen.

De belfortoren bevat ook nog twee oude klokken, één gegoten door Alexis Jullien in 1704 en één door Van Aerschot – Vanden Gheyn in 1834.

DIAGNOSE:

- Een aantal houten delen van de houten tussenvloeren zijn ingerot.
- Een luik in de zuidelijke gevel sluit niet goed.
- Het interieur van het belfort is sterk bevuild (o.a. stof, bouwafval, uitwerpselen van duiven ...)

Afb. 69. De meridiaanlijn van Quetelet in 2018, bron: Stad Lier.

3.3. Meridiaanlijn Quetelet

Ter hoogte van de noord-zuidelijke gevel van het stadhuis loopt de meridiaanlijn van Quetelet uit 1839. De lijn is gevisualiseerd in een brede messing strook die in een min of meer noord-zuidelijke richting vanaf de linkergevelhoek van het stadhuis dwars over de Grote Markt loopt. Het stadhuis fungeert als zonnewijzer voor de meridiaanlijn. Een arduinen tegel naast de lijn geeft toelichting bij dit bijzonder stukje erfgoed.

De originele, door Quetelet aangebrachte lijn, bestond evenwel uit een lange rij witte tegels. De huidige meridiaan werd bij de heraanleg van het plein in 2010-2012 over de oorspronkelijke lijn aangebracht.

4. Beschrijving van de erfgoedwaarden

Het stadhuis en het belfort van Lier zijn bij Koninklijk besluit van 25 maart 1938 beschermd als **monument**. Met dit besluit werden verschillende monumenten in de provincie Antwerpen beschermd omwille van hun **artistieke, oudheidkundige** of **historische waarde**.

Nummer 59 in het beschermingsbesluit slaat op het stadhuis met belfort:

*'59. Het stadhuis met belfort, te Lier, eigendom van de stad, kadaster Lier, I.M. art. 406, wijk G, nr. 842'*⁶⁶

De site is sinds 1999 ook erkend door UNESCO als **werelderfgoed**. Deze erkenning maakt deel uit van een ruimer dossier (UNESCO ID 943-013) waarin uiteindelijk 56 belforten in België en Frankrijk zijn opgenomen en beschermd.⁶⁷ Naast een kernzone, werd op 4 december 1999 de UNESCO-bufferzone 'Stadhuis van Lier met belfort: buffer' afgebakend in Lier.⁶⁸

Sinds 14 september 2009 zijn het stadhuis en het belfort eveneens vastgesteld als bouwkundig erfgoed op de inventaris van het agentschap Onroerend Erfgoed.⁶⁹

Op 3 mei 2018 keurde Vlaamse minister-president Geert Bourgeois de bescherming van de Grote Markt van Lier en haar omgeving als **stadsgezicht** goed. Het stadhuis en het belfort maken deel uit van dit beschermingsbesluit.⁷⁰

Naast het bouwkundige erfgoed moet er ter hoogte van het stadhuis, het belfort en de Grote Markt ook rekening worden gehouden met de **archeologische zone** 'Historische stadskern van Lier'. Deze zone werd op 19 februari 2016 vastgesteld. Het stadhuis en het belfort vallen binnen deze archeologische afbakening.⁷¹

66 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Beschermingsbesluit gebouwen in de provincie Antwerpen*, 25 maart 1938, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/28/bestanden/3223>, laatst geraadpleegd op 2 maart 2018.

67 In 1999 worden 26 Vlaamse en 6 Waalse belforten beschermd. In 2005 wordt deze lijst aangevuld met het belfort van Gembloers en 23 belforten in het noorden van Frankrijk. UNESCO, *Belfries of Belgium and France*, <http://whc.unesco.org/en/list/943/documents/>, laatst geraadpleegd op 2 maart 2018.

68 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Unesco werelderfgoed bufferzone: Stadhuis van Lier met belfort*, 4 december 1999, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/14986>.

69 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Besluit houdende vaststelling van de inventaris van het bouwkundig erfgoed en vastgestelde lijst*, 28 november 2014, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/5825/bestanden/16110>, laatst geraadpleegd op 2 maart 2018.

70 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Besluiten: Grote Markt en omgeving*, 3 mei 2018, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/14625/bestanden/18096>, laatst geraadpleegd op 20 juli 2018.

71 AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, *Geoportaal Onroerend Erfgoed*, <https://geo.onroerenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02>, laatst geraadpleegd op 2 januari 2018.

4.1. Monument

4.1.1. Artistieke waarde

Met de toenemende vrijheden van de Brabantse steden vanaf de 11de en 12de eeuw ontstaat een nieuw stedelijk bewustzijn én cultuur. De stadsbesturen gaan hun zelfstandigheid veruiterlijken in de stedelijke infrastructuur, waarvan het stadhuis één van de belangrijkste gebouwen is voor het stadsmagistraat. Dit bewustzijn zorgt voor een monumentale stedelijke architectuur, van een grootteorde die tot dan toe enkel in militaire en religieuze bouwwerken was terug te vinden. Het belfort en het stadhuis getuigen bovendien van het vakmanschap van plaatselijke bouwmeesters en vaklieden uit het verleden. Het zijn twee kwalitatieve, maar ook zeer esthetische bouwwerken, die tot op vandaag een lust voor het oog zijn op de Grote Markt van Lier.

Het 14de-eeuwse belfort van Lier is het resultaat van twee bouwcampagnes. De eerste toren was een ontwerp van de Mechelse bouwmeester Hendrik Meys. Hij liet een eerder bescheiden belfortoren met houten afdekking bouwen. In 1411 werd het belfort tot zijn huidige vorm verbouwd: een gotische vierkante toren van zeven niveaus met een monumentale, volumineuze bekroning. Het belfort heeft een totale lengte van 42,5 meter. Een hoogte die destijds enkel met veel vakkennis en -bekwaamheid werd bereikt.

Het pronkstuk van het Lierse belfort is de bekroning met de torenspits. De leien naaldspits rijst op te midden van vier uitkragende, vijfzijdige en licht buitenwaarts hellende arkel- of erkertorens. De torentjes zijn sierlijk uitgewerkt en rusten op een drielobbig boogfries. Ze zijn met een rondom lopende tandfries met elkaar verbonden. Vergulde vaandels en een staartster zijn het ultieme sluitstuk van het belfort. Zowel bouwtechnisch (o.a. licht buitenwaarts hellende arkeltorens om de stabiliteit te bewaren) als esthetisch is de bekroning van het belfort een meesterwerk.

De aangrenzende oude lakenhal, en later raadhuis, kreeg in de 18de-eeuw zijn huidige uitstraling. Het positieve klimaat tijdens het Oostenrijkse regime maakt dat het stadbestuur een gerenommeerd architect als Jan Peter van Bauscheit (1699-1768) kan benaderen. Van Bauscheit startte zijn carrière als beeldhouwer, maar werd na de dood van zijn vader, Jan Peter van Bauscheit de Oude (1669-1728), architect. Jan Peter de Jonge was in zijn tijd een gekend en gerenommeerd architect binnen en buiten Antwerpen.

In 1740 had van Bauscheit al verschillende grote stadswoningen en kastelen ontworpen. Het stadhuis van Lier was qua omvang en qua typologie evenwel een bijzonder project in zijn oeuvre. Het zou namelijk de enige opdracht van een dergelijke grootte worden die van Bauscheit voor een bestuurlijke overheid mocht ontwerpen en uitvoeren. Bovendien was het stadhuis een vrijstaand gebouw, waar hij voor alle gevels een ontwerp mocht maken. Voordien waren de meeste opdrachten van van Bauscheit beperkt gebleven tot het verbouwen van bestaande voor- en achtergevels.

Als architect had van Bauscheit een herkenbare stijl. Kenmerken als het benadrukken van het middenrisaliet en het vasthouden aan de symmetrie paste hij ook toe in zijn ontwerp voor het Lierse stadhuis. Toch week hij in Lier deels af van zijn typerende vormtaal. Hij koos in Lier voor een zeer strakke, sterk symmetrische en klassieke lijnvoering. Van Bauscheit legde nog enkele accenten met rococo-ornamenten, maar liet verder alle overbodige versieringen weg. Het ontwerp van het stadhuis in Lier kan daarom binnen zijn werk worden gezien als een voorbode van het classicisme.⁷²

72 DE BRUYN, A.-M., 'Jan Peter van Bauscheit de jonge en het stadhuis van Lier', in: ELEGANS, L., *Architect Jan Peter van Bauscheit de Jonge 1699-1768, Lier, 1995*, p. 335-350.

Van Bourscheit was niet enkel stilistisch een architect van zijn tijd. Hij had ook oog voor vernieuwingen op vlak van materialen en technieken. In Lier koos hij onder meer voor een nieuw type raam: het schuif- of guillotineraam. Het verticale schuifraam werd in de tweede helft van de 17de eeuw in Engeland ontwikkeld en deed vanaf de 18de eeuw stilaan zijn intrede in de lage landen. Deze originele 18de-eeuwse schuiframen (inclusief Boheems blank glas) zijn vandaag terug te vinden in de gevels van het stadhuis.

Naast architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge drukten ook enkele zeer bekwame smeden hun stempel op de buitengevel van het stadhuis. Van Bourscheit ontwierp voor het stadhuis namelijk een sierlijk smeedijzeren hekwerk. Cornelis Marckx en Jan Verbuecken voerden het originele plan van van Bourscheit uit en toonden daarin hun meesterschap in de smeedkunst. In de 19de eeuw werd het hekwerk hersteld door de gerenommeerde Lierse kunstsmit Lodewijk Van Boeckel.⁷³ Hij was rond de eeuwwisseling wereldtop en smeedde onder meer het hekwerk rond het Witte Huis in Washington.

Het interieur van het stadhuis ontwierp van Bourscheit grotendeels in Lodewijk XV-stijl. De uitvoering ervan werd evenwel pas na zijn dood voltooid. De voornaamste blikvangers zijn:

- in de inkomhal: een eiken wenteltrap in sierlijke rococostijl, uitgevoerd in 1775 door W. Van Everbroeck; twee rococo-consols, toegeschreven aan J. van de Neer.
- in de raadzaal: een beschilderd plafond met de Deugden en de Ondeugden, afkomstig uit het voormalig bisschoppelijk paleis van Antwerpen; bas-reliëfs uit 1776, geschilderd door Willem Herreyns (1743-1827); kleinere grisailles van de vier jaargetijden uit 1875, geschilderd door Pierre Joseph Denis (1750-1814); een rood marmeren schouw uit 1745, vervaardigd door B. Jacquet; een monochroom beschilderde rococo-lambrisering met monumentale rococo-spiegels uit de 18de eeuw; twee 18de-eeuwse landschapsschilderijen, geschilderd door Pieter Jan Van Reysschoot (1702-1772); een 19de-eeuwse gasluchter, vervaardigd door Lodewijk Van Boeckel (1857-1944).
- in de trouwzaal: drie medaillons met putt van Willem Herreyns (1743-1827); een grijs marmeren rococo-schouw, vervaardigd door B. Jacquet, met een sierlijk haardscherm.

4.1.2. Historische waarde

Naast een artistieke waarde hebben het stadhuis en het belfort ook een historische waarde. Beide gebouwen dateren uit de middeleeuwen en verwijzen naar een periode waarin de stedelijke macht, rijkdom en uitstraling toenamen. Handel en nijverheid zorgden ervoor dat de burgerij in de steden steeds sterker kwam te staan en zich stilaan begon af te zetten van de adel en de kerkelijke overheid.

In het feodale rechtssysteem waren het tot in de 11de eeuw enkel landsheren en clerici die soevereine rechten hadden. Bijgevolg beschikten enkel zij over de middelen om grote bouwwerken te financieren. Vanaf de 11de-12de eeuw kwam hierin stilaan verandering dankzij de opkomende handel en vrijheden in de steden. Dit kwam tot uiting in een nieuwe stedelijke architectuur die de zelfstandigheid en de rijkdom van de steden moest faciliteren en uitdragen.

De voormalige lakenhal en het belfort in Lier zijn twee middeleeuwse getuigen van gelijkaardige economische, bestuurlijke en culturele ontwikkelingen in deze Brabantse stad. Vanaf de 13de eeuw bekwam de stad Lier steeds meer privileges en vrijheden van de hertogen van Brabant. De lakennijverheid en -handel droegen in dezelfde periode bij aan de financiële en bestuurlijke kracht van de stad.

73 Van Boeckel was geboren en getogen Lierenaar en had er zijn atelier in de Mechelsestraat (nu F. Van Cauwenberghstraat).

Het belfort heeft zijn oorspronkelijke vorm uit 1369 en 1411 weten te behouden. De toren doet nog steeds dienst als stadstoren. Hij wordt niet meer gebruikt als wachttoren. De stormklok luidt niet meer. Toch blijft het belfort bijdragen aan de historische en stedelijke uitstraling van de stad Lier.

Naast het belfort stond oorspronkelijk de lakenhal van Lier. Een lakenhal die de lakenhandelaars vanaf de bouw in 1367-1368 deelden met de stedelijke administratie. Wegens plaatsgebrek namen de lakenhandelaars in 1418 hun intrek in het vleeshuis en werd de voormalige lakenhal uitsluitend gebruikt als raadhuis. In 1740 werd dit *raethuys* of stadhuis verbouwd door architect Jan Peter van Burscheit de Jonge tot haar huidige vorm. Dit 18de-eeuwse stadhuis is op haar beurt een weerspiegeling van de rijkdom van de stad tijdens het Oostenrijks regime. Het sierlijke en statige rococo-ontwerp van Jan Peter van Burscheit de Jonge is tot op heden het visitekaartje van het stadsbestuur op de Grote Markt in Lier.

4.1.3. Oudheidkundige - archeologische waarde

De archeologische waarde van de site is beperkt gekend maar heeft vermoedelijk veel potentieel. Naar verluidt zouden de oude fundering, enkele binnenmuren en zijgevels van de 14de-eeuwse lakenhal zijn bewaard. Architect Jan Peter van Burscheit moest namelijk van het Lierse stadsbestuur het bestaande raadhuis verbouwen tot een modern, nieuw stadhuis. De oudste structuren werden bijgevolg bewaard. Een mysterieuze put in de kelder van het stadhuis is één van de objecten die de ondergrond van het stadhuis ondertussen heeft prijsgegeven.

Respect voor het volledige bodemarchief ter hoogte van het stadhuis en het belfort en hun directe omgeving is noodzakelijk omdat deze site tot de oudste kern van Lier behoort.

4.2. Stadsgezicht

4.2.1. Architecturale waarde⁷⁴

De markt is een voorbeeld van een architecturale tendens die een hoogtepunt kende bij de wederopbouw van historische steden na de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Het is een strekking die wordt gekenmerkt door het streven naar een harmonisch, pittoresk en vermeend historisch stadsbeeld, geïnspireerd op pre-19de-eeuwse regionale toepassingen van gotiek, renaissance, barok en rococo. Het stadhuis met belfort zijn geen getrouwe reconstructies, maar zijn twee authentieke middeleeuwse gebouwen die als referentiekader werden gebruikt voor de wederopbouw van de markt na de Eerste Wereldoorlog (1914-1918).⁷⁵

4.2.2. Stedenbouwkundige waarde

Het belfort maakt deel uit van een zichtas vanuit de Koning-Albertstraat op de Grote Markt die getuigt van een vernieuwing binnen de stedenbouw vanaf het einde van de 19de eeuw. In deze periode begint de stedenbouw te vertrekken vanuit de realiteit en te streven naar een esthetische en contextuele benadering van stedenbouwkundige vraagstukken. In Lier worden deze nieuwe principes toegepast bij de naoorlogse wederopbouw van de markt.⁷⁶

4.2.3. Historische waarde

De Grote Markt van Lier is ook beschermd als stadsgezicht omwille van haar historische waarde. De markt en haar omgeving zijn onlosmakelijk verbonden met de stadsgeschiedenis van Lier die teruggaat tot de 13de eeuw. Dit vertaalt zich in de uitgestrektheid van het centrale stadsplein en de historische gebouwen die op en rond het plein bewaard zijn gebleven. Het belfort dateert uit de 14de eeuw. Het stadhuis als oude lakenhalle ook, maar in haar huidige vorm verwijst ze naar de 18de eeuw van het Oostenrijks regime (1715-1795).

74 De markt en haar omgeving hebben verschillende erfgoedwaarden die beschreven zijn in het voorlopig beschermingsbesluit. In dit beheersplan worden enkel de erfgoedwaarden van het belfort en het stadhuis die bijdragen aan de bescherming besproken.

75 Agentschap Onroerend Erfgoed, Voorlopig ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als stadsgezicht van Grote Markt en omgeving in Lier, 15 december 2017, p. 1-2, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/14565/bestanden/17819>, laatst geraadpleegd op 2 maart 2018.

76 Agentschap Onroerend Erfgoed, Voorlopig ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als stadsgezicht van Grote Markt en omgeving in Lier, 15 december 2017, p. 2, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/14565/bestanden/17819>, laatst geraadpleegd op 2 maart 2018.

Afb. 70. Tekening van Anton Pieck van het belfort, bron: Archief Lier, nr. SLI001022342, te raadplegen op: www.kempenserfgoed.be

4.2.4. Esthetische waarde

De Grote Markt met het stadhuis en het belfort zijn het onderwerp geweest van verschillende schilderijen, foto's, boeken, gedichten etc. van (amateur)kunstenaars. Dit wijst op een esthetische waarde die mensen toekennen aan de Grote Markt en haar gebouwen. Enkele voorbeelden zijn de tekeningen van Anton Pieck (1895-1987), de schilderijen van Isidoor Opsomer (1878-1967) en de publicatie *Schoon Lier* van Felix Timmermans (1886-1947).⁷⁷

4.2.5. Culturele waarde

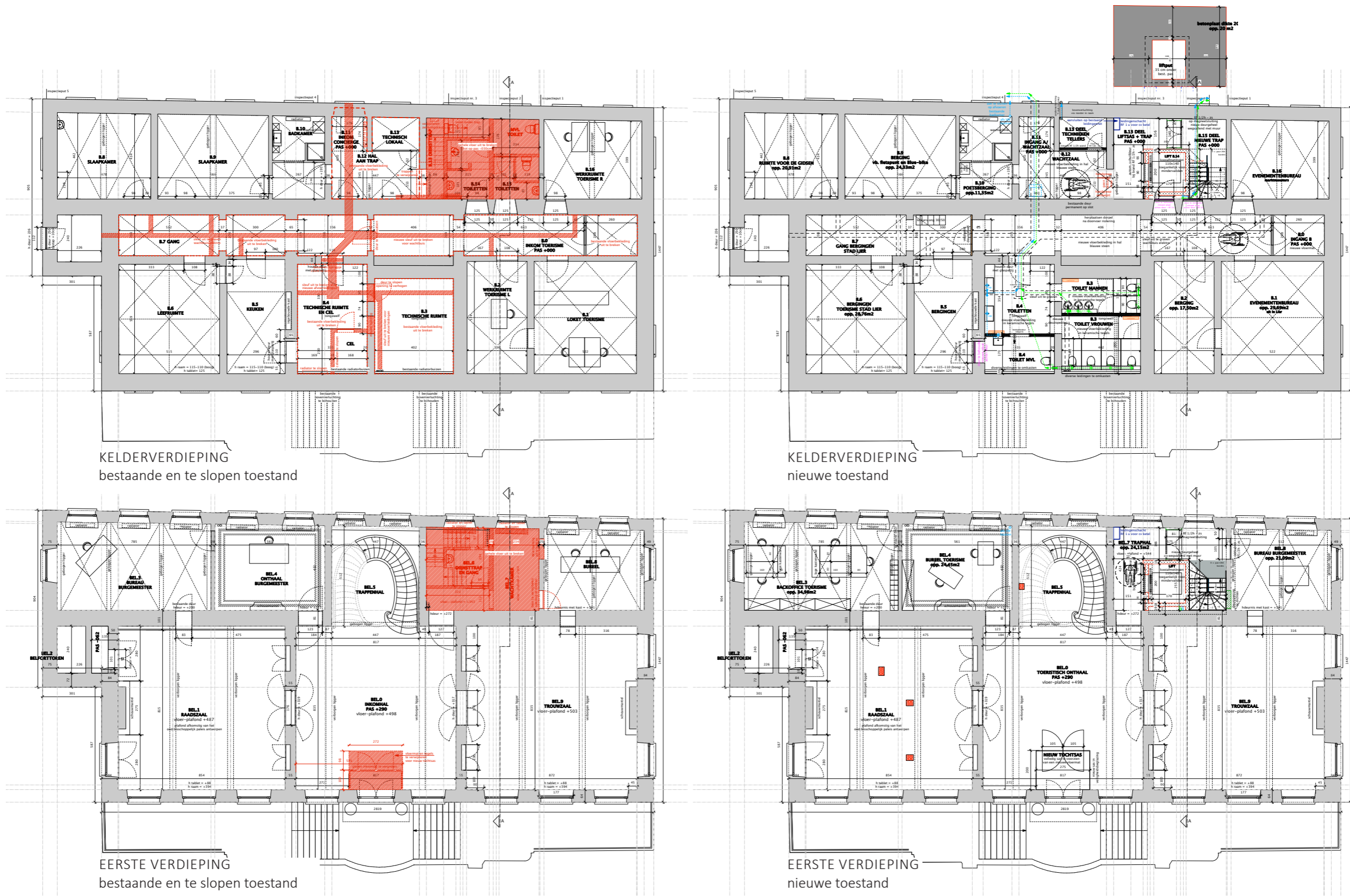
De culturele waarden van de Grote Markt van Lier en haar omgeving liggen ten eerste verscholen in het gegeven dat de historiserende wederopbouw na de Eerste Wereldoorlog een uiting is van een herinneringscultuur die de moderne, Westerse cultuur in deze periode typeert. Het laatmiddeleeuwse belfort en het 18de-eeuwse stadhuis zijn daarenboven getuigen van de eeuwenoude stadscultuur in Lier én in Vlaanderen. Daarnaast blijven de Grote Markt en haar gebouwen deel uitmaken van stedelijke evenementen. Ze treden daarin op als decor, maar zijn ook geregeld het onderwerp van festiviteiten (bijvoorbeeld praalwagens in de vorm van het belfort).⁷⁸

77 Agentschap Onroerend Erfgoed, Voorlopig ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als stadsgezicht van Grote Markt en omgeving in Lier, 15 december 2017, p. 3, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/14565/bestanden/17819>, laatst geraadpleegd op 2 maart 2018.

78 Agentschap Onroerend Erfgoed, Voorlopig ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als stadsgezicht van Grote Markt en omgeving in Lier, 15 december 2017, p. 3, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/14565/bestanden/17819>, laatst geraadpleegd op 2 maart 2018.

4.3. UNESCO Werelderfgoed

De belforten in België en Noord-Frankrijk halen de Werelderfgoedlijst van UNESCO dankzij hun kenmerkende bouwtypologie die enkel terug te vinden is in deze streek. De beschermde stadstorens zijn gedurende de 11de tot de 17de eeuw gebouwd en staan symbool voor de vrijheden die steden weten te bekomen gedurende deze periode. De belforten sluiten als machtssymbool aan in de rij van de donjons van de landsheren en de kerktorens van de Kerk. Over de eeuwen heen zijn de belforten hét symbool geworden van de stedelijke vrijheden en stadsrechten, ook in de stad Lier. Het zijn architecturale manifestaties van opkomende stadsbesturen die zich afzetten van feodale en religieuze invloeden.

Afb. 71. plannen herbestemming, bron: Stad Lier.

5. Onderbouwde visie op het toekomstig beheer

5.1. Visie

5.1.1. Herbestemming van het stadhuis in 2017

In 2017 realiseerde de Stad Lier de herbestemming van het stadhuis op de Grote Markt. Reeds in 2014 nam het stadsbestuur de beslissing om het stadhuis een nieuwe en zinvolle invulling te geven na de verhuis van de stadsdiensten naar het nieuwe stadskantoor in de oude kazerne aan het Paradeplein te Lier.

Leegstand was voor het bestuur geen optie. Het ging daarom op zoek naar een passende herbestemming van het oude stadhuis. Uit een voorstudie bleek dat het behouden van de ceremoniële functie en het uitbouwen van een professioneel toeristisch onthaal de meest haalbare en wenselijke kaart voor het stadhuis was. Het stadsbestuur wist haar plannen in de loop van 2017 te realiseren. Het stadhuis doet sindsdien dienst als toeristisch onthaal en als stedelijke ontvangst- en ceremonieruimte. Het belfort behield haar functie als stadstoren.

De herbestemming van het stadhuis paste binnen de beleidsprincipes die het stadsbestuur en de verschillende stadsdiensten aan het uitzetten zijn om van Lier een 'verantwoordelijke en verbonden stad' te maken:⁷⁸

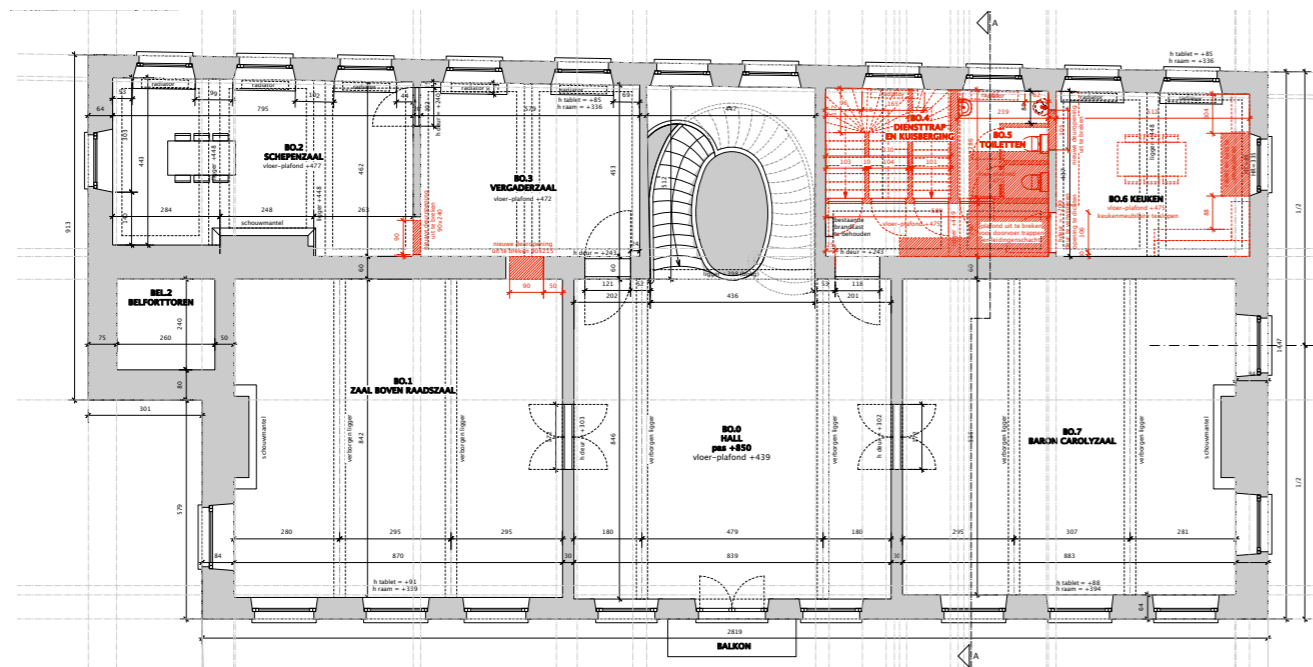
Lier is een schitterende historische stad. De geschiedenis heeft Lier gekneed tot de eigenzinnige en mooie stad die ze vandaag is. De huidige bestuursploeg onderschreef deze kwaliteiten in haar beleidsnota van 2013. Ze stelde dat de Lierse eigenheid en het uitzicht van 'Schoon Lier' bewaard moeten blijven. Het aanwezige erfgoed bepaalt mee deze eigenheid. Via het behoud, het beheer en de ontsluiting van dat erfgoed kunnen de kenmerken en de kwaliteiten van de stad Lier zichtbaar en beleefbaar worden gemaakt.

Bij de herbestemming van het stadhuis heeft het stadsbestuur hierop ingespeeld door het onroerend erfgoed van het stadhuis met belfort voor de toekomst te vrijwaren. Daarnaast bleven enkele kunstwerken van Van Boeckel, Timmermans en Opsomer bewaard in het stadhuis en is het stadhuis opgenomen in enkele geleide stadsbezoeken. Het stadhuis en het belfort blijven op deze manier herkenbare stadsbakens voor Lierenaars en niet-Lierenaars..

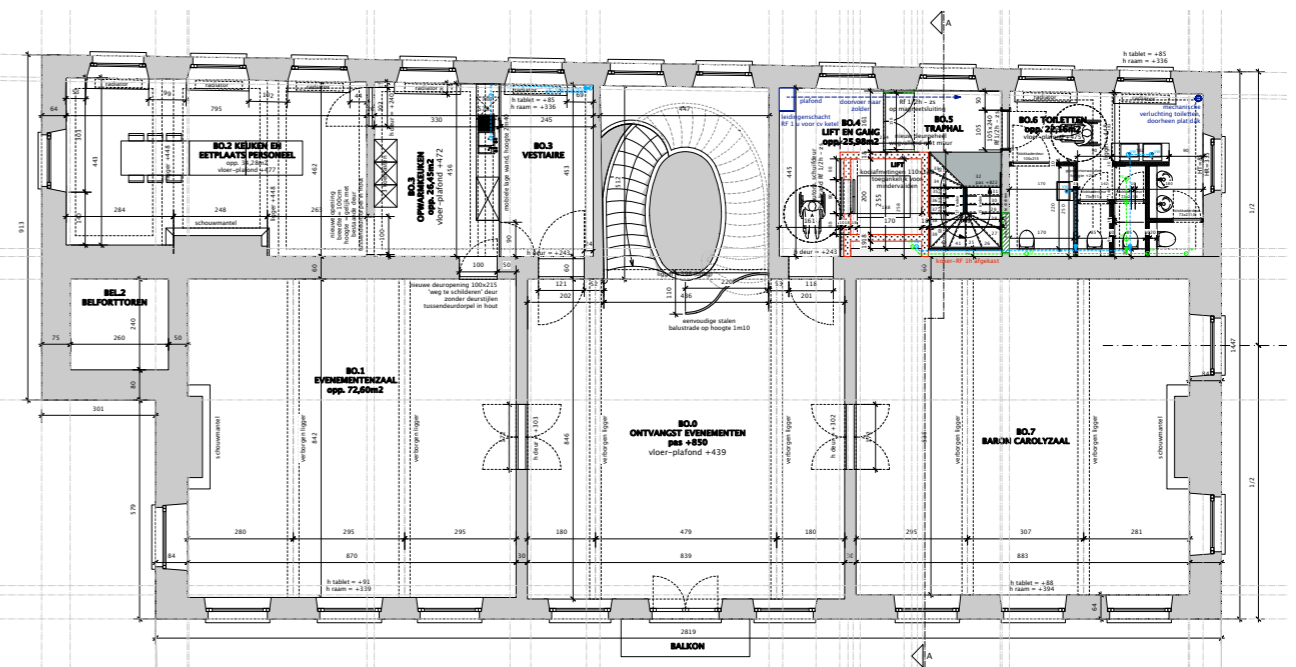
Lier is een groeiende stad. De stad zal zich de komende jaren verder ontwikkelen. Het inwonersaantal zal toenemen en de binnenstad zal als woonkern worden versterkt en gemoderniseerd. Die verandering mag het historische en kleinstedelijke karakter van Lier evenwel niet aantasten. Het stadsbestuur is zich ervan bewust dat in 'de strijd om de ruimte' het aanwezige erfgoed onder druk kan komen te staan.

De stad Lier weet dat dit geen gemakkelijke evenwichtsoefening is, maar wil het aanwezige erfgoed wel aanwenden om duurzaam ruimtegebruik te promoten. Onroerend erfgoed heeft een onmiskenbare en positieve invloed op de ruimtelijke kwaliteit van een stad en haar omgeving. Het kan bijgevolg als motor worden aangewend voor nieuwe ontwikkelingen. Zulke nieuwe ontwikkelingen kunnen in gang worden gezet door de aanwezigheid van erfgoed, maar ze kunnen ook het aanwezige erfgoed inschakelen in hun opzet.

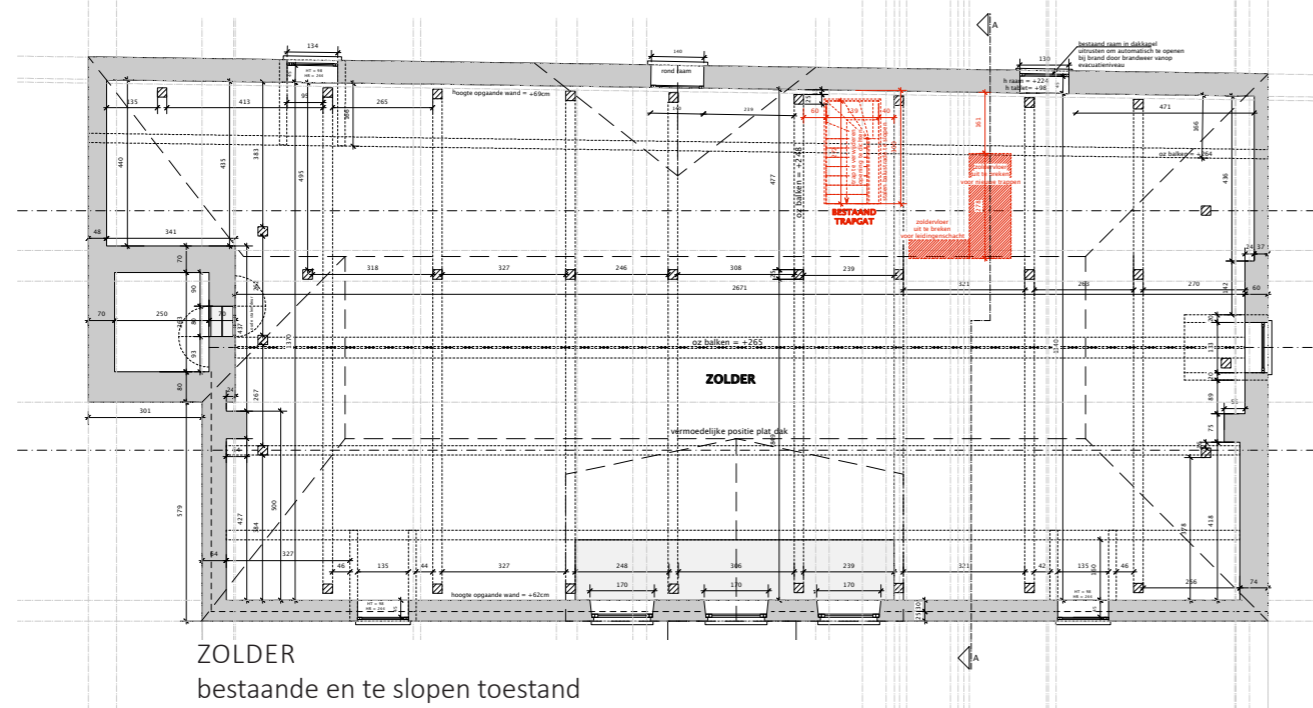
⁷⁸ 'Lier, verantwoordelijk en verbonden', bestuursakkoord 2013-2018, https://www.lier.be/Bestuur/Beleid_wetgeving/Bestuursakkoord_stad_Lier, laatst geraadpleegd op 11 april 2018.

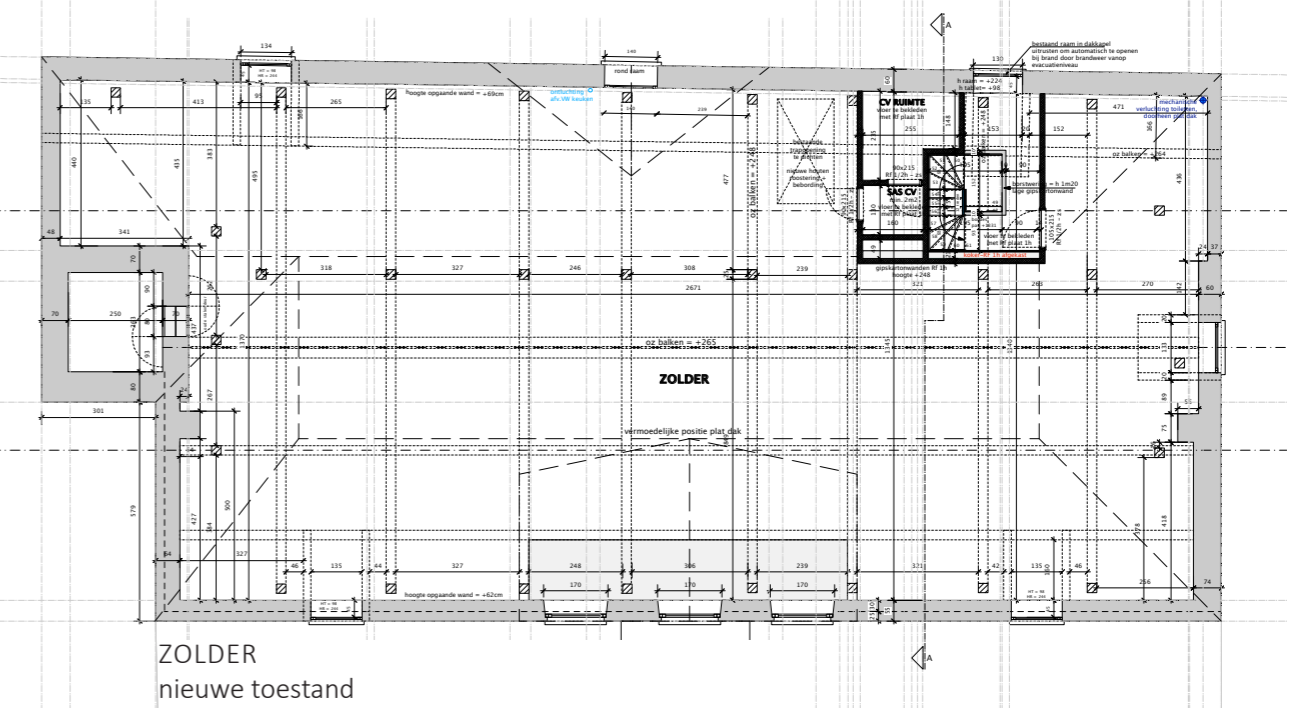
TWEDE VERDIEPING
bestaende en te slopen toestand

TWEDE VERDIEPING
nieuwe toestand

ZOLDER
bestaende en te slopen toestand

ZOLDER
nieuwe toestand

Afb. 72. plannen herbestemming, bron: Stad Lier.

Het stadsbestuur geeft daarom prioriteit aan het effectieve gebruik en hergebruik van het beschermde erfgoed. Door haar erfgoedsites opnieuw functioneel te maken wil ze het behoud op lange termijn ervan verzekeren. Op een creatieve en duurzame manier gaf ze ondertussen een herbestemming aan de oude kazerne van Lier aan het Paradeplein en het stadhuis op de Grote Markt. De oude kazerne doet sinds 2013 dienst als stadskantoor, het stadhuis huisvest sinds 2017 onder meer het toeristisch onthaal van de stad Lier. Twee voorbeeldprojecten waarbij het stadsbestuur het aanwezige erfgoed inschakelde in haar stadsontwikkeling, mét het nodige respect voor de draagkracht van het gebouw.

Het beleidsveld Onroerend Erfgoed moet volgens het huidige stadsbestuur blijvend een stem hebben binnen de verdere stadsontwikkeling van Lier. Dat is een ontwikkeling die ook geënt moet zijn op het verzekeren en het versterken van de ruimtelijke kwaliteit van de stad en haar omgeving. Het onderschrijven en het versterken van het onroerend erfgoed speelt daarin een onmiskenbare en positieve rol.

Lier is een toegankelijke stad. Het stadsbestuur streeft naar verbondenheid in haar stad. Het versterken van het sociaal weefsel en de toegankelijkheid van de stad en haar diensten zijn daarom speerpunten van het huidige beleid. De huidige bestuursploeg heeft de afgelopen jaren volop ingezet op het realiseren en/of versterken van zichtbare en toegankelijke aanspreekpunten voor alle burgers en bezoekers. Het toeristische onthaal in het stadhuis speelt hierin sinds 2017 een centrale rol. De moderne en open balie werd gerealiseerd om een zeer toegankelijke, klantvriendelijke dienstverlening te garanderen. Het stadhuis met belfort is op deze manier opnieuw een open huis van en voor iedereen. Het is een plaats waar mensen geïnformeerd worden over culturele en sociale activiteiten in de stad, een plaats waar mensen elkaar tijdens een receptie of evenement (terug)vinden. Op deze manier draagt de herbestemming van het stadhuis met belfort bij aan het sociale weefsel van de stad Lier.

5.1.2. Toekomstig behoud en beheer

Nu de herbestemming van het stadhuis bijna is afgerond, wil het stadsbestuur het bouwkundig erfgoed, dat het stadhuis en het belfort is, als een goede huisvader behouden en beheren. Dat wil ze bekomen door een beheerplan op te maken en de nodige restauratiedossiers (o.a. smeedijzeren hekwerk voor het stadhuis) in te dienen.

Met het opstellen van een beheersplan kan ze nu de lijnen voor de verdere zorg voor het aanwezige erfgoed uitzetten en dat voor de komende 20 jaar. Het beheersplan wordt gezien als een houvast voor de huidige en toekomstige stadsbesturen en –diensten bij het behoud, het beheer en het onderhoud van het stadhuis en het belfort. Als visie- en werkdocument draagt het beheersplan dus bij aan de continuïteit van de actuele erfgoedzorg in Lier.

Voor de toekomst wenst het Lierse stadsbestuur:

- zich te blijven inspannen om de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren om het aanwezig erfgoed(waarden) in goede staat te houden.
- de huidige functie van het stadhuis als toeristisch onthaal en stedelijke ceremonie- en ontvangstruimte te behouden en te versterken.
- de huidige functie van het belfort als stads- en beiaardtoren te behouden en te versterken.
- het aanwezige erfgoed te valoriseren en te ontsluiten door het zichtbaar en kenbaar te maken.

Overeenkomstig het Onroerenderfgoeddecreet van 2013 heeft de Stad Lier als eigenaar van het stadhuis en het belfort op de Grote Markt te Lier trouwens de plicht om het aanwezige erfgoed in goede staat te houden en de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren. Bij gebruik, onderhoud en eventuele aanpassingen of uitbreidingen van de gebouwen dient het stadsbestuur dan ook uit te gaan van het behoud of de versterking van de erfgoedwaarden die tot de bescherming hebben geleid, overeenkomstig Onroerenderfgoedbesluit art. 6.1.1-6.3.28 en Onroerenderfgoeddecreet art. 6.4.1-6.4.10.

Het stadsbestuur staat daarenboven achter het principe dat alle ingrepen de beschermde erfgoedwaarden zullen ondersteunen en een meerwaarde zullen zijn voor het beschermde goed. Ze voorkomt dat er ingrepen, verbouwingen of aanpassingen gebeuren die onoordeelkundig en onherroepelijk zijn, en die een nefast verlies voor de beschreven en gemotiveerde waarden van het beschermde erfgoed tot gevolg hebben. In de eerste plaats behelst dit alles de instandhouding van de voor de erfgoedwaarden bepalende externe en interne, decoratieve en constructieve elementen, door middel van vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen.

Naast de verplichtingen die voortvloeien uit het bovenstaande decreet engageert het bestuur zich als beheerder en eigenaar van het stadhuis en het belfort met dit beheersplan om een duidelijke en duurzame beheersvisie op te stellen voor dit beschermd monument. De visie verduidelijkt hoe de Stad Lier dit erfgoed in de toekomst ziet en hoe ze de vooropgestelde visie wenst na te streven aan de hand van doelstellingen.

De Stad Lier neemt dus haar verantwoordelijkheid op en treedt op als opdrachtgever van dit beheersplan en als bouwheer voor restauratie- en onderhoudswerkzaamheden.

5.2. Beheersdoelstellingen

5.2.1. Actuele toestand van het bouwkundig erfgoed

Het stadhuis en het belfort zijn momenteel in vrij goede staat. Dit is te danken aan de verschillende restauratie- en onderhoudscampagnes van de afgelopen twee decennia. In 2002-2006 liet het toenmalige stadsbestuur met behulp van een restauratiepremie nog grote en kleine bouwkundige restauratiewerken uitvoeren aan het belfort en het dak van het stadhuis. Daarnaast voerde Monumentenwacht vzw op regelmatige tijdstippen inspecties (inclusief kleine noodherstellingen) uit.

In 2016-2017 maakte het stadsbestuur vervolgens middelen vrij voor de herbestemming van het stadhuis. Een herbestemming die gepaard ging met de nodige aanpassings- en verfraaiingswerken, maar zonder een allesomvattende restauratiecampagne van het gebouw. De werkzaamheden bestonden onder meer uit het plaatsen van een modern onthaal voor de toeristische dienst in de raadzaal, het oprissen en inrichten van de achterliggende ruimten voor het personeel van de toeristische dienst, het plaatsen van een nieuwe tochtal in de inkomhal, een technische ruimte in de kelder, een keuken op de bovenste verdieping en sanitair in de kelder. Een moderne trappenhall met lift werd ook ingepast om de toegang tot de verschillende ruimten te verbeteren.

Ondanks de recente inspanningen heeft het stadhuis nood aan bijkomende herstel- en restauratiewerken om verlies van erfgoedwaarden tegen te gaan. De hierboven opgesomde werken stonden namelijk enkel in het teken van de 'functionele' herbestemming van het gebouw.

Het meest dringende is het herstel van het 18de-eeuwse smeedijzeren hekwerk dat momenteel in een zeer slechte staat verkeert. Corrosie heeft het smeedwerk aangetast waardoor sommige sierelementen zijn afgebroken en verdwenen. Om verder verlies van dit waardevol smeedwerk te voorkomen, dringt een totaalrestauratie zich op. Zowel het smeedwerk voor de pui als dat op de centrale buitentrap en het balkon moeten het onderwerp zijn van een restauratiedossier. Het gecorrodeerde smeedwerk heeft ondertussen ook de aangrenzende natuurstenen aangetast. Dergelijke gevolgschade krijgt eveneens de nodige aandacht binnen dit beheersplan. Ter voorbereiding van het restauratiedossier van het hekwerk liet het stadsbestuur in 2014 een uitgebreid onderzoeksrapport schrijven door het architectenbureau Erfgoed&Visie uit Malle.

Ter hoogte van de gevels en de daken van het stadhuis en het belfort zijn verschillende schadebeelden aangetroffen: Plaatselijk zijn beschadigde leien of loodbekledingen te herstellen. Voegwerk is soms uitgespoeld of ingescheurd. De natuur- en bakstenen zijn bevuild of begroeid door mossen. Het buitenschrijnwerk is recent gedeeltelijk geschilderd, zonder evenwel de waardevolle 18de-eeuwse schuiframen aan een groot onderhoud te onderwerpen. Tijdens de rondgang werden bijgevolg gebroken glaspaneeltjes, verstopte condensgootjes, haperend hang- en sluitwerk, verschraald schilderwerk ... aangetroffen.

De bovenstaande diagnose vraagt om een algemeen nazicht met bijhorende herstel- en onderhoudsmaatregelen van de buitenzijde van het stadhuis en het belfort. Het gaat evenwel om een typerend schadebeeld voor een gebouw dat onderhevig is aan weer en wind en is niet alarmerend. Mits het belfort recent werd gerestaureerd is het schadebeeld hier beperkter dan dat van het stadhuis. De laatste grote restauratiecampagne van het stadhuis dateert uit de jaren 1960.

Bij de herbestemming van het stadhuis werd een groot deel van het meubilair en de kunstcollectie overgebracht naar het depot van het stedelijk museum Wuyts-Van Campen & Baron Caroly. De stukken worden daar nu als 'erfgoed' veilig bewaard. Door een aantal ruimten vrij te maken, kon

het stadsbestuur de nieuwe functies inschuiven in het stadhuis. De vereiste aanpassingswerken werden daarop in 2017 – grotendeels – voltooid. Het interieur kreeg een opfrisbeurt.

In 2018 heeft het bestuur nog de nodige middelen klaarstaan om verder te werken aan de herbestemming van de kelderverdieping- waar enkele ruimten wachten op een herinrichting- en het herschilderen van een aantal ruimten (o.a. plafonds van de centrale hal). In het kader van deze schilderwerken aan het interieur van het stadhuis liet het stadsbestuur in 2017 een stratigrafisch kleurenonderzoek uitvoeren door studie bureau Ornament.

Tijdens het vooronderzoek van dit beheersplan en uit recente inspectieverslagen van Monumentenwacht vzw blijkt evenwel dat het interieur van het stadhuis én het belfort bijkomende schadebeelden vertonen en noden hebben.

Zo werden in het interieur van het stadhuis verschillende kleine gebreken vastgesteld aan stenen en houten vloeren, aan het houten binnenschrijnwerk (o.a. deuren, lambrisering, luiken, ...), aan meubilair, aan schouwen etc. Op korte termijn kunnen enkele noodherstellingen (bijvoorbeeld herstelling van een lekkende verwarmingsleiding) en het opstellen van een plan voor het regulier onderhoud en gebruik van het gebouw verlies van en schade aan het waardevolle interieur voorkomen. Op middellange termijn hebben dan vooral de 18de-eeuwse schuiframen en de plafond- en wandschilderingen in de raad- en trouwzaal nood aan een grondige restauratie. De schuiframen zijn recent deels geschilderd. Een grondige restauratie van het hout, alsook het hang- en sluitwerk, is echter nodig om de ramen verder te beschermen en opnieuw functioneel te maken. Hierbij kan bijzondere aandacht uitgaan naar de houten binnenluiken, die deels de oplossing kunnen zijn in het afweren van het sterke zonlicht. De plafond- en wandschilderingen dragen op hun beurt littekens van oude, onoordeelkundige herstellingen. Enkele doeken zijn ook verzakt waardoor een sterke glooiing is ontstaan en het risico op verlies reëel is. Op lange termijn kunnen kleine gebreken aan vloeren, schrijnwerk, luchters, ... worden geëvalueerd en worden hersteld.

5.2.2. Beheersdoelstellingen

De vooropgestelde beheersvisie voor de komende 20 jaar beoogt in de eerste plaats aldus het behoud en het beheer van het stadhuis en het belfort, zodat de erfgoedwaarden voor de toekomst worden bewaard. Daarnaast wil het beheersplan verdere invulling geven aan de herbestemming van het stadhuis als toeristisch onthaal en stedelijke ceremonie- en ontvangstruimte. Dat wil ze doen zonder de draagkracht van de twee gebouwen uit het oog te verliezen.

Op basis van bovenstaande visie worden de volgende beheersdoelstellingen in dit beheersplan vooropgesteld:

- Doelstelling 1** Behoud en beheer van de erfgoedwaarden van het stadhuis en het belfort.
- Doelstelling 2** Het verder uitbouwen van een duurzaam toeristisch en cultureel medegebruik van het stadhuis.

Tot slot wil het beheersplan ook bijdragen aan het draagvlak voor erfgoed(zorg). Het beheer en het behoud van een gebouw kan slechts bestendig worden als de gebruikers zich bewust zijn van de waarden van het aanwezige erfgoed. Bij het uitschrijven van dit beheersplan is dit geen aparte doelstelling, maar zal hieraan de nodige aandacht worden geschonken bij het uitschrijven van de maatregelen.

In het hiernavolgende hoofdstuk 6 worden de beheersdoelstellingen uitgeschreven in concrete maatregelen en acties zodat het beheersplan een praktisch instrument is voor de Stad Lier.

6. Opsomming van de werkzaamheden

Als eigenaar van het stadhuis [S] en het belfort [T] en als opdrachtgever van het beheersplan ziet de Stad Lier toe op de opvolging en de evaluatie van de hierna beschreven doelstellingen en maatregelen. Bij toekomstige werkzaamheden treedt ze op als bouwheer.

De vooropgestelde maatregelen zijn zo opgesteld dat de beheersdoelstellingen uit hoofdstuk 5 gerealiseerd kunnen worden.

6.1. Werkzaamheden

Doelstelling 1 Behoud en beheer van de erfgoedwaarden van het stadhuis en het belfort

MAATREGEL 1 RESTAURATIE EN ONDERHOUD VAN HET HEKWERK VOOR DE PUI VAN HET STADHUIS (CFR. ONDERZOEKSRAPPORT IN OPDRACHT VAN DE STAD LIER VAN ERFGOED&VISIE BVBA M.B.T. HET HEKWERK, 2012)

ACTIE 1: KLEURONDERZOEK NAAR DE AFWERKINGSLAGEN VAN HET SMEEDWERK VAN HET STADHUIS (ONDERZOEKSPREMIE);

De oorspronkelijke kleurstelling van het smeedwerk werd in het onderzoeksrapport van Erfgoed&Visie niet diepgaand onderzocht. In het rapport worden wel de vermoedens geuit dat het hekwerk ooit een blauwe afwerkingslaag had. Een kleurenonderzoek zal de basis vormen voor het herstel van de afwerkingslagen van het smeedwerk.

ACTIE 2: DEMONTEREN VAN HET SMEEDIJZEREN HEKWERK TER PLAATSE;

De schade aan het smeedwerk bevindt zich grotendeels tussen en onder fijne decoratieve elementen en op aansluitingspunten. Om de herstelling ervan grondig en duurzaam te kunnen uitvoeren, wordt het smeedwerk van de pui best ter plaatse gedemonteerd en naar een atelier getransporteerd. Tijdens de demontage dient de aannemer een rapportage op te maken. In het atelier maakt de restaurateur een inventaris op van de loszittende decoratieve elementen die hij verder demonteert.

ACTIE 3: HERSTELLEN VAN HET SMEEDWERK IN HET ATELIER;

In het atelier worden de ontbrekende en zwaar beschadigde onderdelen bijgesmeed en/of vervangen op basis van de bestaande decoratieve elementen. Het herstel bestaat uit het hernieuwen of herstellen van de verdwenen of in slechte toestand zijnde elementen. Dit dient te worden uitgevoerd in smeedijzer van dezelfde kwaliteit, vorm, afmetingen en wijze van bewerking. Het oorspronkelijke werk is de referentie. De decoratieve elementen worden daarom gesmeed en niet gelast.

Het geheel heeft daarnaast nood aan een anti-corrosie behandeling. De bestaande verflagen worden verwijderd. Het naakte smeedwerk krijgt vervolgens een nieuwe en passende beschermlaag.

ACTIE 4: HERSTELLEN VAN DE NATUURSTEEN EN DE AANSLUITINGEN TER PLAATSE;

De natuursteen is licht aangetast door de roestige aansluitingen met het smeedijzeren hekwerk. Na het demonteren van het smeedwerk kunnen de beschadigde dorpels worden hersteld en gereinigd. De scheuren in de treden zijn hierbij te verlijmen en het voegwerk te herstellen.

ACTIE 5: HERMONTEREN VAN HET SMEEDIJZEREN HEKWERK IN HET ATELIER EN TER PLAATSE;

Na herstel wordt het geheel opnieuw gemonteerd in het atelier. Het hekwerk dient vervolgens op een veilige manier te worden vervoerd naar het stadhuis. Ter plaatse wordt het smeedwerk terug op zijn oorspronkelijke plaats gemonteerd. De aansluitingen worden opnieuw geschilderd. De hechtpunten in de natuursteen worden met lood opgegoten.

ACTIE 6: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE PUI.

Het nakijken en het onderhouden van de pui zijn belangrijk om toekomstige corrosie van het smeedwerk te voorkomen. De natuurstenen dorpels dienen tijdens het regulier onderhoud te worden gereinigd en ontdaan van mos en onkruid. Het smeedwerk wordt het best om de 5 jaar herschilderd (cfr. Monumentenwacht vzw, *Onderhoud van ijzerwerk*, 2012).

MAATREGEL 2 RESTAURATIE EN ONDERHOUD VAN HET BALKON OP DE BOVENVERDIEPING VAN HET STADHUIS

ACTIE 1: SCHILDEREN VAN DE SMEEDIJZEREN BORSTWERING VAN HET BALKON;

Het smeedwerk is intact, maar dient gezandstraald, gemetalliseerd en geschilderd (kleur te bepalen op basis van kleuronderzoek) te worden om corrosie en gevolgschade tegen te gaan.

ACTIE 2: HERSTELLEN VAN DE AANSLUITING VAN HET SMEEDWERK MET DE NATUURSTEEN;

De roestvorming op het smeedwerk heeft voor scheurvorming gezorgd in de natuurstenen blokken aan weerszijde van de borstwering. De scheuren kunnen tijdelijk worden hersteld. Op lange termijn hebben de natuurstenen blokken evenwel nood aan een grondig herstel.

ACTIE 3: HERSTELLEN VAN DE SIERVAZEN;

De siervazen hebben uitgespoelde koolstofaders die het best met een aangepaste kalkmortel worden opgevuld. De aansluitingen zijn tevens te herstellen.

ACTIE 4: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN HET SMEEDIJZEREN BALKON.

Het smeedwerk moet tijdens het regulier onderhoud van het gebouw regelmatig gereinigd worden. Om de 5 jaar dient het smeedwerk te worden herschilderd om corrosie tegen te gaan.

MAATREGEL 3 ONDERZOEK NAAR DE BOUWHISTORIEK VAN HET STADHUIS EN HET BELFORT

ACTIE 1 KLEURONDERZOEK EN ONDERZOEK NAAR DE AFWERKINGSLAGEN VAN SCHRIJNWerk, GOTEN, MUURWERK ... (ONDERZOEKSPREMIE);

Ter bepaling van de historische kleuren en afwerkingen dient een diepgaand onderzoek te worden uitgevoerd. Ook stucplafonds zijn te onderzoeken. Dit onderzoek zal de basis vormen voor de verdere werken.

ACTIE2:(BOUW)HISTORISCHENMATERIAALTECHNISCHONDERZOEK(ONDERZOEKSPREMIE);

(Bouw)historisch en materiaaltechnisch onderzoek is uit te voeren over het oorspronkelijk interieur en stoffering (afwerking vloeren, wanden en plafonds) van het stadhuis. Dit onderzoek zal de basis vormen voor de verdere werken. Op basis van de resultaten van het onderzoek is na te gaan of bepaalde recente vloer-, wand- en/of plafondafwerkingen niet door beter aangepaste afwerking kan worden vervangen die beter aansluit bij de uitzonderlijke erfgoedwaarde van het gebouw. Een onderzoekspremie kan hiervoor (eventueel jaarlijks) worden aangevraagd.

MAATREGEL 4 HERSTEL EN ONDERHOUD VAN DE DAKEN VAN HET STADHUIS [S] EN HET BELFORT [T]⁸⁰

ACTIE 1: HERSTELLEN OF VERNIEUWEN VAN BESCHADIGDE LEIBEDEKKING EN NOKBEUGELS [S + T];

Bij deze werken is het aangewezen om t.b.v. de verluchting van de zolders monnikskappen in de dakbedekking aan te brengen.

ACTIE 2: HERSTELLEN VAN DAKAANSLUITINGEN EN DAKGOTEN [S + T];

De loden en gesoldeerde aansluitingen of naden worden nagekeken. Openstaande naden, slechte aansluitingen, openstaand noklood of scheuren worden hersteld. De loodaansluiting van het dakvlak van het stadhuis met het belfort vraagt om bijzondere aandacht, alsook de kilkeper- en keperafwerkingen. Het aanvoegen met kalkmortel is eveneens lokaal te herstellen.

ACTIE 3: VERVANGEN VAN NIET-GENORMEERDE LADDERHAKEN EN PLAATSEN VAN BIJKOMENDE VERANKERINGSPUNTEN [S + T];

Voor het onderhoud van de daken is een optimale toegankelijkheid, bereikbaarheid en veiligheid van bijzonder belang. Daken die relatief eenvoudig te bereiken zijn, zijn van genormeerde verankeringspunten te voorzien. De plaatsing ervan dient dusdanig uitgevoerd te worden, dat de veiligheid steeds gegarandeerd wordt (cfr. aanbevelingen van Monumentenwacht).

ACTIE 4: HERSTELLEN VAN DE DAKKAPellen [S];

Het voegwerk van de blauwe steen is te herstellen alsook de loden aansluitingen. Het houten schrijnwerk (incl. stopverf) is te schilderen en waar nodig lokaal te herstellen. Het hang- en sluitwerk is na te kijken en waar nodig te herstellen. Lokaal vertoont de blauwe steen een scheur. Deze is te verlijmen en bij te werken met restauratiemortel.

ACTIE 5: HERSTELLEN VAN HOUTWERK [T];

De houten balustrade is lokaal te herstellen en te schilderen. De perforatie van de ophanging van de klokken is waterdicht aan te werken.

80 Bij de bouwkundige inspectie van het exterieur door Monumentenwacht vzw (A-40/10178/2011/B) werd mogelijk een dakenplan opgemaakt. Op dit plan staan de gebreken aan het dak aangeduid. Dit is na te vragen bij Monumentenwacht vzw.

ACTIE 6: AANTASTING VAN AFVOERBUIZEN EN GOTEN VERMIJDEN DOOR PLAATSING STANKSLOTEN [S];

Aanwezigheid hiervan is te controleren en bij afwezigheid zijn deze aan te brengen om te vermijden dat de zure dampen de afvoerbuizen en aangrenzende goten aantasten.

ACTIE 7: ONTROESTEN EN SCHILDEREN (MOGELIJKS VERNIEUWEN) VAN GIETIJZEREN STANDPIJPEN [S];

Dit is noodzakelijk om (verdere) roestvorming te voorkomen.

ACTIE 8: AFDICHTEN VAN OPENINGEN OF HET PLAATSEN VAN BIJKOMENDE VOGELAFWERINGSSYSTEMEN [S + T];

Om te voorkomen dat vogels en andere dieren toegang krijgen tot het stadhuis en schade kunnen toebrengen, dienen de schoorstenen, de verluchtingen en andere openingen met gaas of andere vogelafwerende middelen te worden gedicht.

ACTIE 9: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DAKBEDEKKING, GOTEN EN WATERAFVOEREN [S + T].

De daken van het stadhuis en het belfort zijn moeilijk toegankelijk. Een hoogwerker is nodig om de dakbedekking te onderhouden en de goten jaarlijks (het liefst voor de winter) te reinigen. De moeilijk bereikbare delen worden daarom best tweejaarlijks nagekeken door een team van Monumentenwacht vzw. Zij kunnen tijdens hun inspectieronde ook kleine noodherstellingen uitvoeren.

MAATREGEL 5 HERSTEL EN ONDERHOUD VAN DE KAPCONSTRUCTIE VAN HET STADHUIS EN VAN DE VLOEREN VAN HET BELFORT

ACTIE 1: HERSTELLEN VAN HOUTEN TUSSENVLOEREN [T];

Het houtwerk van de vloeren is te controleren en waar nodig te herstellen i.f.v. een veilige toegang tot de klokken. Sterk ingerotte delen zijn te herstellen.

ACTIE 2: HERSTELLEN VAN DAKSTRUCTUREN [S];

Bijkomend onderzoek van houtborende insecten is noodzakelijk om de huidige activiteit en de mate van inrotting te bepalen. Dit is enkel lokaal het geval. Vervolgens zijn sterk ingerotte delen te vervangen of polymeerchemisch te herstellen. Actieve aantasting is te behandelen, preventieve behandeling is aangeraden. Enkele losgekomen verankeringen zijn terug te bevestigen in de structuur.

ACTIE 3: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE KAPCONSTRUCTIE EN DE ZOLDER [S + T].

Op regelmatige tijdstippen moeten de kapconstructies en de zolder van het stadhuis gecontroleerd worden op mogelijke vochtproblemen (bijvoorbeeld door gebroken leien), scheuren en ongedierte. Daarnaast dienen de vloeren van het belfort en de zolder van het stadhuis stofvrij gehouden te worden omdat stof hygroscopisch is en daardoor vocht aantrekt.

MAATREGEL 6 ONDERHOUD VAN HET UURWERK, DE KLOKKEN EN DE GEAUTOMATISEERDE BEIAARD VAN HET BELFORT

ACTIE 1: NAZICHT VAN DE KLOKKEN (+ TOEBEHOREN), HET UURWERK EN DE GEAUTOMATISEERDE BEIAARD DOOR EEN GESPECIALISEERDE FIRMA;

Een gespecialiseerde firma dient gecontacteerd te worden om de toestand van de klokken, het uurwerk en de geautomatiseerde beiaard te kunnen inspecteren. Op basis van dit verslag kunnen de nodige maatregelen worden genomen.

ACTIE 2: REGULIER ONDERHOUD VAN DE KLOKKEN (+ TOEBEHOREN), HET UURWERK EN DE GEAUTOMATISEERDE BEIAARD;

Een gespecialiseerde firma dient gecontacteerd te worden om te voorzien in het onderhoud van de klokken (+ toebehoren), het uurwerk en de geautomatiseerde beiaard.

ACTIE 3: BIJZONDERE WERKEN AAN DE KLOKKEN (+ TOEBEHOREN), HET UURWERK EN DE GEAUTOMATISEERDE BEIAARD.

Uitvoeren van herstellingen aan de klokken (+ toebehoren), het uurwerk en de geautomatiseerd beiaard, dit blijkt uit het inspectieverslag.

MAATREGEL 7 RESTAURATIE EN ONDERHOUD VAN DE GEVELS VAN HET STADHUIS EN HET BELFORT

ACTIE 1: INSPECTIE MET EEN HOOGTEWERKER VAN HET WAPENSCHILD VAN DE STAD LIER IN HET FRONTON VAN DE VOORGEVEL [S + T];

Het wapenschild is zonder een hoogtewerker niet bereikbaar. Een diagnose van de zachte Bentheimer zandsteen is nodig om passende maatregelen (zie actie 5) te kunnen treffen om deze steen in situ te kunnen bewaren voor de toekomst. Van deze gelegenheid wordt best gebruik gemaakt om de natuurstenen gevels van dichtbij te inspecteren.

ACTIE 2: HERSTELLEN VAN UITGESPOELDE VOEGEN [S + T];

De uitgespoelde voegen worden het best met een aangepaste kalkmortel hersteld. Het betreft veelal voegwerk van dorpels en lijsten met onderliggend voegwerk, alsook zones t.h.v. regenwaterafvoeren. Lokale barsten in het voegwerk zijn eveneens op te voegen.

ACTIE 3: HERSTELLEN OF VERNIEUWEN VAN DE LOODBEKLEDING (O.A. TOPGEVELBEËINDIGING, NOKKEN, WATERLIJSTEN, ...) [S + T];

Horizontale lijsten (onder fronton, van nokken,...) zijn te bekleden met lood, voorzien van een krul om enerzijds water op deze zones goed af te voeren en anderzijds storende druipsporen eronder te voorkomen.

ACTIE 4: LOKAAL REINIGEN VAN GEVELS OM VERDERE DEGRADATIE TE VOORKOMEN [S + T];

Lokaal is het natuurstenen of bakstenen metselwerk onder goten, lijsten, dorpels of t.h.v. regenwaterafvoeren of plinten vervuild of met mos begroeid. Om verdere degradatie te voorkomen zijn deze zones lokaal te reinigen.

ACTIE 5: LOKAAL NATUURSTEEN- EN/OF BAKSTEENMETSSELWERKHERSTEL OM VERDERE DEGRADATIE TE VOORKOMEN EN EEN GOEDE WATERHUISHOUDING EN STABILITEIT VAN DE GEVELS TE GARANDEREN [S + T];

Waar nodig is het natuurstenen metselwerk en parament met minerale mortel bij te werken, lokaal te verharden, zijn scheuren te verlijmen of kleine stukjes in te lijmen. Gescheurde of stukgevroren bakstenen zijn te vervangen.

ACTIE 6: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE GEVELS [S + T].

Enkele keren per jaar moeten de gevels van het stadhuis en het belfort worden geïnspecteerd. Door op regelmatige tijdstippen de gevels na te kijken, kan snel gereageerd worden op gebreken of schade. Het is wenselijk om twee- of vijfjaarlijks een afspraak te maken met Monumentenwacht vzw die het stadhuis en het belfort op moeilijk toegankelijke plaatsen kan inspecteren en onderhouden (bijvoorbeeld plantengroei op de toren verwijderen).

MAATREGEL 8 RESTAURATIE EN ONDERHOUD VAN HET BUITENSCHRIJNWERK

ACTIE 1: HERSTELLEN OF MOGELIJK MAKEN VAN WATERAFVOER [S];

De aanwezige condensgootjes zijn na te kijken en waar nodig terug open te maken. In de kelderramen zijn deze gootjes te voorzien, opdat het condenswater goed afgevoerd kan worden.

ACTIE 2: HERSTELLEN EN SCHILDEREN VAN HET BUITENSCHRIJNWERK [S];

De ramen boven de goot zijn dringend te herschilderen. Alle andere ramen werden gefaseerd geschilderd, waarbij de ramen in de zuidelijke zijgevel nog niet aan de beurt kwamen. Deze schilderwerken werden echter niet oordeelkundig uitgevoerd, waardoor een grondige herschildering zich opdringt om verdere degradatie van de ramen te voorkomen. De steenlijsten vertonen op veel plaatsen ernstige degradatie en de voeg tussen schrijnwerk en metselwerk is te herstellen.

ACTIE 3: VERVANGEN VAN GEBROKEN GLASPANEELTJES [S];

Enkele glaspaneeltjes zijn gebroken. Deze zijn in eenzelfde glasoort te vervangen of indien niet voorradig te verlijmen.

ACTIE 4: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN HET BUITENSCHRIJNWERK [S + T].

Na het groot onderhoud (inclusief herstel) moet het buitenschrijnwerk verder nagekeken en onderhouden worden. Het onderhoud houdt onder meer het reinigen van ramen en deuren in, het wegnemen van onkruid, het onderhouden van het schilderwerk van het buitenschrijnwerk (inclusief metalen onderdelen) na 3-5 jaar, het nakijken en bijregelen van hang- en sluitwerk, het reinigen van condensgootjes ... (cfr. onderhoudsfiche houten buitenschrijnwerk van Monumentenwacht vzw)

MAATREGEL 9 OPWAARDERING, RESTAURATIE EN ONDERHOUD VAN HET INTERIEUR VAN HET STADHUIS EN HET BELFORT

ACTIE 1: HERSTOFFEREN VAN HET INTERIEUR MET ORIGINELE MEUBELS- OF UITRUSTING;

Met de herbestemming in 2017 werd het merendeel van het interieur van het stadhuis verhuisd naar het stedelijk museum. Er is nu na te gaan welke originele meubels- of uitrusting (bijvoorbeeld: schilderijen inkomhal) terug geplaatst kunnen worden om het interieur van het stadhuis op te waarderen.

ACTIE 2: HERSTELLEN VAN GEBREKEN AAN HET HOUTEN BINNENSCHRIJNWERK EN DE INTERIEURAFWERKING IN HET STADHUIS DOOR EEN GESPECIALISEERD SCHRIJNWERKER [S];

De eikenhouten parketvloeren, binnendeuren, binnenluiken, trap ... vertonen scheuren, verzakkingen, lacunes of mechanische schade. De binnendeuren slepen, waardoor er schade ontstaat aan de vloeren. Deze gebreken dienen te worden hersteld om verder verlies te voorkomen. De houten binnenluiken worden hersteld zodat ze terug functioneel zijn en het interieur afschermen van het zonlicht.

Nota: De huidige antislipmatten tekenen af op de houten vloeren. Deze matten dienen door een kleurloze naaldvilt te worden vervangen.

ACTIE 3: HERSTELLEN VAN DE LAMBRISERING MET BIJHORENDE PLAFOND- EN WANDSCHILDERINGEN EN SCHILDERIEN IN DE RAADZAAL [S];

De muren in de raadzaal zijn volledig bekleed met een houten lambrisering met daarin spiegels, plafond- en wandschilderingen, deuren en kasten. Het houtwerk is plaatselijk gescheurd. Open voegen zorgen ervoor dat bepaalde ornamenten niet stevig genoeg meer bevestigd zijn. Verflagen stuwen op of schilferen plaatselijk af. In de daardoor ontstane lacunes zijn oudere afwerkingslagen zichtbaar.

De wandschilderingen zijn in het verleden onoordeelkundig gerestaureerd (o.a. te hard gereinigd, verkeerd bevestigd, ...). Enkele doeken zijn verzakt waardoor een sterke glooiing is ontstaan.

ACTIE 4: HERSTELLEN VAN DE SCHILDERIEN MET PUTTI EN LEEUWEN IN DE TROUWZAAL [S];

De drie schilderijen zijn geschilderd op doek. Ze zijn vermoedelijk op een raam gespannen dat in de muur vast zit. De vergulde lijsten zijn op de muur aangebracht. De schilderijen vertonen sporen van vuil, oude druip- en vochtsporen, stoplappen en overschilderingen. De verflaag is gecraqueleerd.

ACTIE 5: SCHILDEREN VAN DE STUCWERKPLAFONDS OP HET SCHOON VERDIEP EN DE BOVENVERDIEPING [S];

Het stucwerk moet met een aangepaste verf worden geschilderd. De detaillering van de ornamenten mag niet achter een dikke laag verf verloren gaan. De oorspronkelijke kleurstelling van de plafonds werd in 2017 onderzocht tijdens een verkennend stratigrafisch kleurenonderzoek (cfr. Ornament, Stadhuis Lier – Stratigrafisch vooronderzoek, 2017). In overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed dient een passende kleurstelling op de plafonds te worden toegepast.

ACTIE 6: FIXEREN VAN OPSTUWENDE VERFLAGEN EN VERGULDINGEN OP DE SCHOUWBOEZEMS [S];

Verflagen zijn plaatselijk verloren gegaan door mechanische schade of opstuwende verf. Om verder verlies tegen te gaan moet de afwerkingslaag worden gefixeerd.

ACTIE 7: HERSTELLEN VAN GEBREKEN AAN DE STENEN VLOER IN DE INKOMHAL [S];

Loszittende tegels en voegen moeten worden hersteld om verder verlies tegen te gaan.

ACTIE 8: HERSTELLEN VAN DE GLAZEN LUCHTERS [S];

De luchters zijn vuil. Enkele glaselementen vertonen sporen van glasverwering. De bevestigingen van de glazen sierelementen zijn plaatselijk verouderd of onoordeelkundig vastgemaakt. De elektrificatie is waarschijnlijk ook verouderd. Na een algemeen nazicht van de luchters, dienen de zwakke punten te worden hersteld om verlies te voorkomen.

ACTIE 9: CONTROLEREN OP EN BESTRIJDEN VAN BIOLOGISCHE AANTASTING DOOR DIEREN EN INSECTEN [S + T];

De duivenwering moet bij regelmaat nagekeken worden. Het interieur wordt daarnaast ook best geïnspecteerd op houtaantastende insecten, vliegen en ander ongedierte. Een tijdige bestrijding kan een schadelijke uitbreiding voorkomen.

ACTIE 10: VERLUCHTEN VAN DE KELDERVERDIEPING [S];

Bij regelmaat moeten de verschillende ruimten van de kelder verdieping van het stadhuis worden verlucht. Een natuurlijke ventilatie kan bekomen worden door ramen en deuren open te zetten. Een goede ventilatie beschermt de kelder tegen vochtproblemen.

ACTIE 11: OPMAKEN VAN EEN SCHOONMAAKPLAN VOOR HET REGULIERE ONDERHOUD [S + T];

Voor alle ruimten en objecten wordt een aangepast schoonmaakplan opgesteld waarin duidelijke afspraken en richtlijnen (o.a. boenen van houten vloeren, stof verwijderen, reinigen van luchters en haardijzers, ...) staan opgesomd om het interieur van het stadhuis te onderhouden.

ACTIE 12: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN HET INTERIEUR DOOR PROFESSIONELE EXTERNEN [S + T].

Voor het behoud van het interieur is het wenselijk om ook hier regelmatig beroep te doen op de expertise van Monumentenwacht vzw. Zij kunnen een uitvoerige inspectie van het gebouw uitvoeren en kleine noodherstellingen uitvoeren.

MAATREGEL 10 OPTIMALISATIE VAN HET KLIMAAT IN HET STADHUIS IN FUNCTIE VAN HET BEHOUD VAN DE HISTORISCHE EN ARTISTIEKE ERFGOEDWAARDEN VAN HET INTERIEUR EN HET COMFORT VAN DE GEBRUIKER

ACTIE 1: HERSTELLEN EN OPTIMALISEREN VAN DE VERWARMING;

De bestaande radiatoren veroorzaken vochtschade aan de muren en de vloeren. De boosdoener is vermoedelijk een slechte dichting aan een verwarmingsbuis of de radiatorknop. Het geheel van radiator en bouwkundige afwerking is te optimaliseren zowel naar rendement als naar warmteafgifte i.c.m. luchtvochtigheid i.f.v. een optimale conservatie van de waardevolle inrichtingen.

ACTIE 2: WEGNEMEN VAN DE TOCHT IN DE INKOMHAL;

Recent werd een reversibele glasconstructie als tochtportaal ingepast in de ontvangsthal van het stadhuis. De glasconstructie is evenwel niet volledig gesloten. Via openstaande naden vindt de tocht zijn weg. Deze naden dienen gedicht te worden om de luchtstroom tegen te gaan.

ACTIE 3: AANBRENGEN VAN ZONWERING VOOR DE GROTE RAMEN;

Het stadhuis heeft op iedere verdieping grote 18de-eeuwse ramen met vaak nog origineel 18de-eeuws Boheems glas. De ramen laten veel licht en bijgevolg ook warmte binnen. Het licht en de warmte brengen evenwel schade (o.a. verkleuring houten parket) toe aan het interieur. Omdat de ramen een hoge erfgoedwaarde hebben en beeldbepalend zijn voor het gebouw, moet worden gezocht naar een passende zonwering. De originele binnenluiken kunnen na restauratie hiervoor deels een oplossing zijn. Ook het plaatsen van historisch verantwoorde nieuwe binnenluiken behoort tot de mogelijkheden.

ACTIE 4: UITVOEREN VAN EEN ENERGIEAUDIT;

Voor het behouden van het historisch waardevol interieur levert een energieaudit de nodige inzichten om passende maatregelen te treffen.

ACTIE 5: MONITOREN VAN HET BINNENKLIMAAT;

Voor een duurzaam behoud van het interieur en de cultuurgoederen speelt het binnenklimaat een belangrijke rol. De temperatuur en de relatieve luchtvochtigheid dienen gemonitord te worden om na te gaan hoe het klimaat in het stadhuis is of evolueert. Tijdens de monitoring wordt een logboek bijhouden om de resultaten van de monitor te kunnen koppelen aan de weersomstandigheden en de activiteiten in het stadhuis. Indien nodig worden bijkomende maatregelen getroffen om het binnenklimaat te verbeteren.

ACTIE 6: CONTROLEREN EN ONDERHOUDEN VAN DE VERWARMINGSINSTALLATIE.

De verwarmingsinstallatie moet (verplicht onderhoud van centraal stooktoestel vanaf 20 kW) ieder jaar onderhouden en gekeurd worden. De schoorsteen moet daarbij tweemaaljaarlijks worden gereinigd.

MAATREGEL 11 ONDERHOUD VAN DE VEILIGHEIDSINRICHTING

ACTIE 1: CONTROLE EN KEURING VAN DE BRANDETECTIE EN –BESTRIJDING [S + T];

De brandblusapparaten moeten binnen de aangegeven termijnen (zie toestel) worden gecontroleerd. De voorkeur gaat uit naar CO₂-blussers, eventueel in combinatie met schuimblussers. De detectoren moeten bij regelmaat worden gecontroleerd of ze nog werken.

ACTIE 2: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE BLIKSEMAFLEIDINGSINSTALLATIE [T].

Doelstelling 2 Het uitbouwen van een duurzaam toeristisch en cultureel medegebruik van het stadhuis.

MAATREGEL 1 OPTIMALISEREN VAN HET DAGELIJKSE GEBRUIK IN FUNCTIE VAN HET BEHOUD EN HET BEHEER VAN DE ERFGOEDWAARDEN

ACTIE 1: OPMAKEN VAN EEN CALAMITEITENPLAN;

ACTIE 2: OPVOLGING VAN HET NALEVEN VAN HET GEBRUIKERS- EN VERHUURREGLEMENT;

Om het interieur te kunnen beschermen tijdens evenementen moet een gebruikersreglement worden nageleefd. In dit plan staan de technische fiche van de ruimte, de huisregels en bijkomende richtlijnen opgesomd. Enkele aandachtspunten daarbij zijn: de houten vloeren beschermen met tapijt tijdens evenementen, het meubilair opheffen bij verplaatsing en niet schuiven, het plaatsen van wieltjes onder stoelen, het gebruik van aangepaste poetsmaterialen, ...

ACTIE 3: NAZICHT EN ONDERHOUD VAN DE TECHNIEKEN;

Recent werden de verlichting en andere technieken (internet, telefonie ...) in functie van de herbestemming van het stadhuis vernieuwd. Deze technieken moeten blijvend worden nagekeken en onderhouden.

ACTIE 4: ONTSLUITEN VAN DE ERFGOEDWAARDEN VAN HET STADHUIS EN HET BELFORT.

De zorg voor een monument moet gedragen worden door haar gebruikers. Inzetten op bewustwording rond de waarden van een monument bij zijn gebruikers en bezoekers draagt bij aan een duurzaam behoud en beheer van het aanwezige erfgoed.

6.2. Werkzaamheden in tabelvorm

In toepassing van artikel 10.2.1. van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 kan de Vlaamse Regering binnen de perken van de daartoe op de begroting van de Vlaamse Gemeenschap beschikbare kredieten premies toekennen en meerjarenpremie-overeenkomsten sluiten. De betoelaagbaarheid van de werkzaamheden zal later worden afgetoetst.

Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
DOELSTELLING 1: BEHOUD EN BEHEER VAN DE ERFGOEDWAARDEN VAN HET STADHUIS EN HET BELFORT				
Maatregel 1	Restauratie en onderhoud van het hekwerk voor de pui van het stadhuis			
	Actie 1	Kleuronderzoek naar de afwerkingslagen van het smeedwerk van het stadhuis (onderzoekspremie)	eenmalig	nee
	Actie 2	Demonteren van het smeedijzeren hekwerk ter plaatse	eenmalig	nee
	Actie 3	Herstellen van het smeedwerk in het atelier	eenmalig	nee
	Actie 4	Herstellen van de natuursteen en de aansluitingen ter plaatse	eenmalig	nee
	Actie 5	Hermonteren van het smeedijzeren hekwerk in het atelier en ter plaatse	eenmalig	nee
	Actie 6	Nazicht en onderhoud van de pui	jaarlijks nazicht, vijfjaarlijks onderhoud	NVT*/nee voor schilderwerken
Maatregel 2	Restauratie en onderhoud van het balkon op de bovenverdieping van het stadhuis			
	Actie 1	Schilderen van de smeedijzeren borstwering van het balkon	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen van de aansluiting van het smeedwerk met de natuursteen	eenmalig	nee
	Actie 3	Herstellen van de siervazen	eenmalig	nee
	Actie 4	Nazicht en onderhoud van het smeedijzeren balkon	jaarlijks nazicht, vijfjaarlijks onderhoud	NVT/nee voor schilderwerken
Maatregel 3	Onderzoek naar de bouwhistoriek van het stadhuis en het belfort			
	Actie 1	Kleuronderzoek en onderzoek naar de afwerkingslagen van schrijnwerk, goten, muurwerk ... (onderzoekspremie)	niet limitatief	nee
	Actie 2	(Bouw)historisch en materiaaltechnisch onderzoek (onderzoekspremie)	niet limitatief	nee

* Niet van toepassing, geen toelatingsplicht.

Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
Maatregel 4	Herstel en onderhoud van de daken van het stadhuis [S] en het belfort [T]			
	Actie 1	Herstellen of vernieuwen van beschadigde leibedekking en nokbeugels [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen van dakaansluitingen en dakgoten [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 3	Vervangen van niet-genormeerde ladderhaken en plaatsen van bijkomende verankeringspunten [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 4	Herstellen van de dakkapellen [S]	eenmalig	nee
	Actie 5	Herstellen van houtwerk [T]	eenmalig	nee
	Actie 6	Aantasting van afvoerbuizen en goten vermijden door plaatsing stanksloten [S]	eenmalig	ja
	Actie 7	Ontroesten en schilderen (mogelijks vernieuwen) van gietijzeren standpijpen [S]	eenmalig, vijfjaarlijks herhalen	nee
	Actie 8	Afdichten van openingen of plaatsen van bijkomende vogelafweringsystemen [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 9	Nazicht en onderhoud van dakbedekking, goten en waterafvoeren [S + T]	jaarlijks	ja
Maatregel 5	Herstel en onderhoud van de kapconstructie van het stadhuis en van de vloeren van het belfort			
	Actie 1	Herstellen van houten tussenvloeren [T]	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen van dakstructuren [S]	eenmalig	nee
	Actie 3	Nazicht en onderhoud van de kapconstructie en de zolder [S + T]	jaarlijks	NVT
Maatregel 6	Onderhoud van het uurwerk, de klokken en de geautomatiseerde beiaard van het belfort			
	Actie 1	Nazicht van de klokken (+ toebehoren), het uurwerk en de geautomatiseerde beiaard door een gespecialiseerde firma	eenmalig	NVT
	Actie 2	Regulier onderhoud van de klokken (+ toebehoren), het uurwerk en de geautomatiseerde beiaard	jaarlijks	NVT
	Actie 3	Bijzondere werken aan de klokken (+ toebehoren), het uurwerk en de geautomatiseerde beiaard	eenmalig	nee
Maatregel 7	Restauratie en onderhoud van de gevels van het stadhuis en het belfort			
	Actie 1	Inspectie met een hoogtewerker van het wapenschild van de stad Lier in het fronton van de voorgevel [S + T]	eenmalig	ja
	Actie 2	Herstellen van uitgespoelde voegen [S + T]	eenmalig, herhalen na controle	nee

Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
	Actie 3	Herstellen of vernieuwen van de loodbekleding (o.a. topgevelbeëindiging, nokken, waterlijsten, ...) [S + T]	eenmalig, herhalen na controle	nee
	Actie 4	Lokaal reinigen van gevels om verdere degradatie te voorkomen [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 5	Lokaal natuursteen- en/of baksteenmetselwerkherstel om verdere degradatie te voorkomen en een goede waterhuishouding en stabiliteit van de gevels te garanderen [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 6	Nazicht en onderhoud van de gevels [S + T]	jaarlijks	NVT
Maatregel 8	Restauratie en onderhoud van het buitenschrijnwerk			
	Actie 1	Herstellen of mogelijk maken van waterafvoer [S]	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen en schilderen van het buitenschrijnwerk [S]	eenmalig	nee
	Actie 3	Vervangen van gebroken glaspaneeltjes [S]	eenmalig	nee
	Actie 4	Nazicht en onderhoud van het buitenschrijnwerk [S + T]	jaarlijks, vijfjaarlijks herhalen	NVT/nee voor schilderwerken
Maatregel 9	Opwaardering, restauratie en onderhoud van het interieur van het stadhuis en het belfort			
	Actie 1	Herstofferen van het interieur met originele meubels- of uitrusting	eenmalig	ja
	Actie 2	Herstellen van gebreken aan het houten binnenschrijnwerk en de interieurafwerking in het stadhuis door een gespecialiseerd schrijnwerker [S]	eenmalig	nee
	Actie 3	Herstellen van de lambrisering met bijhorende plafond- en wandschilderingen en schilderijen in de raadzaal [S]	eenmalig	nee
	Actie 4	Herstellen van de schilderijen met putti en leeuwen in de trouwzaal [S]	eenmalig	nee
	Actie 5	Schilderen van de stucwerkplafonds op het schoon verdiep en de bovenverdieping [S]	eenmalig	nee
	Actie 6	Fixeren van opstuwende verflagen en verguldingen op de schouwboezems [S]	eenmalig	nee
	Actie 7	Herstellen van gebreken aan de stenen vloer in de inkomhal [S]	eenmalig	nee
	Actie 8	Herstellen van de glazen luchters [S]	eenmalig	nee
	Actie 9	Controleren op en bestrijden van biologische aantasting door dieren en insecten [S + T]	3x/jaar	NVT/ nee voor de bestrijding
	Actie 10	Verluchten van de kelderverdieping [S]	wekelijks	ja
	Actie 11	Opmaken van een schoonmaakplan voor het reguliere onderhoud [S + T]	eenmalig	NVT
	Actie 12	Regelmatig nazicht en onderhoud van het interieur door professionele externen [S + T]	twee- of vijfjaarlijks	NVT

Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
Maatregel 10	Optimalisatie van het klimaat in het stadhuis in functie van het behoud van de historische en artistieke erfgoedwaarden van het interieur en het comfort van de gebruiker			
	Actie 1	Herstellen en optimaliseren van de verwarming	eenmalig	NVT
	Actie 2	Wegnemen van de tocht in de inkomhal	eenmalig	ja
	Actie 3	Aanbrengen van zonwering voor de grote ramen	eenmalig	nee
	Actie 4	Uitvoeren van een energieaudit	eenmalig	NVT
	Actie 5	Monitoren van het binnenklimaat	eenmalig	NVT
	Actie 6	Controleren en onderhouden van de verwarmingsinstallatie	jaarlijks	NVT
Maatregel 11	Onderhoud van de veiligheidsinrichting			
	Actie 1	Controle en keuring van de branddetectie en –bestrijding [S + T]	jaarlijks	NVT
	Actie 2	Nazicht en onderhoud van de bliksemafleidingsinstallatie [T]	jaarlijks	NVT
DOELSTELLING 2: HET UITBOUWEN VAN EEN DUURZAAM TOERISTISCH EN CULTUREEL MEDEGEBRUIK VAN HET STADHUIS				
Maatregel 1	Optimaliseren van het dagelijkse gebruik in functie van het behoud en beheer van de erfgoedwaarden			
	Actie 1	Opmaken van een calamiteitenplan	eenmalig	NVT
	Actie 2	Opvolging van het naleven van het gebruikers- en verhuurreglement	dagelijks	NVT
	Actie 3	Nazicht en onderhoud van de technieken	jaarlijks	NVT
	Actie 4	Ontsluiten van de erfgoedwaarden van het stadhuis en het belfort	eenmalige of dagelijkse acties	NVT

7. Opvolging

7.1. Eenmalige werkzaamheden

In hoofdstuk 6 wordt aangegeven welke maatregelen en acties ondernomen moeten worden om het stadhuis en het belfort van Lier in optimale conditie te brengen. Prioritair is de restauratie van het smeedijzeren hekwerk en balkon, gevolgd door het herstel en een groot onderhoud van het 18de-eeuwse buitenschrijnwerk van het stadhuis.

Verder is het raadzaam om eerst een bouwhistorische studie van het stadhuis, in het bijzonder van de interieurinrichting- en afwerking, te laten opmaken vooraleer verdere ingrepen en werkzaamheden plaatsvinden in het interieur. Het interieur vraagt om een opwaardering en herstelmaatregelen, maar deze moeten op een historisch verantwoorde manier worden uitgevoerd.

Het exterieur van het stadhuis en het belfort hebben op korte termijn nood aan het plaatselijk herstellen van gebroken of verschoven leien en dakaansluitingen. Verder dienen hier op korte termijn geen dringende werken te worden uitgevoerd. Op middellange en lange termijn is het evenwel raadzaam om de nodige stappen te zetten om te voldoen aan de éénmalige maatregelen zoals geformuleerd in hoofdstuk 6 van dit beheersplan.

Voor de premiegerechtigde werkzaamheden moeten de bijhorende dossiers worden opgesteld en ingediend bij het agentschap Onroerend Erfgoed.

7.2. Terugkerende werkzaamheden en onderhoud

De Stad Lier voorziet jaarlijks een bedrag in haar begroting voor onderhoud en terugkerende werkzaamheden aan het exterieur en het interieur van het stadhuis en het belfort van Lier. Met regelmaat zullen de nodige onderhoudswerken worden uitgevoerd.

Daarnaast wordt Monumentenwacht Provincie Antwerpen tweejaarlijks gecontacteerd voor een deskundige inspectie van het stadhuis en het belfort. Zij kunnen naast een controle van het gebouw kleine onderhoudswerkzaamheden en/of noodherstellingen uitvoeren op plaatsen die anders moeilijk bereikbaar zijn. De verslagen van Monumentenwacht worden bezorgd aan Stad Lier en het agentschap Onroerend Erfgoed. Op basis van deze verslagen kan de Stad Lier beslissen om eventueel bijkomende onderhoudsmaatregelen te nemen.

Voor de premiegerechtigde werkzaamheden maakt de Stad Lier de bijhorende dossiers op en dient deze in bij het agentschap Onroerend Erfgoed.

7.3. Opvolging

De Stad Lier staat in voor de uitvoering en de opvolging van het beheersplan. Ze legt zich erop toe om de beheersdoelstellingen te realiseren en te evalueren. Ze vraagt daarover advies en/of toelating bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Te gepaste tijde rapporteert ze ook aan het agentschap over de genomen maatregelen en werkzaamheden. De timing van het rapporteren aan het agentschap verschilt naargelang de aard van de maatregelen en de werken:

- Indien dringende maatregelen: jaarlijks rapport.
- Indien werkzaamheden in uitvoering: rapport ten laatste 6 maanden na het beëindigen van de werkzaamheden. Er wordt een verslag of voortgangsrapport gemaakt van het verloop van de werkzaamheden met vermelding van de aard, plaats, datum en het resultaat, inclusief fotomateriaal. Dit verslag zal worden opgesteld door de ontwerper, o.a. architect, restaurateur, technicus, etc., die voor de opmaak van de dossiers en de opvolging van de werken instaat.
- Indien in goede staat en geen werkzaamheden gepland op korte termijn: vijfjaarlijks rapport.

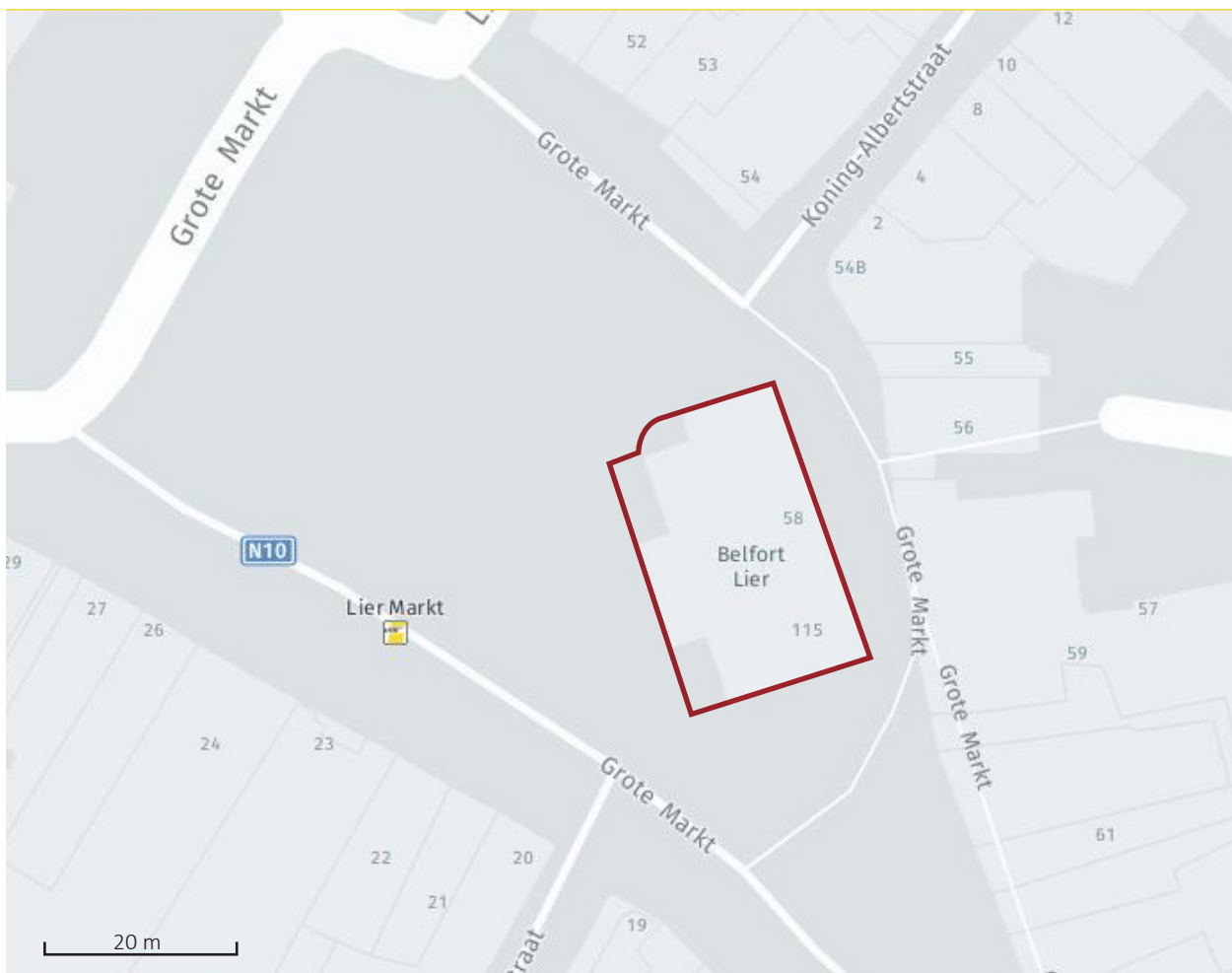
Voor de eenmalige werkzaamheden zal er een verslag of voortgangsrapport worden gemaakt van het verloop van de werkzaamheden met vermelding van de aard, de plaats, de datum en het resultaat, inclusief fotomateriaal. Dit verslag wordt opgesteld door de ontwerper (o.a. architect, restaurateur, technicus...) die voor de opmaak van de dossiers en de opvolging van de werkzaamheden instaat.

Voor terugkerende werkzaamheden verbindt de Stad Lier zich ertoe de onderhoudsdagboeken te volgen die na de eenmalige werkzaamheden worden opgemaakt en aan hen worden bezorgd. Voor een vlotte rapportage en opvolging van dit beheersplan kan een sjabloon worden opgemaakt dat inspeelt op de voorziene maatregelen hierboven genoemd. Aan de hand van dit sjabloon kan de bevoegde stadsdienst jaarlijks afvinken aan welke maatregelen zij reeds heeft voldaan of nog dient te voorzien.

8. Bijlagen

Bijlagen	Niet van toepassing (dus niet bijgevoegd)	Bijgevoegd
Perimeter van gebied waarvoor het beheersplan wordt opgemaakt		8.1
Lijst van geplande werken		8.2
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating		8.3
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	x	
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	x	
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed die in aanmerking komen voor een premie met aanduiding op kaart	x	
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	x	
Lijst van cultuurobjecten die in aanmerking komen voor een premie		8.4
Lijst van premiegerechtigde werken aan een orgel dat dateert van na WOI	x	
Lijst van handelingen waarvoor CBS niet kan oordelen dat ze van die aard zijn om wezenlijke eigenschappen van een DG/SG te verstoren	x	
Extra bijlagen:		8.5
- Bibliografie		8.5.1
- Digitale versie van het beheersplan		8.5.2

8.1. Perimeter van het gebied waarvoor het beheersplan wordt opgemaakt

Afb. 73. plan met aanduiding afbakening (bron: Geopunt Vlaanderen)

8.2. Lijst van geplande werken

Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
DOELSTELLING 1: BEHOUD EN BEHEER VAN DE ERFGOEDWAARDEN VAN HET STADHUIS EN HET BELFORT				
Maatregel 1	Restauratie en onderhoud van het hekwerk voor de pui van het stadhuis			
	Actie 1	Kleuronderzoek naar de afwerkingslagen van het smeedwerk van het stadhuis (onderzoekspremie)	eenmalig	nee
	Actie 2	Demonteren van het smeedijzeren hekwerk ter plaatse	eenmalig	nee
	Actie 3	Herstellen van het smeedwerk in het atelier	eenmalig	nee
	Actie 4	Herstellen van de natuursteen en de aansluitingen ter plaatse	eenmalig	nee
	Actie 5	Hermonteren van het smeedijzeren hekwerk in het atelier en ter plaatse	eenmalig	nee
	Actie 6	Nazicht en onderhoud van de pui	jaarlijks nazicht, vijfjaarlijks onderhoud	NVT*/nee voor schilderwerken
Maatregel 2	Restauratie en onderhoud van het balkon op de bovenverdieping van het stadhuis			
	Actie 1	Schilderen van de smeedijzeren borstwering van het balkon	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen van de aansluiting van het smeedwerk met de natuursteen	eenmalig	nee
	Actie 3	Herstellen van de siervazen	eenmalig	nee
	Actie 4	Nazicht en onderhoud van het smeedijzeren balkon	jaarlijks nazicht, vijfjaarlijks onderhoud	NVT/nee voor schilderwerken
Maatregel 3	Onderzoek naar de bouwhistoriek van het stadhuis en het belfort			
	Actie 1	Kleuronderzoek en onderzoek naar de afwerkingslagen van schrijnwerk, goten, muurwerk ... (onderzoekspremie)	niet limitatief	nee
	Actie 2	(Bouw)historisch en materiaaltechnisch onderzoek (onderzoekspremie)	niet limitatief	nee
Maatregel 4	Herstel en onderhoud van de daken van het stadhuis [S] en het belfort [T]			
	Actie 1	Herstellen of vernieuwen van beschadigde leibedekking en nokbeugels [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen van dakaansluitingen en dakgoten [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 3	Vervangen van niet-genormeerde ladderhaken en plaatsen van bijkomende verankeringpunten [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 4	Herstellen van de dakkapellen [S]	eenmalig	nee
	Actie 5	Herstellen van houtwerk [T]	eenmalig	nee

* Niet van toepassing, geen toelatingsplicht.

Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
	Actie 6	Aantasting van afvoerbuizen en goten vermijden door plaatsing stanksloten [S]	eenmalig	ja
	Actie 7	Ontroesten en schilderen (mogelijks vernieuwen) van gietijzeren standpijpen [S]	eenmalig, vijfjaarlijks herhalen	nee
	Actie 8	Afdichten van openingen of plaatsen van bijkomende vogelafweringsystemen [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 9	Nazicht en onderhoud van dakbedekking, goten en waterafvoeren [S + T]	jaarlijks	ja
Maatregel 5	Herstel en onderhoud van de kapconstructie van het stadhuis en van de vloeren van het belfort			
	Actie 1	Herstellen van houten tussenvloeren [T]	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen van dakstructuren [S]	eenmalig	nee
	Actie 3	Nazicht en onderhoud van de kapconstructie en de zolder [S + T]	jaarlijks	NVT
Maatregel 6	Onderhoud van het uurwerk, de klokken en de geautomatiseerde beiaard van het belfort			
	Actie 1	Nazicht van de klokken (+ toebehoren), het uurwerk en de geautomatiseerde beiaard door een gespecialiseerde firma	eenmalig	NVT
	Actie 2	Regulier onderhoud van de klokken (+ toebehoren), het uurwerk en de geautomatiseerde beiaard	jaarlijks	NVT
	Actie 3	Bijzondere werken aan de klokken (+ toebehoren), het uurwerk en de geautomatiseerde beiaard	eenmalig	nee
Maatregel 7	Restauratie en onderhoud van de gevels van het stadhuis en het belfort			
	Actie 1	Inspectie met een hoogwerker van het wapenschild van de stad Lier in het fronton van de voorgevel [S + T]	eenmalig	ja
	Actie 2	Herstellen van uitgespoelde voegen [S + T]	eenmalig, herhalen na controle	nee
	Actie 3	Herstellen of vernieuwen van de loodbekleding (o.a. topgevelbeëindiging, nokken, waterlijsten, ...) [S + T]	eenmalig, herhalen na controle	nee
	Actie 4	Lokaal reinigen van gevels om verdere degradatie te voorkomen [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 5	Lokaal natuursteen- en/of baksteenmetselwerkherstel om verdere degradatie te voorkomen en een goede waterhuishouding en stabiliteit van de gevels te garanderen [S + T]	eenmalig	nee
	Actie 6	Nazicht en onderhoud van de gevels [S + T]	jaarlijks	NVT
Maatregel 8	Restauratie en onderhoud van het buitenschrijnwerk			
	Actie 1	Herstellen of mogelijk maken van waterafvoer [S]	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen en schilderen van het buitenschrijnwerk [S]	eenmalig	nee
	Actie 3	Vervangen van gebroken glaspaneeltjes [S]	eenmalig	nee
	Actie 4	Nazicht en onderhoud van het buitenschrijnwerk [S + T]	jaarlijks, vijfjaarlijks herhalen	NVT/nee voor schilderwerken

Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
Maatregel 9	Opwaardering, restauratie en onderhoud van het interieur van het stadhuis en het belfort			
	Actie 1	Herstofferen van het interieur met originele meubels- of uitrusting	eenmalig	ja
	Actie 2	Herstellen van gebreken aan het houten binnenschrijnwerk en de interieurafwerking in het stadhuis door een gespecialiseerd schrijnwerker [S]	eenmalig	nee
	Actie 3	Herstellen van de lambrisering met bijhorende plafond- en wandschilderingen en schilderijen in de raadzaal [S]	eenmalig	nee
	Actie 4	Herstellen van de schilderijen met putti en leeuwen in de trouwzaal [S]	eenmalig	nee
	Actie 5	Schilderen van de stucwerkplafonds op het schoon verdiep en de bovenverdieping [S]	eenmalig	nee
	Actie 6	Fixeren van opstuwende verflagen en verguldingen op de schouwboezems [S]	eenmalig	nee
	Actie 7	Herstellen van gebreken aan de stenen vloer in de inkomhal [S]	eenmalig	nee
	Actie 8	Herstellen van de glazen luchters [S]	eenmalig	nee
	Actie 9	Controleren op en bestrijden van biologische aantasting door dieren en insecten [S + T]	3x/jaar	NVT/ nee voor de bestrijding
	Actie 10	Verluchten van de kelderverdieping [S]	wekelijks	ja
	Actie 11	Opmaken van een schoonmaakplan voor het reguliere onderhoud [S + T]	eenmalig	NVT
Actie 12	Regelmatig nazicht en onderhoud van het interieur door professionele externen [S + T]	twee- of vijfjaarlijks	NVT	
Maatregel 10	Optimalisatie van het klimaat in het stadhuis in functie van het behoud van de historische en artistieke erfgoedwaarden van het interieur en het comfort van de gebruiker			
	Actie 1	Herstellen en optimaliseren van de verwarming	eenmalig	NVT
	Actie 2	Wegnemen van de tocht in de inkomhal	eenmalig	ja
	Actie 3	Aanbrengen van zonwering voor de grote ramen	eenmalig	nee
	Actie 4	Uitvoeren van een energieaudit	eenmalig	NVT
	Actie 5	Monitoren van het binnenklimaat	eenmalig	NVT
Actie 6	Controleren en onderhouden van de verwarmingsinstallatie	jaarlijks	NVT	
Maatregel 11	Onderhoud van de veiligheidsinrichting			
	Actie 1	Controle en keuring van de branddetectie en –bestrijding [S + T]	jaarlijks	NVT
	Actie 2	Nazicht en onderhoud van de bliksemafleidingsinstallatie [T]	jaarlijks	NVT

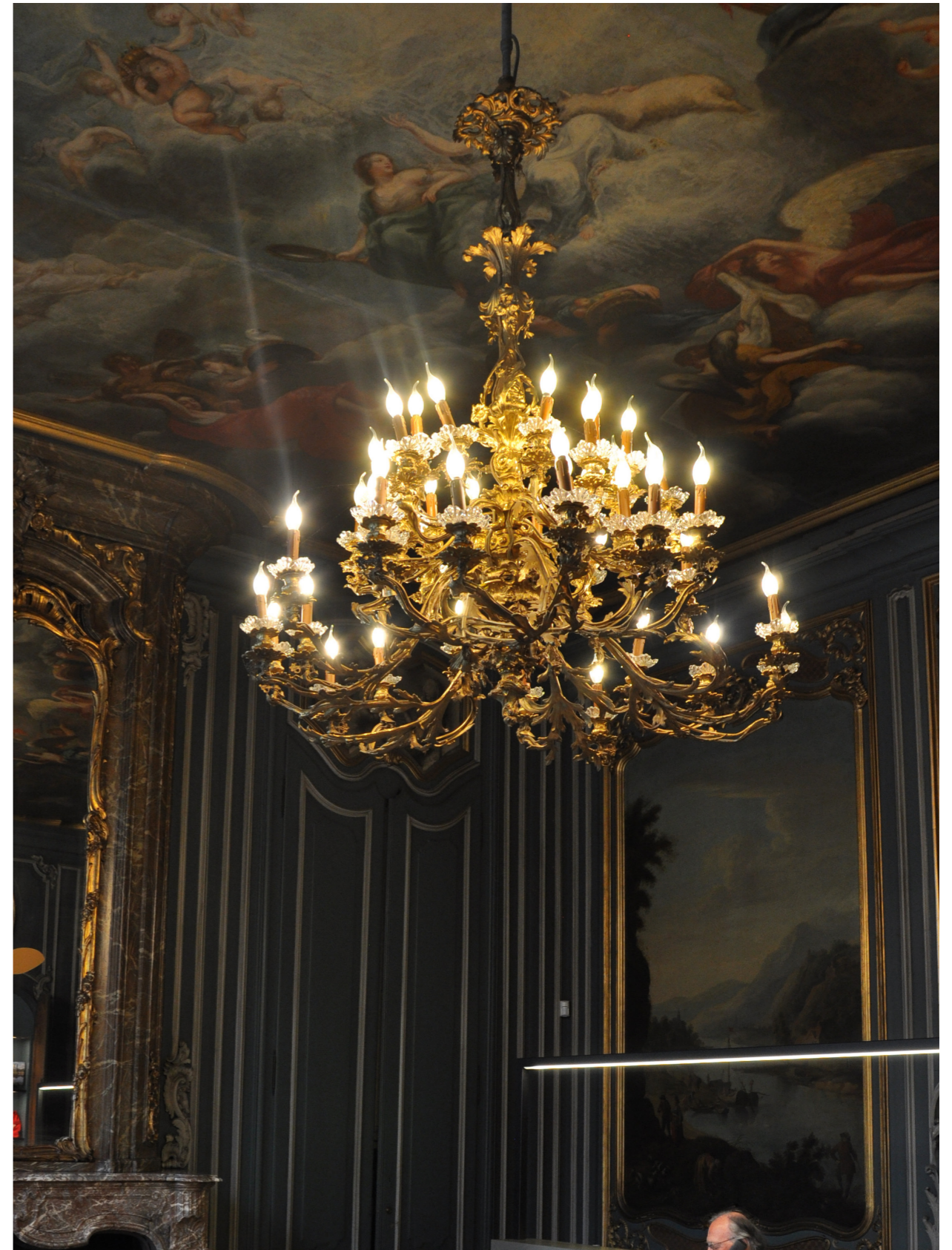
Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
DOELSTELLING 2: HET UITBOUWEN VAN EEN DUURZAAM TOERISTISCH EN CULTUREEL MEDEGEBRUIK VAN HET STADHUIS				
Maatregel 1	Optimaliseren van het dagelijkse gebruik in functie van het behoud en beheer van de erfgoedwaarden			
	Actie 1	Opmaken van een calamiteitenplan	eenmalig	NVT
	Actie 2	Opvolging van het naleven van het gebruikers- en verhuurreglement	dagelijks	NVT
	Actie 3	Nazicht en onderhoud van de technieken	jaarlijks	NVT
	Actie 4	Ontsluiten van de erfgoedwaarden van het stadhuis en het belfort	eenmalige of dagelijkse acties	NVT

8.3. Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating

Aard der werken		Frequentie	Vrijstelling toelating	
DOELSTELLING 1: BEHOUD EN BEHEER VAN DE ERFGOEDWAARDEN VAN HET STADHUIS EN HET BELFORT				
Maatregel 4	Herstel en onderhoud van de daken van het stadhuis [S] en het belfort [T]			
	Actie 6	Aantasting van afvoerbuizen en goten vermijden door plaatsing stanksloten [S]	eenmalig	ja
	Actie 9	Nazicht en onderhoud van dakbedekking, goten en waterafvoeren [S + T]	jaarlijks	ja
Maatregel 7	Restauratie en onderhoud van de gevels van het stadhuis en het belfort			
	Actie 1	Inspectie met een hoogwerker van het wapenschild van de stad Lier in het fronton van de voorgevel [S + T]	eenmalig	ja
Maatregel 8	Restauratie en onderhoud van het buitenschrijnwerk			
	Actie 1	Herstellen of mogelijk maken van waterafvoer [S]	eenmalig	nee
	Actie 2	Herstellen en schilderen van het buitenschrijnwerk [S]	eenmalig	nee
	Actie 3	Vervangen van gebroken glaspaneeltjes [S]	eenmalig	nee
	Actie 4	Nazicht en onderhoud van het buitenschrijnwerk [S + T]	jaarlijks, vijfjaarlijks herhalen	NVT/nee voor schilderwerken
Maatregel 9	Opwaardering, restauratie en onderhoud van het interieur van het stadhuis en het belfort			
	Actie 1	Herstofferen van het interieur met originele meubels- of uitrusting	eenmalig	ja
	Actie 10	Verluchten van de kelder verdieping [S]	wekelijks	ja
Maatregel 10	Optimalisatie van het klimaat in het stadhuis in functie van het behoud van de historische en artistieke erfgoedwaarden van het interieur en het comfort van de gebruiker			
	Actie 2	Wegnemen van de tocht in de inkomhal	eenmalig	ja

Afb. 73. De gasluchter van Lodewijk Van Boeckel in de raadzaal van het stadhuis te Lier in 1942 (bron: KIK/IRPA).

Afb. 74. De gasluchter van Lodewijk Van Boeckel in de raadzaal van het stadhuis te Lier in 2018.

Is een monument beschermd voor 1 januari 2013 en wil je nagaan of de onroerende goederen in het monument ook beschermd werden? Dat kan je dit analyseren aan de hand van deze invulfiche.

Deze fiche is een bijlage bij de '[richtlijn cultuurgooederen in monumenten](#)', waarin je meer duiding vindt.

De analyse gebeurt in twee grote stappen:

- Eerst onderzoek je of er een wettelijke basis is voor de bescherming (stap 1 in de richtlijn);
- vervolgens bepaal je of het roerende goed voldoet aan de definitie van cultuurgooederen (Stap 2 in de richtlijn).

Werk je aan een beheersplan, dan gebruik je de samenvatting onder rubriek III als input voor het beheersplan. Je hoeft enkel de conclusie op te nemen in het beheersplan.

Identificatie roerend goed

1.	Naam beschermd monument:	Stadhuis Lier met belfort
2.	Titel beschermingsbesluit (datum en titel):	25 maart 1938, Gebouwen in de provincie Antwerpen
3.	Roerend goed in kwestie:	gasluchter van Lodewijk Van Boeckel (1857-1944)
4.	Erfgoedwaarden van het monument in beschermingsbesluit:	artistieke, historische en
oudheidkundige waarde

I. DE WETTELIJKE BASIS VOOR DE BESCHERMING (stap 1 richtlijn)

Vermelding roerend goed

1. Wordt het roerend goed vermeld in het beschermingsbesluit of een lijst in een bijlage bij het beschermingsbesluit?

Nee, ga verder naar vraag 2

Ja, dit betekent dat het als cultuurgood beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.5 aan.*

2. Wordt het roerend goed vermeld in het beschermingsdossier?

Ja, op deze manier:

ga verder naar vraag 3

Nee, ga verder naar vraag 3

Oorsprong en locatie roerend goed

3. Bevond het cultuurgood zich op het moment van de bescherming in het monument?

Nee, dit betekent dat het roerend goed niet beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.1 aan.*

Ja, ga naar vraag 4

Waarschijnlijk, ga naar vraag 4

4. Heeft het roerend goed sinds het ontstaan of de productie ervan zich altijd in het monument bevonden?

Ja, ga naar vraag 5

Nee, het komt van elders:

- Van waar?

- Vanaf wanneer bevond het zich in het monument?

Ga naar vraag 5.

Statuut roerend goed

Meer informatie over wat 'onroerend uit aard', 'wils-, ornamentele bestemming' en 'economische bestemming' betekent vind je in de richtlijn op pagina 4-5.

5. Is het roerend goed onroerend uit aard, met andere woorden, is het nagelvast?

Ja, dit betekent dat het een onroerend goed is en automatisch mee beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.4 aan.*

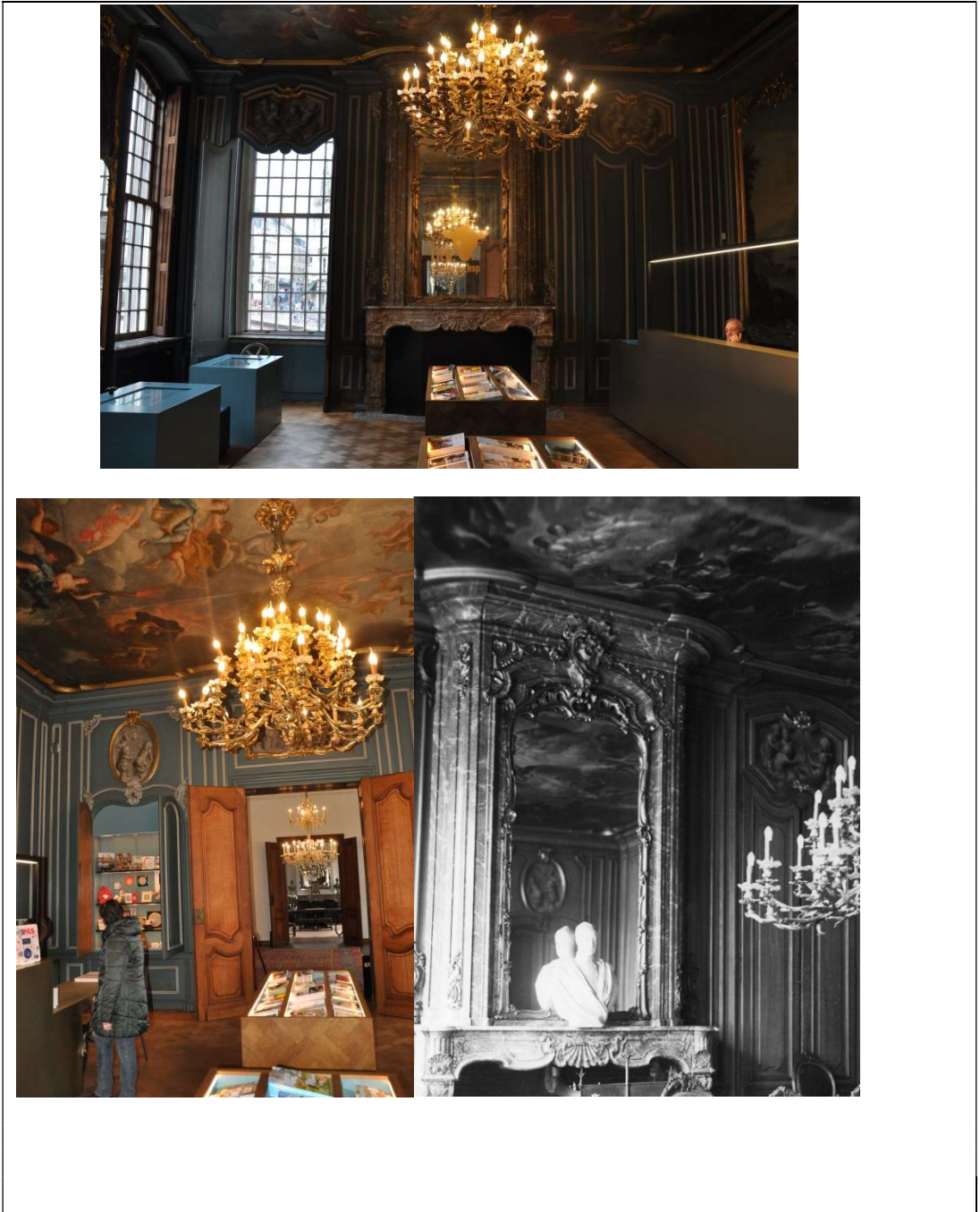
Nee, ga naar vraag 6.

6. Is het roerend goed onroerend door ornamentele bestemming? M.a.w. het roerend goed is niet nagelvast, maar wel materieel geïntegreerd in het monument.

Ja, op welke manier is het geïntegreerd? Staaf eventueel met foto's. *Ga daarna naar vraag 9.*

De luchter is een 19de-20ste-eeuwse toevoeging aan het 18de-eeuwse interieur van de Raadzaal. De sierlijkheid en de grandeur die hij uitstraalt past evenwel perfect binnen één van de belangrijkste en rijkste interieurs van het stadhuis. Samen met het beschilderde plafond, de marmeren schouw en de talrijke schilderijen draagt de luchter bij aan de uitstraling van de Raadzaal.

Foto's: De kroonluchter in 2018 en in 1942 (bron: KIK/IRPA).

Nee, ga naar vraag 7.

7. Is het roerend goed onroerend door wilsbestemming?

7.1. Werd het roerend goed gemaakt voor het monument (op bestelling, gesamtkunst,...).

Ja, en dat kan gestaafd worden aan de hand van wetenschappelijke historische informatie of informatie in het beschermingsdossier. Leg uit *en ga naar vraag 9*.

Ja, maar dat kan niet gestaafd worden aan de hand van wetenschappelijke historische informatie. Ga naar vraag 7.2.

Neen, ga naar vraag 7.2.

7.2. Heeft de (oorspronkelijke) eigenaar expliciet beslist om het roerend goed blijvend in het monument te houden (testament, brief,...)?

Ja, en dat kan gestaafd worden aan de hand van wetenschappelijke historische informatie.

Leg uit *en ga naar vraag 9*.

Ja, maar dat kan niet gestaafd worden aan de hand van wetenschappelijke historische informatie. Ga naar vraag 8.

Neen, ga naar vraag 8.

8. Is het roerend goed onroerend door economische bestemming? *M.a.w. het monument werd (ook) beschermd omwille van een specifieke functie en het roerend goed is onlosmakelijk verbonden met die functie.*

Bijvoorbeeld:

- *de molenstenen in een molen*

- *het heiligenbeeld van een patroonheilige in een kerk, beschermd omwille van de devotie ervan.*

Liturgisch vaatwerk en textiel in kerken daarentegen zal meestal enkel gerelateerd zijn aan de liturgische functie en niet aan de erfgoedwaarde van het kerkgebouw

8.1. Blijkt uit het beschermingsbesluit of -dossier dat het monument (ook) beschermd werd omwille van een specifieke functie?

Ja. *Toon aan en ga naar vraag 8.2.*

Nee. Dit betekent dat het roerend goed niet beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.2 aan.*

8.2. Kan de functie gelinkt worden aan één van de erfgoedwaarden op basis waarvan het monument werd beschermd?

Ja. *Toon aan en ga naar vraag 8.3.*

Nee. Dit betekent dat het roerend goed niet beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.2 aan.*

8.3. Is het roerend goed onlosmakelijk verbonden met de functie?

Ja, geef aan hoe en ga naar vraag 9.

Nee, dit betekent dat het roerend goed niet beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.2 aan.*

II. DE CRITERIA VOOR CULTUURGOEDEREN (stap 2 richtlijn)

Hieronder wordt nagegaan of het roerend goed, waarvoor er een wettelijke basis voor bescherming bestaat (stap 1 in de richtlijn), ook voldoet aan de voorwaarden van de definitie van een cultuurogoed in het Onroerenderfgoed-besluit (art. 2, 8°). Sommige vragen kunnen inhoudelijk samenvallen met onderdelen van stap 1. In dat geval kan de motivatie in die onderdelen hieronder hergebruikt worden.

9. Is het roerend goed van algemeen belang omwille van de versterking van de erfgoedwaarde(n) van het monument?

Anders gezegd er is een waardeversterkende band tussen het roerend goed en het monument (cf. de waarde vermeld in de bescherming die aan de grondslag ligt van de bescherming van het monument; het gaat daarbij niet alleen om de artistieke of historische waarde, maar het kan ook gaan over bv. een socio-culturele, volkskundige of wetenschappelijke waarde). Als men het roerend goed wegneemt vermindert de erfgoedwaarde van het gebouw.

Of versterkt het roerend goed de waarde van het monument vermeld in het beschermingsbesluit? Het wegnemen van het roerend goed zou dus de erfgoedwaarde van het gebouw, op basis waarvan het werd beschermd, verminderen.

Nee, dit betekent dat het roerend goed niet beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.3. aan.*

Ja, het roerend goed versterkt de erfgoedwaarden. *Leg uit en ga naar vraag 10.*

De gasluchter draagt bij aan de artistieke waarde van het gebouw, nl.:

De luchter is vervaardigd door Liers bekendste en belangrijkste kunstschilder, met name Lodewijk Van Boeckel. Van Boeckel werkte vanuit zijn atelier in Lier aan projecten in heel de wereld. In Lier restaureerde hij onder meer het 18de-eeuwse hekwerk van het stadhuis. Het interieur werd vermoedelijk in dezelfde periode verrijkt met twee van zijn gasluchters, één in de Raadzaal en één in de Trouwzaal.

10. Heeft het samen voorkomen van het roerend goed met het gebouw een bijzondere waarde omdat het *ofwel* ontworpen/vervaardigd is met of voor het gebouw *ofwel* gerelateerd is aan de functie ervan?

Nee, dit betekent dat het roerend goed niet beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.3. aan.*

Ja, het roerend goed is ontworpen/vervaardigd met of voor het gebouw. *Leg uit en ga naar vraag 11.*

De kroonluchter is door Lodewijk Van Boeckel vervaardigd voor het stadhuis. Hij ontwierp ook de luchter in de Trouwzaal, die helaas is verdwenen.

Ja, het roerend goed is gerelateerd aan de functie van het gebouw. *Leg uit en ga naar vraag 11.*

De sierlijkheid en de grandeur die hij uitstraalt past perfect binnen één van de belangrijkste en rijkste interieurs van het stadhuis. Samen met het beschilderde plafond, de marmere schouw en de talrijke schilderijen draagt de lichter bij aan de uitstraling van de Raadzaal, één van de belangrijkste zalen in het stadhuis. De Raadzaal was de spiegel van de macht en de rijkdom van de stad.

11. Is er een historische verbondenheid met het monument? *De historische verbondenheid houdt in de eerste plaats in dat het roerend goed aanwezig is in het monument op het ogenblik van de bescherming en dat het al geruime tijd verbonden is met het monument.*

Nee, dit betekent dat het roerend goed niet beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.3. aan.*

Ja. *Leg uit en ga naar vraag 12.*

Volgens een foto van het KIK was de luchter reeds aanwezig in 1942. Het stadhuis was vier jaar eerder beschermd als monument. Oudere prentkaarten tonen aan dat de luchter van de Trouwzaal reeds aanwezig was in het begin van de 20ste eeuw. Een dergelijke prentkaart van de Raadzaal ontbreekt, maar doet vermoeden dat de twee luchters op het einde van de 19de of het begin van de 20ste eeuw zijn opgehangen in het stadhuis.

12. Is het beschermde monument eigendom van een privé-eigenaar (natuurlijke personen, private rechtspersonen en verenigingen)?

Nee. Dat betekent dat het roerend goed als cultuurogoed beschermd is. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.6 aan.*

Ja. Zo ja wie:

Ga naar vraag 13.

13. Is één van onderstaande uitspraken van toepassing op het roerend goed?

Het is opgenomen in het beschermingsbesluit of lijst in bijlage. Het roerend goed is beschermd als cultuurogoed. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.6 aan.*

Het is opgenomen in een goedgekeurd beheersplan. Het roerend goed beschermd is beschermd als cultuurogoed. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.6 aan.*

Er zijn premies gegeven aan het roerend goed. Noteer hieronder wanneer en welke premies?

Het roerend goed beschermd is beschermd als cultuurogoed. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.6 aan.*

Nee. Geen van bovenstaande uitspraken is van toepassing. Het roerend goed is niet beschermd. *Einde onderzoek. Kruis bij de eindconclusie III.3. aan*

III. SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK EINDCONCLUSIE

III.1. Het roerend goed is niet beschermd: het bevond zich niet in het monument op het moment van de bescherming.

III.2. Het roerend goed is niet beschermd: er is geen wettelijke beschermingsgrond.

III.3. Het roerend goed is niet beschermd: het voldoet niet aan de voorwaarden van de definitie van cultuuroederen.

→ *Is de conclusie dat het goed niet beschermd is, dan moet het niet opgenomen worden in het beheersplan.*

III.4. Het roerend goed is beschermd: het is onroerend uit aard.

→ *Neem het roerend goed op in de beschrijving van de erfgoedelementen en –kenmerken in het beheersplan.*

III.5. Het roerend goed is beschermd als cultuuroed: het is opgenomen (in een bijlage bij) het beschermingsbesluit.

→ *Neem het roerend goed op in de lijst van cultuuroederen bij het beheersplan en een duidelijke foto ervan.*

III.6. Het roerend goed is beschermd als cultuuroed: het voldoet aan de definitie van cultuuroederen en de wettelijke beschermingsgrond is:

onroerend door ornamentele bestemming. *Geef een bondige samenvatting van Stap I en II.*

De luchter is een 19de-20ste-eeuwse toevoeging aan het 18de-eeuwse interieur van de Raadzaal. De sierlijkheid en de grandeur die hij uitstraalt past evenwel perfect binnen één van de belangrijkste en rijkste interieurs van het stadhuis. Samen met het beschilderde plafond, de marmeren schouw en de talrijke schilderijen draagt de luchter bij aan de uitstraling van de Raadzaal.

De luchter is bovendien vervaardigd door Liers bekendste en belangrijkste kunstsmit, met name Lodewijk Van Boeckel. Van Boeckel werkte vanuit zijn atelier in Lier aan projecten in heel de wereld. In Lier restaureerde hij onder meer het 18de-eeuwse hekwerk van het stadhuis. Het interieur werd vermoedelijk in dezelfde periode verrijkt met twee van zijn gasluchters, één in de Raadzaal en één in de Trouwzaal.

De luchter draagt aldus bij aan de artistieke en de (kunst)historische waarde van het stadhuis. Ze was bovendien aanwezig op het moment van de bescherming.

onroerend door wilsbestemming. *Geef een bondige samenvatting van Stap I en II. Verwijs daar bij ook naar de wetenschappelijke historische informatie of ander bronnenmateriaal*

onroerend door economische bestemming. *Geef een bondige samenvatting van Stap I en II.*

→ *Neem het roerend goed op in de lijst van cultuuroederen bij het beheersplan, samen met een bondige samenvatting en een duidelijke foto.*

Heb je vragen over de toepassing van de richtlijn cultuurgoederen of het gebruik van deze invulviche? Dan kan je terecht bij een erfgoedconsulent van de provincie waar het onroerend goed ligt. Het adres van de provinciale afdelingen vind je hieronder.

Onroerend Erfgoed Antwerpen

Anna Bijnsgebouw

Lange Kievitstraat 111-113 bus 53, 2018 ANTWERPEN

T +32 (0)3 224 62 10 – F +32 (0)3 224 62 23

antwerpen@onroenderfgoed.be

Onroerend Erfgoed Limburg

Hendrik Van Veldekegebouw

Koningin Astridlaan 50 bus 1, 3500 HASSELT

T +32 (0)11 74 22 20 – F +32 (0)11 74 22 39

limburg@onroenderfgoed.be

Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen

Virginie Lovelinggebouw

Koningin Maria Hendrikaplein 70, bus 91, 9000 GENT

T +32 (0)9 276 24 40 – F +32 (0)9 276 24 45

oost-vlaanderen@onroenderfgoed.be

Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant

Dirk Boutsgebouw

Diestsepoort 6 bus 94, 3000 LEUVEN

T +32 (0)16 66 59 00 – F +32 (0)16 66 59 05

vlaams-brabant@onroenderfgoed.be

Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen

Jacob van Maerlantgebouw

Koning Albert I-laan 1.2 bus 92, 8200 BRUGGE

T +32 (0)50 24 81 50 – F +32 (0)50 24 82 05

west-vlaanderen@onroenderfgoed.be

8.4. Cultuurgooederen

Luchter Lodewijk Van Boeckel

Situering	Raadzaal
Datering	eind 19de – eerste helft 20ste eeuw
Vervaardiger	Lodewijk Van Boeckel (1857-1944)
Materiaal	koper
Beschrijving	<p>De luchter is aanvankelijk geconcipeerd als een gasluchter en nadien van elektrische bedrading voorzien. Hij is vervaardigd uit een koperlegering en voorzien van twee lichtniveaus van 24 en 18 lichtpunten. De lichtarmen zijn ontworpen als verfijnde bladmotieven. De centrale kolom is opgebouwd uit fijne bladmotieven en wordt geflankeerd met vier putti die guirlandes vasthouden. De kaarsvetvangers zijn van glas.</p>
Bestemming	<p>ornamentele bestemming</p> <p>De luchter is een 19de-20ste-eeuwse toevoeging aan het 18de-eeuwse interieur van de Raadzaal. De sierlijkheid en de grandeur die hij uitstraalt past evenwel perfect binnen één van de belangrijkste en rijkste interieurs van het stadhuis. Samen met het beschilderde plafond, de marmeren schouw en de talrijke schilderijen draagt de luchter bij aan de uitstraling van de Raadzaal.</p> <p>De luchter is bovendien vervaardigd door Liers bekendste en belangrijkste kunstschilder, met name Lodewijk Van Boeckel. Van Boeckel werkte vanuit zijn atelier in Lier aan projecten in heel de wereld. In Lier restaureerde hij onder meer het 18de-eeuwse hekwerk van het stadhuis. Het interieur werd vermoedelijk in dezelfde periode verrijkt met twee van zijn gasluchters, één in de Raadzaal en één in de Trouwzaal.</p> <p>De luchter draagt aldus bij aan de artistieke en de (kunst)historische waarde van het stadhuis. Ze was bovendien aanwezig op het moment van de bescherming.</p>
Bron	KIK/IRPA, Fototheek, http://balat.kikirpa.be/photo.php?path=A016320&objnr=136801&nr=18

8.5. Extra bijlagen

8.4.1. Bibliografie

8.4.2. Digitale versie van het beheersplan

8.5.1. Bibliografie

LITERATUUR

CAREELS, E., 'Hôtel de ville et beffroi à Lierre', in: *L'Émulation*, 1909.

CEULEMANS, L., *Lier, stad aan de Nete*, Lier, 1994.

BESTOR, *Meridiaanlijn van Quetelet in Lier*, online te raadplegen: https://www.bestor.be/wiki_nl/index.php/Meridiaanlijn_van_Quetelet_in_Lier.

DE BRUYN, A.-M., 'Jan Peter van Bourscheit de jonge en het stadhuis van Lier', in: ELEGANS, L., *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge 1699-1768*, Lier, 1995.

DONNET, F., *Inventaris der kunstvoorwerpen bewaard in de openbare gebouwen, Provincie Antwerpen*, Antwerpen, 1914.

ELEGANS, L., *Architect Jan Peter van Bourscheit de Jonge 1699-1768*, Lier, 1995.

HEIRMAN, M., *Langs Vlaamse belforten en stadhuizen*, Leuven, 2003.

LIER 2014-2018, *De slag aan de Nete*, online te raadplegen: https://www.google.be/search?q=slag+aan+de+nete&client=firefox-b&dcr=0&source=lnms&sa=X&ved=0ahUKEwj-KO_mMJYAh-VEyKQKHZO-ABMQ_AUICSgA&biw=686&bih=776&dpr=1.

OSTYN, D., 'Het Lierse belfort 600 jaar', in: *'t Land van Ryen*, 1969.

VAN DER WEE, H. en AERTS, E., 'Van domeinkern naar stad', in: *Geschiedenis van Lier. Welvaart en samenleving van het ontstaan van de stad tot de Eerste Wereldoorlog*, Lier, 2016.

ONLINE DATABANKEN

Agentschap Onroerend Erfgoed, *Besluitendatabank*, online te raadplegen: <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/>.

Agentschap Onroerend Erfgoed, *Geoportaal*, online te raadplegen: <https://geo.onroerenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02>.

Agentschap Onroerend Erfgoed, *Inventaris Onroerend Erfgoed*, online te raadplegen: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>.

Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, *BALaT*, online te raadplegen: <http://www.kikirpa.be/NL/>.

Vlaamse Overheid, *Geografisch portaal (Geoportaal)*, online te raadplegen: <https://www.geo-punt.be/>.

ARCHIEVEN

STADSARCHIEF LIER, Technische Dienst, Dossiers inzake de restauratie van het stadhuis en het belfort, 1943-1963, doos TD 79-83.

STADSARCHIEF LIER, Dossiers inzake de restauratie en de herbestemming van het stadhuis en het belfort, [2000-2011], doos 10149, 10154, 10159 en 10165.

VOORONDERZOEKEN EN STUDIES

ERFGOED&VISIE, *Onderzoeksrapport hekwerk stadhuis Lier*, onuitgegeven rapport, Malle, 2012.

MONUMENTENWACHT VZW, *Inspectierapport: Stadhuis met belfort: exterieur*, onuitgegeven rapport, nr. A-40/10178/2011/B, Deurne, 2011.

MONUMENTENWACHT VZW, *Inspectierapport: Stadhuis met belfort: interieur*, onuitgegeven rapport, nr. A-40/10178/2016/I, Deurne, 2016.

ORNAMENT, Stadhuis Lier, *stratigrafisch vooronderzoek*, onuitgegeven rapport, Ledeborg, 2017.

8.5.2. Digitale versie van het beheersplan

